

Radhakrishna Gosvami
Vyakaranaprabhakara

PK
541
R3
1873
V.1

Radha Krishna

व्याकरणप्रभाकरः

Vyākaraṇa prabhākara

श्रीमद्भोस्वामि प्रवर श्रीराधाकृष्णेन
महाराजरणजीतसिंहनृपतेः प्रधापयितेन
पञ्चनदप्रदेशीयमहाविद्यालयस्य सेनेयाख्य
सभायाः सभ्यतमेन विरचितः ॥

पूर्वार्द्धः

सम्बत् १९३०

लवप्रस्थमित्रविलासयन्त्रालये
पण्डित श्रीमुकुन्दरामेण मुद्रितः

दृष्टीयावृ १८७३

PK

541

R3

1873

v.1

ॐ नमो विष्णु रवे

गणेशं स्वगुरुं स्वेष्वंवादेवीं प्रणमाम्यहं व्याकृतौ
 बालबोधार्थं पाण्डित्यं सख्यहेतवे १ गुरवः श्री
 ब्रजराजाः शास्त्रार्थानां त्रयार्णवाश्चासन् तदृशिते
 न विधिनाराधाकृष्णो न रच्यते यत्नात् २ प्रायोस्मि
 न्मध्यमन्यादिसहितो रूपसंग्रहः बहुप्रयोजनो ये
 न विना न स्यात्पदार्थधीः ३ सरूपभेदयुक्शब्दा
 अव्ययाः स्वार्थसंयुताः स्त्रीप्रत्ययास्तस्मैषां नियमा
 अपि दर्शिताः ४ कारकाश्च समासाश्च तद्धिताश्च ततः
 परं पूर्वाह्णोत्तरार्द्धे तु धातूनां शतसप्तके ५ तद्
 पदार्थं न चापि कृत्वा उदाहरणानि च सन्यज्य मत्कृताः
 श्लोकाः प्राचीनावहवोऽपि च ६ अथ वर्णाद्विधाज्ञेयाः
 स्रव्यंजनभेदतः वर्णमालागताः काद्याव्यञ्जनास्तेह
 लोऽपि च ७ अकाराद्याः स्वराज्ञेयाश्च आपितृते मताः
 निरपेक्षाः स्वराज्ञेयाः स्वरापेक्षाहलः स्मृताः ८ इत्स्वादी
 र्ताः स्मृताश्चः कुक्कुटश्रुतितो मताः अर्द्धमात्रं दुतं
 ज्ञेयमेकमात्रं लघुद्वितम् ९ द्विमात्रं गुरुवर्णं स्यात्
 त्रिमात्रं तु स्मृतं मतम् उदात्ताद्यास्त्रयो ज्ञेयाः षड्जादि
 सरलतणैः १० आद्ये निषादगंधारौ मध्ये रिषभधे
 वतौ सरितप्रभवाज्ञेयाः षड्जमध्यमधेवताः ११
 स्युः कंचटतया वर्णाः स्पर्शाः पंचभिरक्षरैः कण्ठे वि

सगोः कुहकाः तालुनीचुयशासुथा १२ मूर्धन्याः कटुग
 षश्चदन्तालुलसामताः उपधानीयमोहोत्थं पवर्गोका
 रको तथा १३ एपेकंठो हजौ हौतौ ओओसः कण्ठतालु
 जौ दनो हजौ वोनुसारो नस्यो वर्गान्ता अपि १४
 अन्तस्यायरलावश्चोष्माणः शयसदासुथा अरुक्
 लवैद्रसाः आर्द्रकृचदीर्घकाः १५ सुतो हगन्तमा
 हतौ भवतीति विनिश्चयः अरु एओगुणसंज्ञाः स्युः आ
 रु पे ओ हृदि संज्ञकाः १६ इ. उ. ऋ. लृ. सभेदाढ्याः
 इको य वरलायणः स यत्नस्थानयोरेकात्मा वर्ण्यं चा
 तरेषु वै १७ वर्णभावावसानं स्यात्सन्धिरंतरयोर्भ
 वेत् संयोगः सन्धिरैवास्मिन् च सरहलां भवेत् १८
 विभक्तं तं पदं ते यं ति उं तं स्यात्क्रियापदम् ह्रौगुणे
 यणे दीर्घे द्रस्वादीर्घौ पिष्टयते १९ कानिचिद्युष्यसु
 त्राणि लिख्यन्ते लट्पदे तवे सन्ध्यर्थनियमाश्चापि द
 र्शिताः सूत्रसम्मताः २० वन्दे हं सज्जनान् विज्ञान्सा
 ज्ञानत्माप नार्थधीः परनिन्दारतानीचा उग्रं पीत्वा
 दिवस्थिताः २१ ।

अथ सन्धयः

अकः सवर्णो दीर्घः (१)

अइउ ऋल् इत्येषां सदीर्घाणां यथा यथ नेष्टेव परोष
हयोः स्थाने दीर्घः

उदाहरणानि यथा

स्थाने	भवति	यथा	ज्ञातेम्	ज्ञाते
अ	अ	आ	दैत्य	अरिः दैत्यारिः पाप अरिः पापारिः
अ	आ	आ	परम	आत्मा परमात्मा पाप आत्मा पापात्मा
आ	अ	आ	गंगा	अत्र गंगात्र महा अद्रिः महाद्रिः
आ	आ	आ	गंगा	आत्मजः गंगात्मजः देवता आत्मजः देवतात्मजः
इ	इ	ई	कवि	इन्द्रः कवीन्द्रः करीन्द्रः हरीन्द्रः गिरीन्द्रः
इ	ई	ई	कपि	ईशः कपीशः कवीशः अधीशः गिरीशः
ई	इ	ई	मही	इन्द्रः महीन्द्रः सुधीन्द्रः जानकीन्द्रः
ई	ई	ई	गौरी	ईशः गौरीशः लक्ष्मीशः महीशः सुधीशः
उ	उ	ऊ	भाउ	उष्मा भानूष्मा ऋत उद्भवः ऋतुद्भवः
उ	ऊ	ऊ	जाउ	उर्ध्व जानूर्ध्व गुरुहणं ऋतुष्मा
ऊ	उ	ऊ	चम्	उत्सवः चम्पूत्सवः वधूत्सवः दूदरस्य
ऊ	ऊ	ऊ	वधू	ऊष्ण वधूष्ण चम्पूष्ण भूध्वम्
ऋ	ऋ	ऋ	पितृ	ऋणं पितृणं भ्रातृणं दातृद्रिः

शकंधादिषु न त्स्त्रियुगुणं पररूपं भवति ॥

शक शंघुः शकथुः कर्क अथुः कर्कथुः मार्ज अंतः मार्जणः

मनस ईषा मनीषा

आहुणः

अकाराकागभ्यां सदीर्घेषु इ. उ. ऋ. लृ. षु योषु सर्वपरयो
र्द्वयोः स्थाने तत्स्थानीयोगुणः

उदाहरणानि

स्थाने	भवति	यथा	जातम्
अ इ ए	उय	इन्द्रः	उपेन्द्रः गजेन्द्रः नरेन्द्रः
अ ई ए	गण	ईशः	गणेशः नरेशः स्वर्गेशः
आ इ ए	रमा	इच्छा	रमेच्छा महेन्द्रः मालेति
आ ई ए	गंगा	ईशः	गंगेशः रमेशः उमेशः
अ उ ओ	द्वित	उपदेशः	द्वितोपदेशः प्रोक्तः नीतोत्पत्तं
अ ऊ ओ	द्वार	अर्ध	द्वारार्धः द्वारोर्ध्वः जलनोष्ण
आ उ ओ	गंगा	उदकं	गंगोदकं यमनोदकं मोमे
आ ऊ ओ	गंगा	ऊर्मयः	गंगोर्मयः मुद्रोना शिवोर्ध्वः
अ ऋ अर्	देव	ऋषिः	देवर्षिः धनर्हिः प्रतापर्हिः
आ ऋ अर्	महा	ऋषिः	महर्षिः मायर्हिः मालर्हिः
अ लृ अलृ	तव	लृकारः	तवलृकारः
आ लृ अलृ	महा	लृकारः	महलृकारः

ऋत्यकः

ऋकारे परतः अ. इ. उ. ऋ. लृ. वर्णानाम्यक्षेपकृतिभावो भव
ति ब्रह्माऋषिः ब्रह्मर्षिः ब्रह्मऋषिः सुखीऋषिः सुख्यऋषिः सुखि
ऋषिः इत्यादि असर्वर्णस्वरेषु पदान्तयो रीऋ वर्णयोः श
कल्पस्य मते द्रष्टव्यः

कुमारी ऋषभा कुमार्युषभा कुमारीऋषभा
वधू ऋषभा वधूयुषभा वधुऋषभा

हृदिरेचि

अकारात् एवे जोओ परतः पूर्व परयो द्वयोः स्थाने न स्थानी या
हृदिः स्यात्

स्थाने भवति यथा जातम्

अ ए ऐ तदैव ममैव एकैकम्

आ ए ऐ गंगा एषा गंगैषा सदैव तदैव कृष्णैकादशी

अ ऐ ऐ देव ऐश्वर्यं दैवैश्वर्यं नरैकं धनैकम् सैकं

आ ऐ ऐ वार्ता ऐकं वार्त्तैकं सीमैकं महारावती गंगायमुनेकं

अ ओ औ मिष्ट ओदनं मिष्टौदनं जलौचः शरीरौजः

आ ओ औ महा औषधी महौषधी बलौषधी गंगौचः

अ औ औ कृष्ण औक्तं कृष्णोक्तं बलौक्तं चित्तौदार्यं

आ औ औ महा औषधं महौषधं सौक्तं सौक्तं

अवर्णादेजायोरेत्येधत्योरूठिच यरे हृदि भवति ॥

उप पथते उपैधते विस्मरुहः विस्मोहः उप पति, उपैति

पडि.पररूपम्

अकारांतोपसर्गात् एकारादौ धातौ परतः पररूपं नतहृदिः

स्थाने भवति यथा जातम्

अ ए. ए. अ पजते पेजते

अ ओ ओ उप ओषति उपोषति

अकारादोमि आडि. च पररूपं शिवाय ओ नमः शिवायोनमः

शिपुंदि शिवेदि

इकोयणचि

इकः स्थाने क्रमात् यवरत्ताः स्युः स्वभिन्नेचि

उदाहरणानि इक्षेष्ट

इ अ इ दधि अत्र दध्यत्र

इ आ इ दधि आनय दध्यानय

इ	उ	य	अभि	उदयः	अभ्युदयः
इ	ऊ	य	अति	ऊर्ध्वम्	अतूर्ध्वम्
इ	ऋ	य	इ	ऋकारः	एकारः
इ	ए	य	भूमि	एधितं	भूम्येधितम्
इ	ऐ	य	भूमि	ऐश्वर्यं	भूम्येश्वर्यम्
इ	ओ	य	पचति	ओदनं	पचत्योदनं
इ	औ	य	अति	औदार्यं	अत्यौदार्यम्

दीर्घेषु

इकोसावर्णेशाकल्पस्य इत्सञ्ज्ञे
तिपत्ते इत्सः समासेतु न इत्सः यए
पत्र यथा गौरी औ गौर्व्या

स्थाने	भवति	यथा	जातम्
ई	अ	य	चञ्जी अत्र चञ्जत्र चञ्जिअत्र
ई	आ	य	देवी आगता देव्यागता देविआगता
ई	उ	य	सुधी उपास्युः सुद्युपास्यः
ई	ऊ	य	स्त्री ऊढा स्त्रूढा हिऊढा
ई	ऋ	य	देवी ऋद्धिः देव्यृद्धिः देविऋद्धिः
ई	ए	य	नारी एषा नार्येषा नारिएषा
ई	ऐ	य	नदी ऐरावती नद्यैरावती नदिऐरावती
ई	ओ	य	महती ओचता महत्योचता महतिओचता
ई	औ	य	देवी औदार्यम् देव्यौदार्यम्

इत्सोकारस्थानेवः

स्थाने	पठतः	भवति	यथा	जातम्
उ	अ	व	मधु	अत्र मध्वत्र
उ	आ	व	मधु	आनय मध्वानय
उ	इ	व	मधु	इच्छा प्रभिच्छा
उ	ई	व	मट	ईहा पट्टीहा
उ	ऋ	व	धात	ऋद्धिः धानृद्धिः

उ ए व प्रभु एषः प्रभैषः
 उ ऐ व प्रभु ऐष्यं प्रभैष्यम्
 उ ओ व गुरु ओकः गुरोकः
 उ औ व प्रभु औदार्यं प्रभौदार्यम्
दीर्घअकारस्थानेवः

स्थाने परतः भवति यथा ज्ञातम्

ऊ अ व सरम् अम्बु सारम्बु
 ऊ आ व चम् आगमनम् चम्बागमनम्
 ऊ इ व वध् इच्छा वधिच्छा
 ऊ ई व वध् ईशः वधीशः
 ऊ ऋ व वर्षाभ् ऋद्भिः वर्षाभृद्भिः
 ऊ ए व चम् एधनम् चमेधनम्
 ऊ ऐ व भ् ऐष्यं भैष्यम्
 ऊ ओ व सरम् ओचः सार्योचः
 ऊ औ व वध् औदार्यं वधौदार्यम्

ऋकारस्थाने

स्थाने परतः भवति यथा ज्ञातम्

ऋ अ २ दात् अउत्ता दाउत्ता
 ऋ आ २ दात् आत्ता दाजात्ता
 ऋ इ २ धात् इच्छा धात्रिच्छा
 ऋ ई २ मात् ईदितं मात्रीदितम्
 ऋ उ २ णित उपासनं णिउपासनम्
 ऋ ऊ २ भात् ऊढता भाऊढता
 ऋ ए २ सस् एधनं ससेधनम्
 ऋ ऐ २ न ऐष्यं नैष्यम्

ऋ ओ २ प्रशास्त्र शोकः प्रशास्त्रोक्तः

ऋ ओ २ होत्त औदार्यम् होत्रौदार्यम्

लृकारस्थाने लृ

स्थाने परतः भवति

यथा

जातम्

लृ अ लृ लृ अंशः लेशः लृ-ईशः। लीशः

लृ आ लृ लृ आकृतिः लाकृतिः

एचोयवायावः

अचियारतः प पे ओ औ स्थाने अय् अव् आय् आव् इतिऊमा
त्सुः

एकारस्थाने अय् यथा

लोपः शाकल्यस्य

स्थाने परतः भवति

यथा

जातम्

ए अ अय् ओ अनम् शयनम्

ए आ अय् हो आणदि हायाणदि हाआयादि

ए इ अय् हो इमंजादि हरयिमंजादि हरइमंजादि

ए ई अय् हो ईशरोषि हायीशरोषि हरईशरोषि

ए उ अय् हो उदयंकुरु हाउदयंकुरु हरउदयंकुरु

ए ऊ अय् हो ऊर्ध्वरत्त हायूर्ध्वरत्त हरऊर्ध्वरत्त

ए ऋ अय् हो ऋद्धिकुरु हायृद्धिकुरु हरऋद्धिकुरु

ए ए अय् हो एहि हायेहि हायहि

ए ऐ अय् हो ऐश्वर्यदेहि हायेश्वर्यदेहि हापेश्वर्यदेहि

ए ओ अय् हो ओन्तम् हायोंन्तम् हाओंन्तम्

ए औ अय् हो औदार्यंकुरु हायौदार्यंकुरु हाऔदार्यंकुरु

ओकारस्थाने अव् यथा

स्थाने परतः भवति

यथा

जातम्

शाकल्यस्यमते लोपः

ओ अ अव् ओ अनम् भवनं

ओ अ अव विष्णो आगच्छ विष्णावागच्छ विष्णाआगच्छ
 ओ इ अव विष्णो इति विष्णाविति विष्णाइति
 ओ ई अव विष्णो ईतितोरत्त विष्णावीतितोरत्त विष्णाईतितोरत्त
 ओ उ अव विष्णो उक्तंठास्ति विष्णावुक्तंठास्ति विष्णाउक्तंठास्ति
 ओ ऊ अव विष्णो ऊर्ध्वनय विष्णावूर्ध्वनय विष्णाऊर्ध्वनय
 ओ ऋ अव विष्णो ऋद्विकुरु विष्णावृद्विकुरु विष्णाऋद्विकुरु
 ओ ए अव विष्णो एदि विष्णावेदि विष्णाएदि
 ओ ऐ अव विष्णो ऐकंकुरु विष्णावैकंकुरु विष्णाऐकंकुरु
 ओ औ अव विष्णो औदनंदेदि विष्णावौदनंदेदि विष्णाऔदनंदेदि
 ओ औ अव विष्णो औषधंदेदि विष्णावौषधंदेदि विष्णाऔषधंदेदि

पेस्थाने ग्राययथा

स्थाने पत्रः भवति यथा

जातम्

जानम्

पे अ आय	है	अत्रागच्छ	दायत्रागच्छ	हाअत्रागच्छ
पे आ आय	है	आयादि	हायायादि	हाआयादि
पे इ आय	है	इच्छसि	हापिच्छसि	हाइच्छसि
पे ई आय	है	ईश्वर	हायीश्वर	हाईश्वर
पे उ आय	है	उद्वरमां	हायुद्वरमां	हाउद्वरमां
पे ऊ आय	है	ऊढे	हायूढे	हाऊढे
पे ऋ आय	है	ऋषे	हायृषे	हाऋषे
पे ए आय	है	एजक	हायेजक	हाएजक
पे ऐ आय	है	ऐरावति	हायैरावति	हाऐरावति
पे औ आय	है	ओकाधिय	हायोकाधिय	हाओकाधिय
पे औ आय	है	औरस	हायौरस	हाऔरस

औस्थानेआव्यया

स्थाने परतः भवति	यथा	जातम्	जातम्
ओ अ आव्	को अत्रत्यौ	कावत्रत्यौ	काअत्रत्यौ
ओ आ आव्	को आगतौ	कावागतौ	काआगतौ
ओ इ आव्	को इच्छतः	काविच्छतः	काइच्छतः
ओ ई आव्	को ईहेते	कावीहेते	काईहेते
ओ उ आव्	को उज्झितौ	काउज्झितौ	काउज्झितौ
ओ ऊ आव्	को ऊढतरो	काहूढतरो	काऊढतरो
ओ ऋ आव्	को ऋच्छतः	काहृच्छतः	काऋच्छतः
ओ ए आव्	को एधेते	कावेधेते	काएधेते
ओ ऐ आव्	को ऐक्यकरो	कावैक्यकरो	काऐक्यकरो
ओ ओ आव्	को ओष्ठजौ	कावोष्ठजौ	काओष्ठजौ
ओ औ आव्	को औत्सुक्यकरो	कावौत्सुक्यकरो	काऔत्सुक्यकरो

पञ्चः पदानादिति

पदान्नस्थाद् एकारत ओकारतश्च अकारेपरे अकारेण सह
वैरूपमेव न अय् अवौ

ए अ हरे अव हरेव

ओ अ विष्णो अव विष्णोव

वांतोयि प्रत्यये

यादिप्रत्यये परतः ओ इत्यस्य अच् ओ इत्यस्य च आव् स्यात्
गो यम् गव्यम् नौ यम् नाव्यम् गो शब्दान् सूतिशब्दे
पिक्वचिद वादेशः गव्यतिः

लोपः शाकल्यस्य

अवर्णे पूर्वयोः पदान्तस्य यकार वकारयोर्वा अचिलोपः
हरे इह हारिह लोपे हरइह

श्रिये उद्यतः श्रियाद्युद्यतः लोपे श्रियाउद्यतः
 विष्णो इह विष्णाविह लोपे विष्णाइह
 असौ आदित्यः असावादित्यः लोपे असाआदित्यः

अचोरहाभ्यां द्वे

अचः पराभ्यां रेफ हकाराभ्यां परेषां हः रः शः षः सः वर्णभि
 न्नानां हलां विकल्पेन द्वित्वं भवति ।

रकाराद्यथा हर्षउभवः हर्ष्यउभवः अर्कः अर्क्यः

हकारात्पश्चात् ब्रह्मा ब्रह्मा अपनुते अपह्नुते नस्यस्ति न

इहदेहिवचनं प्रारभ्य

ई. ऊ. ए इत्येतदंतं द्विवचनमचि यथा स्थितं स्यात्

हरी एतौ हरीएतौ विष्णू इमौ विष्णू इमौ

गंगे अमू गंगेअमू पचेते इमौ पचेते इमौ

स्तोः शुनाशुः

शकारचवर्गयो र्यो गे सस्य शस्तकार दकारनकाराणाञ्च च
 ज जाः क मात्स्यः ।

शयोगे सस्य शो यथा हरिस् शोते हरिश्शोते हरिः शोते वाशरीतिपदे

च योगे सस्य शो यथा रामस् चिनोति रामश्चिनोति

विसर्गपद

छ योगे सस्य शो यथा वृत्तस् छदयति वृत्तश्छादयति

श योगे तस्य चो यथा अग्निचित् शोते अग्निचिच्छोते

शश्छोटीति छः अग्निचिच्छेते

च योगे तस्य चो यथा महत् चकं महच्चकम्

छ योगे तस्य चो यथा शत्रुजित् छिनति शत्रुजिच्छिनति

ज योगे दस्य जो यथा कलांजशोते रणजिद् जयति रणजिज्जयति

ऊ योगे दस्य जो यथा शत्रुजित् ऊंकारः ऊलांजशेषिशत्रुजित्ऊंकारः
 न योगे दस्य जो यथा तन्जकारः तदजकारः तन्जकारः ।
 यरोउनासिके० तन्जकारः ।

श योगे नस्य जो यथा सन्शंभुः सन्शंभुः शित्गितित्तिसन्शंभुः
 च योगे नस्य जो यथा यन् चति यन्वति तन् चति तन्वति
 छ योगे नस्य जो यथा सन् छ्याकः सन्छ्याकः अत्रजोत्तरं जेष्ठः
 ज योगे नस्य जो यथा शार्ङ्गिन्जयः शार्ङ्गिन्जयः
 ऊ योगे नस्य जो यथा अर्वन् ऊंकारः अर्वन्ऊंकारः
 न योगे नस्य जो यथा महान् जकारः महाञ्जकारः

ह्रनाष्टः

षकार टवर्गयो योगे सस्पष्टः त, द, ना, नाञ्च ट, उ, एणः
 क्रमात्सुः

ष योगे सस्य षो यथा रामस् षष्टः रामष्षष्टः
 ट योगे सस्य षो यथा रामस् टीकते रामष्टीकते
 ट योगे सस्य टो यथा तन् टीका तटीका
 ठ योगे तस्य टो यथा हृदन् ठंकारः हृदंठंकारः
 उ योगे तस्य जो यथा हृदन् जीनं हृदन्जीनम् हृदन्जीनम् ऊलांजशेषोते
 ऊ योगे तस्य ऊो यथा हृदन्ऊक्का हृदन्ऊक्का हृदन्ऊक्का ऊलांजशेषोते
 ट योगे नस्य एो यथा महान् टंकारः महाएंटंकारः
 ठ योगे नस्य एो यथा महान् ठंकारः महाएणंकारः
 उ योगे नस्य एो यथा महान् जामरः महाएजामरः
 ऊ योगे नस्य एो यथा महान् ऊैकते महाएऊैकते
 एा योगे नस्य एो यथा महान् एकारः महाएएकारः

नपदान्ताताहोरनाम् नवति नगरीणाम् तस्यात्
पदांतटवर्गात् सकार तवर्गयोः षकारटवर्गेनसः

यथा षट् संतः मधुलिट् तरति

अत्रतुभवत्येव

षट् नां षण्णाम् षट् नवतिः षण्णवतिः

षट् नगर्याः षण्णगर्याः

तोःषि

षकारे परे तवर्गस्यटवर्गेन सन् षष्ठः अत्रसञ् षष्ठः इति न

ऊलां जशोने

पदान्ते प्रायोवर्गस्य तृतीयः अवसानेन वा भवति।

तकारस्य तु लकारे परतः लकार एव स्यात्

वाक् ईशः वागीशः वाक् वाग् दिक् गजः। दिगाजः

अच् अत्र अजत्र अच् अज् शाक् वनः। प्राग्चनः

दधिलिट् अत्र दधिलिउत्र लिट् लिउ वाक् जाले। वाज्जालम्

तत् रूपं तद्रूपम् तत् तद् वाक् दानं। वाग्दानम्

अत्रुष्ट्व् अत्र अत्रुष्ट्वत्र अत्रुष्ट्व् अत्रुष्ट्व् धिक् धूर्ने। धिाधूर्त्रम्

तोर्लि

लकारे परे तकार नकारयोर्निर्नुनासिक सानुनासिकौ

लकारौ क्रमतः सः

तत् लयः तल्लयः विद्वान् लिखति विद्वौ लिखति

यरोनुनासिकेः नुनासिकोवा

पंचमे परत लज्जङ्गीयाणां पदान्तस्था नां सवर्ग पंचमे

नुनासिकोवा

वाक् नयति वाङ् नयति पक्षेवाग् नयति

अच् मात्रं अन्मात्रम् पक्षे अज् मात्रं

मधुलिङ् नाथः मधुलिङ्नाथः पते मधुलिङ्नाथः
तत् नयति तन्नयति पते तन्नयति

अनुष्टुप् मानम् अनुष्टुप्मानम् पते अनुष्टुप्मानम्

सकारादिप्रत्ययेतुनित्यमनुनासिकः

तत् मात्रम् तन्मात्रम् तत् मयं तन्मयं अत्रतद्मयं

खरिच

वर्गद्वितीयतृतीयचतुर्थानां प्रथमाः स्युः वर्गप्रथमद्विती
ययोः परतः शषसेषुच

चित्रलिख् खनति चित्रलिक् खनति

भेद् ता भेत्ता रिरिभ्सते रिरिभ्सते

अग्निमय् शंका अग्निमन् शंका अग्निमच्छंका।

सहृद् घंढः सहृत्वंढः

ऊयोहोन्यतरस्याम्

वर्गद्यो नरदकारस्यसर्वगचतुर्थोवास्यात्

वाक् हरिः वाग्घरिः अच्हीने अज्जीने सलिहदसति स

तत् हविः तद्विः विष्टुर् हर्षः विष्टुर्हर्षः लिङ्गुसति

शास्त्रोमि

यदान्तवर्गद्यानांशस्यञ्छोमि

वाक् शोते वाक्छेते

अच् शासनं अज्जासनम्

दधिलिङ् शोते दधिलिङ्छेते

तत् श्लोकेन तन्श्लोकेन तन्श्लोकेन

विष्टुर् शोभते विष्टुर्छोभते

मोत्रस्वारः

व्यञ्जनवर्णेषु परतः मस्यात्रस्वारः पदाने
 गृहम् याति गृह्णाति हरिम् वन्दे हरिंवन्दे
 धनम् रक्षति धनं रक्षति पुत्रम् लभते पुत्रं लभते
 शिष्यम् शास्ति शिष्यं शास्ति अयम् षट्पदः अयं षट्पदः
 शत्रुम् हन्ति शत्रुं हन्ति । निधिम् संस्थापयति निधिं संस्थापयति

नश्चापदानस्य ऊलि

अपदाननकारमकारयोः श ष स हे सु परतो नुस्वारः ।
 नकारस्य यशान् सि । यशां सि । सर्पी नृषि । सर्पी णि ।
 धनून् णि । धनूं णि । पयाद् सि । पयां सि ।
 मकारस्य आक्रम् स्यते । आक्रम् स्यते । अधिजिगाम् स
 ते । अधिजिगांसते ।

अवसानेचिचमस्यमएव

त्वाम् माम् तम् एनम्
 गृहम् अत्र गृहमत्र पुत्रम् आनयति पुत्रमानयति
 धनम् इच्छति धनमिच्छति शत्रुम् ईर्षति शत्रुमीर्षति
 अयम् उमायति अयमुमायति ताम् ऊचुः तामूचुः
 भवताम् ऋद्धिः भवतामृद्धिः
 तम् एकम् तमेकम्
 किम् ऐश्वर्यम् किमैश्वर्यम्
 तम् ओचम् तमोचम्
 वारम् औक्कण्ठम् वारमौक्कण्ठम्

उ. मोह्रस्वादचिउ. मुणानित्यम्

इस्वात् उ. ए. ना नामचिह्नितम्
 प्रत्यङ् शान्ता प्रत्यङ् शान्ता

सुगण ईशः सुगन्धीशः

सन् अच्युतः सन्नच्युतः

अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः

अपदाने सवर्गपंचमोऽनुस्वारस्यस्यर्षे परतः

अं कितः अङ्कितः संचः सङ्कः

अं चितः अञ्चितः पं डितः पण्डितः

उं ङिराजः ङुणिराजः पं था पस्था

चं दनम् चन्दनम् इं धनं इयनम्

रं भा रमा

पदान्तस्य वा

तं करोषि तङ्करोषि तंकरोषि

किं चातुर्यं किञ्चातुर्यं किं चातुर्यं

सं यन्ता संयन्ता संयन्ता

सं वत्सराः संवत्सराः संवत्सराः

यं लोकम् यँलोकम् यंलोकं

किं टीका किंटीका किंटीका

किं तत्र किन्तत्र किं तत्र

किं पश्यसि किंपश्यसि किंपश्यसि

ययप्यनुस्वारस्य ययि परसवर्ण इति नित्यविधिनाविक
ल्याभावयव तथापि प्रराणाद्यन्तर्गतशिष्टादितेखवला
दभ्रमनिवृत्त्यर्थं विसंथिपाठोप्यादरणीय एव

नष्टव्यप्रशान्

साच्च ह. य. व. र. ल. न. उ. ञ. म. परकेषु च छ. ट. ठ.

तथेषु परतः पदान्त नकारस्य सकारः पूर्वात्तरोपरि अनुस्वा

रः पक्षेऽनुनासिकश्च

पश्यन्	चकितः	पश्यञ्चकितः	पश्यञ्चकितः
शार्ङ्गिन्	छिन्धि	शार्ङ्गिञ्छिधि	शार्ङ्गिञ्छिधि
कान्	दिष्टिभान्	कांष्टिष्टिभान्	कांष्टिष्टिभान्
कान्	ठक्कुरान्	कांष्टक्कुरान्	कांष्टक्कुरान्
पतन्	तरुः	पतन्तरुः	पतन्तरुः
स्पृशन्	शृत्कारः	स्पृशंशृत्कारः	स्पृशंशृत्कारः

उः सिधुट्

उकारान्तकारे परतः मध्येतकारागमो वा

षट्	संतः	षट्संतः	षट्सन्तः
लिङ्	स	लिङ्स	लिङ्स

छेच

इत्थाञ्छकारे परतः मध्येचकारागमः दीर्घान्यदान्नाद्वा आ
उ. तो नित्यमेव

ह्रस्वात्

स्व छः स्वच्छः अछः गच्छति
इ छति इच्छति इच्छति
दीर्घात् चे छियते चेच्छियते

पदान्नाद्वा

लक्ष्मी छाया लक्ष्मी छाया लक्ष्मी छाया
आङ्. तो नित्यं आ छादयति आ छादयति माच्छिदन्

रोः सुपि

अहन् शब्दस्य नकारस्य रकारो भवति नन् विभक्तौ
अहन् अहः अहरहः अहन्। गणः अहर्गणः

अथ विसर्गसंधिः

सकारश्चशकारश्च जिह्वामूलीयपवच उपध्मानीय
कंषश्च विसर्गविकृतिस्रया ओकारदीर्घलोपाश्चय
रवर्णौ तथा मत्तौ एकादशप्रकारादिविसर्गरूपबोध
काः १॥

विसर्जनीयस्यसः

१ सयथा सतथ वर्णेषु परतः विसर्गस्य सकारः
सपरतः नतयः सन्न नतयस्सन्न देवास्सन्ति
तपरतः रामः ज्ञाता रामस्त्रात्रा कल्मस
थपरतः कः श्रुत्कारः कस्युत्कारः देवस्थकारः
कृषित्प्रत्यय प्रभृतिस्थ ककार पकारयोः परतः विसर्गस्य
सकारः

ययः पाशं पयस्याशम् यशः कल्पम् यशस्कल्पम्
२ शकारोयथा शचछ वर्णेषु परतः विसर्गस्यशः
शपरतः हरिः शोते हरिश्शोते हरिः शोते वाशरीति
पदे विसर्गो व

चपरतः शर्णीः चन्द्रः शर्णश्चन्द्रः कश्चतुरः

छपरतः कः छलति कञ्छलति कञ्छ्रात्रः

कुप्पोः कः पौच

३ जिह्वामूलीयो यथा ककार खकारयोः परतः विसर्गस्य
ई विसर्गसदृशो जिह्वामूलीयो वा
कपरतः कः करोति कः करोति कः करोति
खपरतः कः खनति कः खनति कः खनति

कुप्पोऽकः पौच

४ उपध्मानीयो यथा । पकार फकारयोः परतः विसर्गः
 स्याद् विसर्गसदृश उपध्मानीयो वा
 प परतः । कः पठति कः पठति कः पठति
 फ परतः । कः फलति कः फलति कः फलति

कस्कादिषु च

ककारपकारयोः परतः इकार उकारोत्तरविसर्गस्यः
 ५ षकारो यथा । कपरतः सर्पिः कुण्डिका सर्पिः कुण्डिका
 कपरतः धनुः कपालम् धनुः कपालम्
 पपरतः सर्पिः पात्रम् सर्पिः पात्रम्
 प परतः भ्रातुः पुत्रः भ्रातुः पुत्रः

खरवसानयोर्विसर्जनीयः

६ विसर्गविकृतिर्यथा । अवसाने विसर्गस्य विसर्ग एव
 क ख प फ श स सवर्णेषु च परतः

चटः पटः हरिः वृद्धिः ऋद्धिः

कः करोति कः खनति कः पठति कः फलति

हरिः शोते कः सर्जते कः षाण्मातरः

हशिच

७ ओकारो यथा । अकारान्तात् अकारवर्गत्तृतीयचतुर्थ
 पंचमेषु परतः यत्नवद्देशेषु च परतः
 विसर्गस्य ओकारः

शिवः अर्च्यः शिवोर्च्यः रामः गच्छति रामो गच्छति

कः ज्ञातकः को ज्ञातकः कः जागर्ति को जागर्ति

सुन्दरः ऊंकारः सुन्दरो ऊंकारः कः उमरः को उमरः

विज्जदरः कुंढिः विज्जदरो कुंढिः कः दाता को दाता

कः धर्मः	को धर्मः	कः नायकः	को नायकः
कः वंशः	को वंशः	कः भेदः	को भेदः
कः मंत्री	को मंत्री	कः याति	को याति
कः लाभः	को लाभः	कः वक्ता	को वक्ता
कः हर्ता	को हर्ता		

रोरि

१ कारे परतः १ कारलोपः लोपनिमित्तके रकारे परतः अ

३.३ वर्णानां दीर्घश्च

८ दीर्घो यथा पुनः रमते पुनारमते वलिः राजा वली राजा
संमतिः रघोः संमती रघोः पटः राजते पट्ट राजते

९ लोपो यथा भो भगो अचो अर्च्यो योशि एतदुत्तर
विसर्गस्य यकारो भवति वर्गप्रथम द्वितीय शषसभित्ते
वर्णेषु परतः लोपः शाकल्पस्य इति सर्वेषाम् अका
रात् इत्स्वाकारभित्ते चि परतो य लोपो वा दीर्घाकारा
दचि मात्रे भो भगो प्रभृति पूर्वस्य च हलित्तिन्यम्
भोः देवाः भो देवाः भगोः नमस्ते भगो नमस्ते अचोः

यादि अचो यादि अत्र नित्यं लोपः

वालो यो यथा

सः आगतः स आगतः स यागतः

पृषः आगतः पृष आगतः पृष यागतः

देवाः अत्र देवा अत्र देवा यत्र

नराः इह नरा इह नरा यिह

नृपः ईक्षते नृप ईक्षते नृप यीक्षते

नारदः उवाच नारद उवाच नारद युवाच

देवाः ऊचुः देवा ऊचुः देवा सूचुः

हृताः पधने हृतापधने हृतायेधने
 कः पेक्षर्यवान् कपेक्षर्यवान् कपेक्षर्यवान्
 कः ऊरसः कऊरसः कयौरसः

१० पकारो यथा भोभगोश्च सर्वस्य योशि च यो

सः आगतः सयागतः पषः आगतः पषयागतः

११ अत्राभिन्नसरोत्तरविसर्गस्योफोचि वर्गत्तीय चतु
 र्थनम यलवहेषु परतः स्वर परकरकारांताव्यय
 स्थस्य ऋदंतसमुद्धिस्य स्पच विसर्गस्य स्थाने रकारः
 पूर्वोक्तेषु परतः

हरिः अत्र हरिरत्र श्रीः अत्र श्रीरत्र पटः आद्यः पटुराद्यः

वर्षाभः पषः वर्षाभरेषः हरेः आराधनं हरेराधनं

धनैः उत्कर्षः धनैरुत्कर्षः प्रभोः आदेशः प्रभोरादेशः

नौः आगता नौसगता हरिः गर्जति हरिर्गर्जति

शत्रोः ज्ञातः शत्रोर्ज्ञातः हरेः जन्म हरेर्जन्म

वायोः ऊंकारः वायोर्ऊंकारः गुरोः डिम्भः गुरोर्डिम्भः

प्रभुः छुंढिः प्रभुर्छुंढिः धेनोः दानम् धेनोर्दानम्

यतेः धर्मः यतेर्धर्मः हरेः नाम हरेर्नाम

रिपोः बाधा रिपोर्बाधा गुरोः भार्या गुरोर्भार्या

बंधोः मानं बंधोर्मानं गुरोः युक्तः गुरोर्युक्तः

धनैः लाभः धनैर्लाभः शिशोः बलयः शिशोर्बलयः

रिपोः हंता रिपोर्हंता पुनः अत्र पुनरत्र

सुः व्ययं सुर्व्ययम् अन्नः इह अन्नरिह

प्रातः पतत् प्रातरेतत् निः अर्थकं निरर्थकं

उः आशा उराशा पुनः भोक्ता पुनर्भोक्ता

प्रातः मंगलं प्रातर्मंगलं सुः पातः सुपीतः

अंतःदितः अंतर्दितः

एतन्नदोः सुलोपोकोरनञ्समासेहलि

एतन्नछवयोः ककाररहितयोर्दलिविसर्गलोपः नतनञ्
समासे

वरमेषः ददाति वरमेषददाति सः त सत्

सः च सच पषः विषाः पषविषाः

सः शंभु स शंभु सः हरिः सह्रिः

अथ षत्वविधानम्

इ. उ. ऋ. लृ. ए. ऐ. ओ. औ. क. ख. ग. ल. वर्णेभ्यः परस्य
प्रत्ययसकारस्य मूर्द्धन्यः षः हरिषु. श्रुषु. कर्तृषु. लृषु.
रामेषु. गोषु. ग्लोषु. नौषु. वा लृ. प्रत्यङ्. लृषु. चतुर्षु.
कमलषु. इत्यादि।

नकारस्यान्य नुसारेण विसर्गेण चान्नरायेऽपि

धन्वेषि आशीःषु

यत्र सदधानोः साङिति रूपनत्रैतत्सकारस्य षः

नृणाषाट् नृणाषाड् इत्यादि

इकारादिवर्णेभ्यः परोषां. शास्. वस्. वस्. सिद्. स्वद्. स्वज्ज
सप्. स्मिउ. धातूनां सस्य षः तथैव सारदन्त्यवर्णपरक सकारादीनां
सेक. सप्. स. लृ. स. ज्. लृ. स्मै. वर्जितानां च सस्य षः
शिष्टः अषत्तुः जत्तुः सिष्टुदे अशिष्टवदत्त इत्यादि

यत्र सनः षत्वभावति तत्राभ्यासात्प्राप्त्यस्तौति एतन्नयो

रेव

तृष्टति. सुष्ठापयिष्यति सनः पत्न्याभावेन भ्यासात्पर
स्य भवत्येव तिष्ठासति. अन्यत्र. सिसितति इत्यादि.
सिद्. सृद्. सृद्. पष्ठाण्यन्तानां षोडश. सिसेदयिषति।
सिस्वादयिषति. सिसाहयिषति।

उपसर्गस्यात् षत्वनिमित्तात्परेषां सुनोत्यादीनां सस्य
षः केषांचिदर्शविशेष उपसर्गविशेषे च।

तेयथा। विष्णोति. प्रतिषुवति. निष्पति. अउष्टौ
ति. अधिष्टोभति. प्रतिष्ठासति. अभिषेणयति. नि
षेधति. गत्यर्थसेधतेन. गंगां विसेधति. गच्छतीत्य
र्थः. निषिञ्चति. अधिषज्जते. अतिष्वजते निषीद
ति. प्रतेस्तुन. प्रतिसीदति. विष्टभ्णोति. प्रतिष्टभ्णति.
अथोपसर्गविशेषादौ. विष्णति. अवष्णति. सशब्दं
भुंक्ते इत्यर्थः।

अवष्टभ्णोति. भ्रातिवा. आलस्यते अविहरोतीत्यर्थः
परिनिवीत्युपसर्गविशेषात्. परिषेवते. निषेवते.
विषेवते. पवंसित. सप. सिबु. सद्. सृद्. स्तु. संजा
नामपि ज्ञेयम्।

सुनोत्यादितः सेवते. पर्यन्तानामुपवायेपि षत्वम्
अभ्यासविषये तस्यादीनामेव सकार ह्रस्वस्य षत्वम्
व्युष्णोत्. प्रत्युषवत्. न्यष्णत्. अन्वष्टौत्. अधि
ष्टोभत्. प्रत्यष्ठात्. अभ्यषेणयत्. न्यषेधीत्. इत्या
दि॥ अभ्यासे. अधितष्टौ प्रतिषिषेणयिषति. नि
षिषेध. अभिषिषेच इत्यादि।

इतरेषां तु. अभिसुषाक. परिससौ. इत्यादि।

परि नि. विभ्यः सिवादीनामुपवाये वा षत्वं तेषु सद्

धातोर्यत्र सोऽक इति रूपं नञ्केनापि षतञ्जं सिच् सह-
सृट् स्तु स्वञ्जं एते सिवा दयः । परिधी व्यति

पर्यधी व्यत पर्यसी व्यत पर्यषदत् पर्यसदत्
इत्यादि परिसोका ।

अनु वि परि अभि नि श्वेकस्य स्यन्दते प्राणीकर्तृ
कस्य सस्य षो वा ।

अनुष्यन्दते अनुस्यन्दते वा जलम् मत्स्योदके अनुष्णं
देते अनुष्णं देते वा प्राणीषु त्व अनुस्यन्दते हस्तीत्येव
विश्वस्य स्कन्धातोर्निष्ठाभिन्ने कृत्स्न्यये षो षतं परि
पूर्वस्य त्व सर्वत्र विष्कन्ता विस्कन्ता निष्ठायां त्व विस्क
न्तः इत्येव परिस्कन्दति परिस्कन्दति परिष्कृणः परिस्कृ
न्ता । परिस्कन्ता इत्यादि प्राच्यभरतानाम्मते निष्ठाया
म्परिष्कन्दः ।

निरुनि वि भ्यः परयोः स्फुर स्फुल धातोस्तस्य वा षः ।

निःस्फुरति निःष्फुरति निष्फुरति निस्फुरति विष्फुरति
विस्फुरति एवं स्फुलतेः ।

वेः परस्य स्कन्धातेर्नित्यं षः

विष्कम्भोति विष्कम्भाति ।

समासेऽङुलेः परस्य सङ्गस्य सस्य षः

अङुलिषङ्गः असमासे तु अङुलेः सङ्गः

भीरुशब्दात् समासे स्थानस्य सस्य षः

भीरुस्थानम् अन्यत्र भीरोः स्थानम् ।

अग्नेः परोषांस्तु सोमशब्दयोः समासे षः स्तोमस्य तु ज्यो

तिर्यगुगतिभ्यः अग्निष्टुत् अग्निष्टोमः अग्नीष्टोमो

ज्योतिष्टोमः आयुः षोमः असमासे तु ज्योतिषः स्तोमः

षष्ठान्तमात्पितृशब्दात् समासे षष्ठ्यल्लक्षणे सप्तशब्द
सकारस्य वाचनं लक्षणे नित्यम् ।

मातुः षसा मातुः ससा पितुः षसा पितुः ससा मातृ ष
सा । पितृ षसा असमासे तु मातुः ससा पितुः ससा

अभिनिस् इति संचात शब्दस्य स्तनधातोस्सप्तशब्दसं
ज्ञायां अभिनिष्ठा नोवर्णः शब्दसंज्ञायां किम् अभिनिः स्तन
तिम् दङ्गः

यकारेः चिचपरे उपसर्गप्राडुः शब्दाभ्यां परस्याः सधा
तोस्सप्तशब्दः ।

निषन्ति प्राडुः षन्ति निष्पात् प्राडुः ष्यात्
सु वि नि उर् पम्पः परोष्ठां कृतसंप्रसारणस्य स पधा
तोः क्तिञ्जन्त इड् धातोः समशब्दस्य च षः ।

सुषुषु पठः सुषुष्यात् विष्मृतिः निष्मृतिः विषमः इत्या
दि ।

निनदीभ्यां स्त्राधातोः षतं प्रावीण्यार्थे ।

निष्णातः शास्त्रेषु नदी भ्याः कौशलभिन्ने तु निस्त्रातः
इत्यादि ।

सूत्रे वाच्ये प्रतिश्वस्यापि

प्रतिष्ठातं सूत्रम् सुहृदमित्यर्थः

वि कु शमि परिपम्पः स्थलशब्दस्य षतं गोत्रे वाच्ये तु कपि
श्वस्य विहलम् कुहलम् शमिहलम् परिहलम् कपि
स्थलो नाम यस्यास्य पुत्रः कापिहलिः अन्यत्र तु कपीनां स्थ
लम् कपिस्थलम्

अग्रगमित्यर्थे प्रश्वस्य अम्ब आम्ब गो भूमि सव्य अग्र
हि वि कु रो कु शं कु अंग मंजि पुंजि परमे वहि दिवि

अग्नि एभ्यः परस्यस्य इति रूपस्य षत्वम्।

प्रहोगोः अग्रेगच्छतीत्यर्थः अग्रेतिकिम् प्रस्यः अम्वहः
आम्वहः गोहः भूमिहः सव्यहः अपहः द्विहः त्रिहः
कुहः शोकुहः शंकुहः इत्यादि।

वृत्तासनयोर्वाच्ययोर्विश्वस्यावनस्यस्तधातोः षत्वम्
वैदिकनाम्नितुचञ्जनस्य विष्टरो वृत्तः विष्टरः आस
नम् विष्टारः पंक्तिश्चन्द्रः विस्तीर्यते स्मिन्नक्षराणीत्यधि
कारणे चञ्

गवि युधि शब्दाभ्यां स्थिरस्य सस्य षः सुषामादिगणोपि
गविष्टिरः युधिष्टिरः सुषामा सुषंधिः

गकारवर्ज्जमिकारादिभ्यः परस्यैकार परसकारस्य षत्वं
संज्ञायाम् नतत्रवाचकात्परस्यत्वत्वा

हरिषेणः एकारपरस्य किम् हरिसक्यः संज्ञायां किम्
एशुसेनः गकारान्तः विष्टक्सेनः इकारादिभ्यः किम् स
र्वसेनः

नक्षत्रे रोहिणीषेनः रोहिणीसेनः अत्रापि गकारान्तः
शतभिक्सेनः इत्येव

इकारादिभ्यो ऋसेभ्यः परस्य सकारस्य नादौ तद्धितेय
रे षत्वम्

निर्गतो वर्णाश्रमेभ्य इति निष्पन्नः चाण्डालः अतिश
येन सर्पिः सर्पिष्टमम्

निस्र शब्दसकारस्य तपधा तौपो आसेवनभिन्नेः
र्येषः निष्टपतिः

पदादेः सातिप्रत्ययस्य च षत्वम् न
दधिसिञ्चति - अग्निसात्करोति

सिच्धातोस्तस्ययडि.नषत्वम्
 निसेसिच्यते. प्रतिसुव्यनिसुव्यशब्दयोर्नषत्वम्।
 प्रतिसुव्यः निसुव्यः सुनोत्यादिवात्प्राप्तम् षत्वन्नभवति
 चडि.परे.सम्भ, सिच्.सदधात्तान्नषत्वम्
 अवातसम्भत्. पर्यसीषिवत्. न्यसीषदत्
 स्पेसनिच.परेसुनोतेः षत्वन्न
 विसोष्यतिः अभिसुसूषति
 सदेरभ्यासात्परस्यलिटिषत्वन्न
 निषसाद. स्थादिवात्प्राप्तम्। निषिध्यते।

अथ एतद्विधानम्

ऋरषेभ्योनस्याः साच् हयकवर्गपवर्ग अउस्सारव्यवधा
 नेपि स्यात् पदानेन
 ऋ यथा नृणाम् नृणाम् मातृणाम्
 र यथा चतुर्णाम् सुपर्णः
 ष यथा शृणाः पदानेनामान् अउन
 व्यवधाने कारणं. कारणम्. ग्रहेण. रामेण. गर्वेण. अर्केण.
 दर्पेण समासेन नञ्दसिक्कारान्तपदाद्वा रामनाम
 गंधर्वगानम्। नृमणाः पितृपाणम्
 संज्ञाविषये गकारभिन्न साच् हयकवर्गादिव्यवधानेऽव्यव
 धानेच पूर्वपदस्यान्निमित्ताउत्तर पदस्यस्यापिन स्यात्त
 म् उपसर्गान्त्वबहुलं नस्यशब्दस्य यथा दुर्णसः तुरणः
 तुरणसः. तुरणाः. तुरणसः मणसः इत्यादि

संज्ञायां वनशब्दस्योत्तरपदस्य एतत्तर्हि सुराणादिभ्य एव
तेच यथा सुरावणम् - मिश्रकावणम् - सिद्धकावणम् सा
रिकावणम् कोटरावणम् अग्रेवणम् वनस्याग्रे इति विग्रहः
राजदंतादिनादयेश्वर्यपूर्वनिपातसप्तम्याश्चालुङ्गिणातादेव

प्रादिभ्यस्तु संज्ञायामपि

ते यथा प्रवणम् निर्वणम् अन्तर्वणम् शरवणम् इत्तवण
म् स्रतवणम् आम्रवणम् कार्मवणम् खदिरवणम्
पीसृतावणम्

औषधिवनस्य त्रीवाचिसनिमिज्जपूर्वपदेभ्यो विकल्पेन
औषधयः फलपकान्तास्त्वदिनरेवनस्य तयः उद्भिज्जाज्ञेयाः ।

हर्षावणम् हर्षावनम् शिरीषवणम् शिरीषवनम् ।

चतुरादिसारवच्छब्देभ्य इरिकादिभ्यश्च न एतत्त्वम्

देवदारुवनम् इरिकावनम् मिरिकावनम् तिमिरावनम्

अदन्तपूर्वपदस्याद्रेफादद्वादशस्य न स्यणः

सर्वाल्लः शर्वाल्लः पराल्लः उत्तराल्लः अपराल्लः

आरोप्यनीयमानवाचिनः सनिमिज्जात्पूर्वपदाद्वाहनन
कारस्यणः ।

इत्तवाहणम् शरवाहणम् खदिरवाहणम् मञ्जरवा
हणम् नेह इन्द्रवाहनम् ।

देशोवाच्चे पूर्वपदस्यानिमिज्जात्पानशब्दस्य न स्यणः

भावकरणयोस्तु वा

तीरपाणाः उशीनराः सुरापाणाः प्राच्याः पीयते इति
पानमिति कर्मव्युत्पत्तिरुत्तेयाभावे कारणेन तीरपाणम्
तीरपानम् सुरापाणम् सुरापानमिति विकल्पः

पूर्वपदनिमिज्जात्प्रातिपदकान्तुम् विभक्तिस्थस्यापि वा ।

यथा माषवापिणौ. व्रीहिवापाणी. माषवापेण. पक्षेमाष
वापिनाविष्णादि प्रहिवति. उत्तरपदं पश्चान्तिपदिकेनन्दं
तस्यैव नस्यणत्वम् नेह. गर्गाणां भगिनी गर्गभगिनी

युवादेः तुभ्रादेश्चन

रम्यरूना. परियक्ताति. प्रेत्वन. तुभ्राति. तृप्नोति

पकाज्जुत्तरपदेकवर्गवत्सुत्तरपदेच प्रातिपदिकान्ता
दिस्थनस्यनित्यंणः

दृत्रहणौ. हरिमाणी. तीरपाणी. तीरपेण. रम्यविण
हरिकामिणौ. हरिकामाणी. हरिकामेण

पदव्यवधानेनैणत्वम् खान्नस्यनशेषश्चतथा
माषकुम्भवापेन. चतुरंगयोगेन. तद्वितेतुभवति. आ
दुगोमयेण शुक्लगोमयेण. प्रनष्टा. प्रनस्यति
उपसर्गनिमित्तात्सोपदेशस्यधातोर्नस्यणत्वम् गदादि
षूपसर्गस्यनिमित्तान्वेणत्वञ्च।

प्रणदति. प्रणमति. परिणदति. अज्जण्डति. अज्जण्
दाति. पणणौति. प्रणपूयति. प्रणीनदति. प्रणीयतति.
प्रणीययते. प्रणीददाति. प्रणीदधाति. प्रणीमाति. प्र
णीष्यति. प्रणीहंति. प्रणीयाति. प्रणीवाति. प्रणीदाति
प्रणीप्ताति. प्रणीवयति. प्रणीवदति. प्रणीशाम्यति.
प्रणीचिनेति. प्रणीदोगीति.

उपदेशोकादिवादिषान्नाभिन्नेगदादेश्यस्मिन्परेनेणत्व
वास्यात्

प्रणीभवति. प्रणिभवति. प्रणीवदति. प्रनिवदति. इ
त्यादि।

उपसर्गस्यनिमित्तादन्धातोर्नस्यपदान्तेऽपदान्तेष्विण

तं स्यात्

प्राणीति हे प्राण । प्राणीता प्राणीष्यति प्राणीतु प्रा
णयात् ।

अभ्यासवतोधातोरुभौनकारौणत्वं लभेते
प्राणीणत् प्राणीणीषति प्राणीणीषिष्यति
अतूर्वस्य हन्तेर्न स्याणत्वं वमयोक्तत्वा उपसर्गस्थनिमित्तात्
अन्तःशब्दादपि देशभिन्ने वाच्ये ऽस्याणत्वम्
प्रहणयात् प्रहणीम अहन्मि प्रहणवः प्रहनवः अन्तर्ह
णनम् ।

देशेन अन्तर्हननोदेशः इत्साकार एवैतन्मत्र सर्वत्र विव
क्षितम् ।

नेह पद्यंति अन्तर्ज नि अन्तरचानि प्राञ्चानि क्त्वा
दि ।

अन्तःशब्दादयनशब्दस्यापि सर्ववत्

अन्तरयणम् देशेन अन्तरयनोदेशः

उपसर्गस्थनिमित्तादज्जतरस्य कृत्यनकारस्य एणत्वं
निर्विण्णशब्देऽपि

प्रयाणीयम् निर्विण्णः अज्जतरस्य किन् प्रमग्नः
रायन्ताद्विहितस्य विकल्पेन

प्रयापणीयम् प्रयापनीयम् एयन्नविहिताभावात्
प्रयाप्यमाणम् पश्चाच्च नित्य

एणत्वे षत्वे च डुर उपसर्गत्वेन

दुर्यानम् दुर्यापनम् पवन्दर्नदति दुर्निन्दति इत्यादि
हलादेरकारभिन्नसरोपधाञ्च विहितकृत्यनस्य

एणवासानुस्वारस्य चेजर्हि इजादेर्हलन्ताद्विहितस्यैव
प्रकोषणीयम् प्रकोषनीयम् इज्जपधातुकिम् प्रोम्भाणम्

प्रवृणीयम् प्रेङ्गणीयम् इजादेः किम् प्रमंगनीयम्
मगिसर्पलोधातः प्रोम्भणम्

निसि नित निन्दावा

प्रणिंसितव्यम् प्रनिंसितव्यम् प्रणीलितव्यम् प्र
निलितव्यं प्रणीदितव्यम् प्रनिदितव्यम्
त्वाभाभूतून् कमिगमिष्वापीवेषुभ्यः परस्पकृन्त्य
णोन

प्रभानीयम् प्रभवनीयम् प्रपवनीयम् ३३. लृप्र
पवणीयः सोमः प्रकमनीयः प्रगमनीयः प्रप्याय
नीयः प्रवेयनीयम् प्रख्यापणीयं प्रख्यापनीयम्
एयनेभ्य एभ्योऽप्येवम् प्रभापनीयम् प्रभावनीयम्
प्रपावनीयम् इत्यादि।

पदान्तषकारान्नस्यणोन.

निष्पानम् सर्पिष्पानम् घातूकिं निर्णयः पदान्ता
किंपुष्पाति पदेऽन्नः पदान्तः इतिसप्तमी समासा
न् सप्तसर्पिष्केण अत्रणत्वं भवत्येव

संदर्श्यसंधिविषयं नियमानुषत्तणत्तयोः
शब्दाश्चाप्रेषददर्श्यनेलिङ्गैरेकत्रचविभिः

विभक्तयः	पुंसि	पुंसि	स्त्रियाम्	स्त्रियाम्	नपुंसके	नपुंसके
प्र.	अः	रामः	आ	गंगा	अम्	फलम्
	ओ	रामो	ए	गंगे	ए	फले
सं.	आः	रामाः	आः	गंगाः	आनि	फलानि
	हे अं	हे राम	हे ए	हे गंगे	हे अ	हे फल
	हे ओ	हे रामो	हे ए	हे गंगे	हे ए	हे फले
	हे आः	हे रामाः	हे आः	हे गंगाः	हे आनि	हे फलानि
दि.	अम्	रामम्	आम्	गंगाम्	अम्	फलम्
	ओ	रामो	ए	गंगे	ए	फले
	आन्	रामान्	आः	गंगाः	आनि	फलानि
र.	एन	रामेण	अया	गंगया	एन	फलेन
	आभ्याम्	रामाभ्याम्	आभ्याम्	गंगाभ्याम्	आभ्याम्	फलाभ्याम्
	ऐः	रामैः	आभिः	गंगाभिः	ऐः	फलेः
च.	आय	रामाय	आये	गंगायै	आय	फलाय
	आभ्याम्	रामाभ्याम्	आभ्याम्	गंगाभ्याम्	आभ्याम्	फलाभ्याम्
	एभ्यः	रामेभ्यः	आभ्यः	गंगाभ्यः	एभ्यः	फलेभ्यः
पं.	आन्	रामान्	आयाः	गंगायाः	आन्	फलान्
	आभ्याम्	रामाभ्याम्	आभ्याम्	गंगाभ्याम्	आभ्याम्	फलाभ्याम्
	एभ्यः	रामेभ्यः	आभ्यः	गंगाभ्यः	एभ्यः	फलेभ्यः
ष.	अस्य	रामस्य	आयाः	गंगायाः	अस्य	फलस्य
	अयोः	रामयोः	अयो	गंगयोः	अयोः	फलयोः
	आनाम्	रामाणाम्	आनाम्	गंगानाम्	आनाम्	फलानाम्
स.	ए	रामे	आयाम्	गंगायाम्	ए	फले
	अयोः	रामयोः	अयोः	गंगयोः	अयोः	फलयोः
	एषु	रामेषु	आसु	गंगीसु	एषु	फलेषु

(१) एवं कलशिखदेवचरणद्वयः अकारान्तालिङ्गा (२) एवं मादुर्गा
 उमा माला ललाटः अकारान्ताः स्त्रीलिङ्गा मन्वा अकारा शङ्खगंगावत्
 हे मन्व हे अकार हे फल इति विशेषः (३) एवं पनवनपुष्पकुलादयः

हे मन्व
 हे अकार
 हे फल

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	शुक्रः	शुक्रा	शुक्रम्
	शुक्रौ	शुक्ले	शुक्ले
सं.	शुक्राः	शुक्राः	शुक्रानि
	देशुक्र	देशुक्ले	देशुक्ले
	देशुक्रौ	देशुक्ले	देशुक्ले
	देशुक्राः	देशुक्राः	देशुक्रानि
हि.	शुक्लं	शुक्ला	शुक्लम्
	शुक्रौ	शुक्ले	शुक्ले
	शुक्लान्	शुक्राः	शुक्रानि
र.	शुक्लेन	शुक्रया	शुक्लेन
	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्याम्	शुक्लाभ्याम्
	शुक्लैः	शुक्लाभिः	शुक्लैः
च.	शुक्लाय	शुक्लायै	शुक्लाय
	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्याम्
	शुक्लेभ्यः	शुक्लाभ्यः	शुक्लेभ्यः
पं.	शुक्लान्	शुक्लायाः	शुक्लान्
	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्याम्
	शुक्लेभ्यः	शुक्लाभ्यः	शुक्लेभ्यः
ष.	शुक्लस्य	शुक्लायाः	शुक्लस्य
	शुक्लयोः	शुक्लयोः	शुक्लयोः
	शुक्लानाम्	शुक्लानाम्	शुक्लानाम्
स.	शुक्ले	शुक्लायां	शुक्ले
	शुक्लयोः	शुक्लयोः	शुक्लयोः
	शुक्लेषु	शुक्लासु	शुक्लेषु

	उम्	स्त्री.	नपुं.
प्र.	सर्वः	सर्वा	सर्वम्
	सर्वौ	सर्वे	सर्वे
	सर्वे	सर्वाः	सर्वाणि
सं.	हे सर्व	हे सर्वे	हे सर्व
	हे सर्वौ	हे सर्वे	हे सर्वे
	हे सर्वे	हे सर्वाः	हे सर्वाणि
दि.	सर्वम्	सर्वाम्	सर्वं
	सर्वौ	सर्वे	सर्वे
	सर्वान्	सर्वाः	सर्वाणि
त.	सर्वेण	सर्वया	सर्वेण
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वैः	सर्वाभिः	सर्वैः
च.	सर्वस्मै	सर्वस्यै	सर्वस्मै
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वेभ्यः	सर्वाभ्यः	सर्वेभ्यः
पं.	सर्वस्मात्	सर्वस्याः	सर्वस्मात्
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वेभ्यः	सर्वाभ्यः	सर्वेभ्यः
ष.	सर्वस्य	सर्वस्याः	सर्वस्य
	सर्वयोः	सर्वयोः	सर्वयोः
	सर्वेषाम्	सर्वासाम्	सर्वेषाम्
सं.	सर्वस्मिन्	सर्वस्याम्	सर्वस्मिन्
	सर्वयोः	सर्वयोः	सर्वयोः
	सर्वेषु	सर्वसु	(३) सर्वेषु

उं (१) कस्यचित्नामवाचकः सर्वशब्दः रामवत् सर्वाय सर्वात् इत्यादि ।

स्त्री (२) नामवाचकत्वे सर्वाशब्दः रामवत् ॥

नपुं (३) पूरुषीदीनामपि कस्यचित्नामवाचकत्वे पूरुषीयेत्येवस्मात् ॥

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	पूर्वः	पूर्वा	पूर्वम्
	पूर्वौ	पूर्वे	पूर्वे
सं.	पूर्वे पूर्वाः	पूर्वाः	पूर्वाणी
	हे पूर्व	हे पूर्वे	हे पूर्व
	हे पूर्वौ	हे पूर्वे	हे पूर्वे
	हे पूर्व हे पूर्वाः	हे पूर्वाः	हे पूर्वाणी
दि.	पूर्वम्	पूर्वाम्	पूर्वम्
	पूर्वौ	पूर्वे	पूर्वे
	पूर्वान्	पूर्वाः	पूर्वाणी
र.	पूर्वेण	पूर्वया	पूर्वेण
	पूर्वाभ्याम्	पूर्वाभ्याम्	पूर्वाभ्याम्
	पूर्वैः	पूर्वाभिः	पूर्वैः
च.	पूर्वस्मै	पूर्वस्मै	पूर्वस्मै
	पूर्वाभ्याम्	पूर्वाभ्याम्	पूर्वाभ्याम्
	पूर्वेभ्यः	पूर्वाभ्यः	पूर्वेभ्यः
पं.	पूर्वास्मान् । पूर्वात्	पूर्वस्याः । पूर्वायाः	पूर्वस्मात् । पूर्वात्
	पूर्वाभ्याम्	पूर्वाभ्याम्	पूर्वाभ्याम्
	पूर्वेभ्यः	पूर्वाभ्यः	पूर्वेभ्यः
झ.	पूर्वस्य	पूर्वस्याः	पूर्वस्य
	पूर्वयोः	पूर्वयोः	पूर्वयोः
	पूर्वेषाम्	पूर्वासाम्	पूर्वेषाम्
स.	पूर्वस्मिन् । पूर्वै	पूर्वस्याम्	पूर्वस्मिन् । पूर्वै
	पूर्वयोः	पूर्वयोः	पूर्वयोः
	पूर्वेषु	पूर्वासु	पूर्वेषु

पूर्व पर अवर दक्षिण उत्तर अपर अपर स अन्तर पक्षेष्टानवाने
 सर्ववत्सवीरिणरूपाणि प्रथमा बहुवचने पंचमी सप्तम्योश्च पक्षेष्टानवाने
 रूपाणि ॥

	उम्	स्त्री	नपुं
प्र.	द्वितीयः	द्वितीया	द्वितीयं
	द्वितीयौ	द्वितीये	द्वितीये
	द्वितीयाः	द्वितीयाः	द्वितीयानि
सं.	हे द्वितीय	हे द्वितीये	हे द्वितीय
	हे द्वितीयौ	हे द्वितीये	हे द्वितीये
	हे द्वितीयाः	हे द्वितीयाः	हे द्वितीयानि
हि.	द्वितीयं	द्वितीयाम्	द्वितीयं
	द्वितीयौ	द्वितीये	द्वितीये
	द्वितीयान्	द्वितीयाः	द्वितीयानि
र.	द्वितीयेन	द्वितीयया	द्वितीयेन
	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्
	द्वितीयेः	द्वितीयाभिः	द्वितीयेः
च.	द्वितीयस्मै द्वितीयाय	द्वितीयस्यै द्वितीयाये	द्वितीयस्मै द्वितीयाय
	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्
	द्वितीयेभ्यः	द्वितीयाभ्यः	द्वितीयेभ्यः
पं.	द्वितीयस्मात् द्वितीयात्	द्वितीयस्याः द्वितीयायाः	द्वितीयस्मात् द्वितीयात्
	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्
	द्वितीयेभ्यः	द्वितीयाभ्यः	द्वितीयेभ्यः
ष.	द्वितीयस्य	द्वितीयस्याः	द्वितीयस्य
	द्वितीययोः	द्वितीययोः	द्वितीययोः
	द्वितीयानाम्	द्वितीयानाम्	द्वितीयानाम्
स.	द्वितीयस्मिन् द्वितीये	द्वितीयस्याम् द्वितीयायाम्	द्वितीयस्मिन् द्वितीये
	द्वितीययोः	द्वितीययोः	द्वितीययोः
	द्वितीयेषु	द्वितीयासु	द्वितीयेषु

एवं द्वितीयः

एवं द्वितीया

एवं द्वितीयम्

प्रथमं चरमं श्रुत्य अर्थं कर्तव्यं तेन पतेषां तयान्नातोच प्रथमायाः बहुवचने प्रथमे प्रथमाः इत्यादिषोडशमवन् ॥

उमशब्दानि त्र्यहिवचनान्तः प्रिलिङ्गः

	पु.	पु.	स्त्री.	नपु.
प्र.	उभौ	१ उभयः	उभया	उभयं
सं.	हेउभौ	उभयौ	उभये	उभये
हि.	उभौ	उभये	उभयाः	उभयानि
त.	उभाभ्याम्	१ हेउभय	हेउभये	हेउभयम्
च.	उभाभ्याम्	हेउभयौ	हेउभये	हेउभये
पं.	उभाभ्याम्	हेउभये	हेउभयाः	हेउभयानि
ष.	उभयोः	२ उभयं	उभयाम्	उभयम्
सं.	उभयोः	उभयौ	उभये	उभये
	स्त्री.			
प्र.	उभे	उभयान्	उभयाः	उभयानि
सं.	हेउभे	३ उभयेन	उभयया	उभयेन
हि.	उभे	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्
त.	उभाभ्याम्	उभयैः	उभयभिः	उभयैः
च.	उभाभ्याम्	४ उभयस्मै	उभयस्मै	उभयस्मै
पं.	उभ्याम्	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्
ष.	उभयोः	उभयेभ्यः	उभयाभ्यः	उभयेभ्यः
सं.	उभयोः	५ उभयस्मात्	उभयस्याः	उभयस्मात्
	नपु.			
प्र.	उभे	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्
सं.	हेउभे	उभयेभ्यः	उभयाभ्यः	उभयेभ्यः
हि.	उभे	६ उभयस्य	उभयस्याः	उभयस्य
त.	उभाभ्याम्	उभययोः	उभययोः	उभययोः
च.	उभाभ्याम्	उभयेषाम्	उभयासाम्	उभयेषाम्
पं.	उभाभ्याम्	७ उभयस्मिन्	उभयस्याम्	उभयस्मिन्
ष.	उभयोः	उभययोः	उभययोः	उभययोः
सं.	उभयोः	उभयेषु	उभयासु	उभयेषु

पदादिषोडशानां पदादयश्चादेशाः विकल्पेन द्वितीयावज्ञवचनात्

पाद	दन्त	शूष	निशा	एतना	मास	आस्य	साउ
पद	दन्त	शूषन्	निश	एत्	मास	आसन्	त्तु

ॐ.

ॐ.

प्र.	पादः सं.	हेपाद	दन्तः सं.	हेदन्त
	पादौ	हेपादौ	दन्तौ	हेदन्तौ
	पादाः	हेपादाः	दन्ताः	हेदन्ताः
द्वि.	पादं		दन्तम्	
	पादौ		दन्तौ	
तृ.	पादान्	पदः	दन्तान्	दन्तः
	पादेन	पदा	दन्तेन	दन्ता
	पादाभ्याम्	पद्भ्याम्	दन्ताभ्याम्	दद्भ्याम्
	पादैः	पद्भिः	दन्तैः	दद्भिः
च.	पादाय	पदे	दन्ताय	दन्ते
	पादाभ्याम्	पद्भ्याम्	दन्ताभ्याम्	दद्भ्याम्
	पादेभ्यः	पद्भ्यः	दन्तेभ्यः	दद्भ्यः
पंच.	पादान् द्	पदः	दन्तान् द्	दन्तः
	पादाभ्याम्	पद्भ्याम्	दन्ताभ्यां	दद्भ्याम्
	पादेभ्यः	पद्भ्यः	दन्तेभ्यः	दद्भ्यः
ष.	पादस्य	पदः	दन्तस्य	दन्तः
	पादयोः	पदोः	दन्तयोः	दन्तोः
	पादानाम्	पदाम्	दन्तानाम्	दन्ताम्
स.	पादे	पदि	दन्ते	दन्ति
	पादयोः	पदोः	दन्तयोः	दन्तोः
	पादेषु	पदेषु	दन्तेषु	दन्तेषु

तत्तत्कारणमवति

दोष	शीघ्र	शक्त	यकते	असक	हृदय	उदक	नासिका
दोषन	शीघ्रन	शकन	यकन	असन	हृद	उदन	नस

ॐ.

त्रि.

प्र.	सूषः सं	हेसूषः	निशा	सं	हेनिशे
	सूषौ	हेसूषौ	निशे		हेनिशे
	सूषाः	हेसूषाः	निशाः		हेनिशाः
दि.	सूषं		निशां		
	सूषौ		निशे		
	सूषान्	सूषाः	निशाः		निशाः
त.	सूषेन	सूषाणा	निशाया		निशा
	सूषाभ्याम्	सूषाभ्याम्	निशाभ्यां		निज्याम् निज्याम्
	सूषैः	सूषभिः	निशाभिः		निज्भिः निज्भिः
च.	सूषाय	सूषो	निशाये		निशे
	सूषाभ्याम्	सूषाभ्याम्	निशाभ्यां		निज्याम् निज्याम्
	सूषेभ्यः	सूषेभ्यः	निशाभ्यः		निज्यः निज्यः
घ.	सूषान् द	सूषाः	निशायाः		निशः
	सूषाभ्याम्	सूषाभ्याम्	निशाभ्यां		निज्याम् निज्याम्
	सूषेभ्यः	सूषेभ्यः	निशाभ्यः		निज्यः निज्यः
य.	सूषस्य	सूषाः	निशायाः		निशः
	सूषयोः	सूषोः	निशयोः		निशोः
	सूषाणाम्	सूषाणाम्	निशानाम्		निशाम्
स.	सूषे	सूषिण	निशायाम्		निशि
	सूषयोः	सूषोः	निशयोः		निशोः
	सूषेभ्यः	सूषेभ्यः	निशाभ्यः		निज्यः निज्यः

खी.

उ.

म.	एतना	हे एतने	मासः	हे मास
	एतने	हे एतने	मासो	हे मासो
	एतनाः	हे एतनाः	मासाः	हे मासाः
दि.	एतनां		मासम्	
	एतने		मासौ	
	एतनाः	एतः	मासान्	मासः
त.	एतनम्	एता	मासेन	मासा
	एतनाभ्याम्	एभ्याम्	मासाभ्याम्	माभ्याम्
	एतनाभिः	एभिः	मासैः	माभिः
च.	एतनायै	एते	मासाय	मासे
	एतनाभ्याम्	एभ्याम्	मासाभ्याम्	माभ्याम्
	एतनाभ्यः	एभ्यः	मासेभ्यः	माभ्यः
पं.	एतनायाः	एतः	मासात्	मासः
	एतनाभ्याम्	एभ्याम्	मासाभ्याम्	माभ्याम्
	एतनाभ्यः	एभ्यः	मासेभ्यः	माभ्यः
ष.	एतनायाः	एतः	मासस्य	मासः
	एतनयोः	एतोः	मासयोः	मासोः
	एतनानाम्	एताम्	मासानाम्	मासाम्
स.	एतनायां	एति	मासे	मासि
	एतनयोः	एतोः	मासयोः	मासोः
	एतनासु	एतसु	मासेषु	मासु
				मासु

न॒पु॒

पु॒.

प्र॒	आस्यमू॑ सं॒ हे॒ आस्य	सा॒नुः	सं॒ हे॒सानो
	आस्ये॑ हे॒ आस्ये	सा॒नू	हे॒सानू
	आस्यानि॑ हे॒ आस्यानि	सा॒नवः	हे॒सानवः
दि॒	आस्यम्	सा॒नुम्	
	आस्ये॑	सा॒नू	
	आस्यानि॑ आ॒स्रः	सा॒नून्	स्रून्
त॒	आस्येन॑ आ॒स्रा	सा॒नुना	स्रु॒ना
	आस्याभ्याम्॑ आ॒सभ्याम्	सा॒नुभ्याम्	स्रु॒भ्याम्
	आस्यैः॑ आ॒सभिः	सा॒नुभिः	स्रु॒भिः
च॒	आस्याय॑ आ॒स्रे	सा॒नवे	स्र॒वे
	आस्याभ्याम्॑ आ॒सभ्याम्	सा॒नुभ्याम्	स्रु॒भ्याम्
	आस्येभ्यः॑ आ॒सभ्यः	सा॒नुभ्यः	स्रु॒भ्यः
प॒	आस्यात्॑ आ॒स्रः	सा॒नोः	स्रोः
	आस्याभ्याम्॑ आ॒सभ्याम्	सा॒नुभ्याम्	स्रु॒भ्याम्
	आस्येभ्यः॑ आ॒सभ्यः	सा॒नुभ्यः	स्रु॒भ्यः
ष॒	आस्यस्य॑ आ॒स्रः	सा॒नोः	स्रोः
	आस्ययोः॑ आ॒स्रोः	सा॒नोः	स्रोः
	आस्यानाम्॑ आ॒स्रान्	सा॒नूनाम्	स्रू॒नाम्
स॒	आस्ये॑ आ॒स्रानि	सा॒नो	स्रो
	आस्ययोः॑ आ॒स्रनोः	सा॒नोः	स्रोः
	आस्येषु॑ आ॒स्रसु	सा॒नुषु	स्रु॒षु

ॐ

नमः

म-	दोषः	हे दोष	शीर्षम्	हे शीर्ष
	दोषौ	हे दोषौ	शीर्षे	हे शीर्षे
	दोषाः	हे दोषाः	शीर्षाणि	हे शीर्षाणि
दि-	दोषम्		शीर्षम्	
	दोषौ		शीर्षे	
	दोषान्	दोषाः	शीर्षाणि	शीर्षाः
र-	दोषेन	दोषा	शीर्षेण	शीर्षा
	दोषाभ्याम्	दोषभ्याम्	शीर्षाभ्याम्	शीर्षभ्याम्
	दोषैः	दोषभिः	शीर्षैः	शीर्षभिः
च-	दोषाय	दोषो	शीर्षाय	शीर्षो
	दोषाभ्याम्	दोषभ्याम्	शीर्षाभ्याम्	शीर्षभ्याम्
	दोषेभ्यः	दोषेभ्यः	शीर्षेभ्यः	शीर्षेभ्यः
यं-	दोषान्	दोषाः	शीर्षान्	शीर्षाः
	दोषाभ्याम्	दोषभ्याम्	शीर्षाभ्याम्	शीर्षभ्याम्
	दोषेभ्यः	दोषेभ्यः	शीर्षेभ्यः	शीर्षेभ्यः
ष-	दोषस्य	दोषाः	शीर्षस्य	शीर्षाः
	दोषयोः	दोषोः	शीर्षयोः	शीर्षोः
	दोषाणाम्	दोषाणाम्	शीर्षाणाम्	शीर्षाणाम्
स-	दोषे	दोषिणो दोषणि	शीर्षे	शीर्षिणि शीर्षाणि
	दोषयोः	दोषोः	शीर्षयोः	शीर्षोः
	दोषेषु	दोषसु	शीर्षेषु	शीर्षसु

श्रियाशकृत्विष्टा

नष्टसकलिंगो

यकृत्शब्दः उदरस्थानविशेषः तद्वद्
कोरोगश्च

म.	शकृत्	हेशकृत्	यकृत्	हेयकृत्
	शकृतौ	हेशकृतौ	यकृती	हेयकृती
	शकृतः	हेशकृतः	यकृन्ति	हेयकृन्ति
दि.	शकृतम्		यकृत्	
	शकृतौ		यकृती	
	शकृतः	शक्रः	यकृन्ति	यकानि
त.	शकृता	शक्रा	यकृता	यक्रा
	शकृताम्	शकभ्याम्	यकृताम्	यकभ्याम्
	शकृद्भिः	शकभिः	यकृद्भिः	यकभिः
च.	शकृते	शक्रे	यकृते	यक्रे
	शकृताम्	शकभ्याम्	यकृताम्	यकभ्याम्
	शकृद्भ्यः	शकभ्यः	यकृद्भ्यः	यकभ्यः
यं.	शकृतः	शक्रः	यकृतः	यक्रः
	शकृताम्	शकभ्याम्	यकृताम्	यकभ्याम्
	शकृद्भ्यः	शकभ्यः	यकृद्भ्यः	यकभ्यः
म.	शकृतः	शक्रः	यकृतः	यक्रः
	शकृतोः	शक्रोः	यकृतोः	यक्रोः
	शकृताम्	शक्राम्	यकृताम्	यक्राम्
स.	शकृति	शक्तिः शकनि	यकृति	यक्ति यकनि
	शकृतोः	शक्रोः	यकृतोः	यक्रोः
	शकृत्सु	शकसु	यकृत्सु	यकसु

नपुंसके अस्त्रशब्दे
रुधिरवाचकः

नपुंसके हृदयः शब्दः
वतसिमनसिच

प्र.	अस्कृ. ग. सं.	हे अस्कृ. ग.	हृदयं	सं.	हे हृदय
	अस्जी	हे अस्जी	हृदये		हे हृदये
	असंजि	हे असंजि	हृदयानि		हे हृदयानि
दि.	अस्कृ. ग.		हृदयं		
	अस्जी		हृदये		
	असंजि	असानि	हृदयानि		हंदि
त.	अस्जा	अस्त्रा	हृदयेन		हदा
	असम्भ्याम्	असम्भ्याम्	हृदयाभ्याम्		हृद्भ्याम्
	असृग्भिः	असृग्भिः	हृदयैः		हृद्भिः
च.	असृजे	अस्त्रे	हृदयाय		हृदे
	असम्भ्याम्	असम्भ्याम्	हृदयाभ्याम्		हृद्भ्याम्
	असृग्भ्यः	असृग्भ्यः	हृदयेभ्यः		हृद्भ्यः
पं.	असृजः	अस्त्रः	हृदयात्		हृदः
	असृग्भ्याम्	असृग्भ्याम्	हृदयाभ्याम्		हृद्भ्याम्
	असृग्भ्यः	असृग्भ्यः	हृदयेभ्यः		हृद्भ्यः
ष.	असृजः	अस्त्रः	हृदयस्य		हृदः
	असृजोः	अस्त्रोः	हृदययोः		हृदोः
	असृजाम्	अस्त्राम्	हृदयानाम्		हृदाम्
स.	असृजि	अस्त्रि अस्त्रि	हृदये		हृदि
	असृजोः	अस्त्रोः	हृदययोः		हृदोः
	असृज	असृज	हृदयेषु		हृदसु

नञ्सके

स्त्रियां नासिकाशब्दः

प्र	उदकम्	हेउदक	नासिका	हेनासिके
	उदके	हेउदके	नासिके	हेनासिके
	उदकानि	हेउदकानि	नासिकाः	हेनासिकाः
द्वि	उदकम्		नासिकाम्	
	उदके		नासिके	
	उदकानि	उदानि	नासिकाः	नसः
तृ	उदकेन	उद्वा	नासिकया	नसा
	उदकाभ्याम्	उदभ्याम्	नासिकाभ्यां	नोभ्याम्
	उदकैः	उदभिः	नासिकाभिः	नोभिः
च	उदकाय	उद्दे	नासिकायै	नसा
	उदकाभ्याम्	उदभ्याम्	नासिकाभ्याम्	नोभ्याम्
	उदकेभ्यः	उदभ्यः	नासिकाभ्यः	नोभ्यः
पं	उदकान्	उद्गः	नासिकायाः	नसः
	उदकाभ्याम्	उदभ्याम्	नासिकाभ्याम्	नोभ्याम्
	उदकेभ्यः	उदभ्यः	नासिकाभ्यः	नोभ्यः
ष	उदकस्य	उद्गः	नासिकायाः	नसः
	उदकयोः	उद्गोः	नासिकयोः	नसोः
	उदकानाम्	उद्गाम्	नासिकानाम्	नसाम्
स	उदके	उद्भिः	नासिकायाम्	नसि
	उदकयोः	उद्गोः	नासिकयोः	नसोः
	उदकेषु	उदसु	नासिकासु	नःसु। नसु

स्थियांजराशब्दः
जरायाजरसवाजादौ

उंसिनिर्जराः

प्र.	जरा	•	निर्जराः	•
	जरे	जरसौ	निर्जरौ	निर्जरसौ
	जराः	जरसः	निर्जराः	निर्जरसः
सं.	हेजरे	•	हेनिर्जरा	•
	हेजरे	हेजरसौ	हेनिर्जरौ	हेनिर्जरसौ
	हेजराः	हेजरसः	हेनिर्जराः	हेनिर्जरसः
दि.	जरां	जरसम्	निर्जरम्	निर्जरसम्
	जरे	जरसौ	निर्जरौ	निर्जरसौ
	जराः	जरसः	निर्जरान्	निर्जरसः
र.	जराया	जरसा	निर्जराण	निर्जरसा
	जराभ्याम्	•	निर्जराभ्याम्	•
	जराभिः	•	निर्जरैः	•
च.	जरायै	जरसे	निर्जराय	निर्जरसे
	जराभ्याम्	•	निर्जराभ्याम्	•
	जराभ्यः	•	निर्जरेभ्यः	•
यं.	जरायाः	जरसः	निर्जरान्	निर्जरसः
	जराभ्याम्	•	निर्जराभ्याम्	•
	जराभ्यः	•	निर्जरेभ्यः	•
ष.	जरायाः	जरसः	निर्जरास्य	निर्जरसः
	जरयोः	जरसोः	निर्जरयोः	निर्जरसोः
	जराणाम्	जरसाम्	निर्जराणाम्	निर्जरसाम्
स.	जरायाम्	जरसि	निर्जरे	निर्जरसि
	जरयोः	जरसोः	निर्जरयोः	निर्जरसोः
	जरासु	जरसु	निर्जरेषु	निर्जरसु

स्त्रियाम्

नपुंसकेनिर्जरेकृतम्

प्र-	निर्जरा	०	निर्जरम्	०
	निर्जरे	निर्जरसौ	निर्जरे	निर्जरसी
	निर्जराः	निर्जरसः	निर्जराणि	निर्जरांसि
सं-	हेनिर्जरे	०	हेनिर्जरे	०
	हेनिर्जरे	हेनिर्जरसौ	हेनिर्जरे	हेनिर्जरसी
	हेनिर्जराः	हेनिर्जरसः	हेनिर्जराणि	हेनिर्जरांसि
हि-	निर्जराम्	निर्जरसम्	निर्जरम्	निर्जरसम्
	निर्जरे	निर्जरसौ	निर्जरे	निर्जरसी
	निर्जराः	निर्जरसः	निर्जराणि	निर्जरांसि
र-	निर्जराय	निर्जरसा	निर्जरेण	निर्जरसा
	निर्जराभ्याम्	०	निर्जराभ्याम्	०
	निर्जराभिः	०	निर्जराभिः	०
च-	निर्जरायै	निर्जरसे	निर्जराय	निर्जरसे
	निर्जराभ्याम्	०	निर्जराभ्याम्	०
	निर्जराभ्यः	०	निर्जराभ्यः	०
पं-	निर्जरायाः	निर्जरसः	निर्जरात्	निर्जरसः
	निर्जराभ्याम्	०	निर्जराभ्याम्	०
	निर्जराभ्यः	०	निर्जरेभ्यः	०
ष-	निर्जरायाः	निर्जरसः	निर्जरस्य	निर्जरसः
	निर्जरयोः	निर्जरसोः	निर्जरयोः	निर्जरसोः
	निर्जराणाम्	निर्जरसां	निर्जराणाम्	निर्जरसाम्
स-	निर्जरायाम्	निर्जरसि	निर्जरे	निर्जरसि
	निर्जरयोः	निर्जरसोः	निर्जरयोः	निर्जरसोः
	निर्जरासु	निर्जरसु	निर्जरेषु	

	विश्रुताकारं तो विश्रुतः	न पुंसके विश्रुतपाजलम्	पुंसि
प्र.	विश्रुतः	विश्रुतम्	हाहा
	विश्रुतौ	विश्रुते	हाहौ
	विश्रुताः	विश्रुतानि	हाहाः
सं.	हे विश्रुतः	हे विश्रुतम्	हेहाहाः
	हे विश्रुतौ	हे विश्रुते	हेहाहौ
	हे विश्रुताः	हे विश्रुतानि	हेहाहाः
हि.	विश्रुतम्	विश्रुतम्	हाहाम्
	विश्रुतौ	विश्रुते	हाहौ
	विश्रुतः	विश्रुतानि	हाहान्
त.	विश्रुतः	विश्रुतः	हाहा
	विश्रुताभ्याम्	विश्रुताभ्याम्	हाहाभ्याम्
	विश्रुताभिः	विश्रुताभिः	हाहाभिः
च.	विश्रुते	विश्रुते	हाहै
	विश्रुताभ्याम्	विश्रुताभ्याम्	हाहाभ्याम्
	विश्रुताभ्यः	विश्रुताभ्यः	हाहाभ्यः
पं.	विश्रुतः	विश्रुतः	हाहाः
	विश्रुताभ्याम्	विश्रुताभ्याम्	हाहाभ्याम्
	विश्रुताभ्यः	विश्रुताभ्यः	हाहाभ्यः
ष.	विश्रुतः	विश्रुतः	हाहाः
	विश्रुतौ	विश्रुतौ	हाहौ
	विश्रुतम्	विश्रुतम्	हाहाम्
स.	विश्रुति	विश्रुति	हाहे
	विश्रुतोः	विश्रुतोः	हाहौ
	विश्रुतासु	विश्रुतासु	हाहासु

अथ इकारा ताःशब्दाः

	इः कामः पुंसि	पुं. शुचि शब्दविलिङ्गः स्त्रियाम्	नपुंसके
प्र.	इः	शुचिः	शुचिः
	ई	शुची	शुची
सं.	अयः	शुचयः	शुचीनि
	हेय	हेशुचे	हेशुचे
	हेई	हेशुची	हेशुची
	हेशुचयः	हेशुचयः	हेशुचीनि
दि.	इम्	शुचिम्	शुचि
	ई	शुची	शुची
	ईन्	शुचीन्	शुचीनि
त.	इना	शुचिना	शुच्या
	इभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्याम्
	इभिः	शुचिभिः	शुचिभिः
च.	अये	शुचये	शुचौ शुचये
	इभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्याम्
	इभ्यः	शुचिभ्यः	शुचिभ्यः
पं.	एः	शुचेः	शुच्याः शुचेः
	इभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्याम्
	इभ्यः	शुचिभ्यः	शुचिभ्यः
ष.	एः	शुचेः	शुच्याः शुचेः
	योः	शुच्योः	शुचिनोः
	ईनाम्	शुचीनाम्	शुचीनाम्
स.	ओ	शुचौ	शुच्यां शुचौ
	योः	शुच्योः	शुचिनोः
	इषु	शुचिषु	शुचिषु

इकारांतः हरिः शब्दः स्त्रियांतु मतिः शब्दः इकारांतो नपुंसके नपुंसके दधिः शब्दः विशेषः

वारिः शब्दः दधि

प्र.	हरिः	मतिः	वारिः	दधि
	हरी	मती	वारिणी	दधिनी
	हरयः	मतयः	वारीणी	दधीनि
सं.	हेहरे	हेमते	हेवारे हेवारि	हेदधि हेदधे
	हेहरी	हेमती	हेवारिणी	हेदधिनी
	हेहरयः	हेमतयः	हेवारीणी	हेदधीनि
द्वि.	हरिम्	मतिम्	वारि	दधि
	हरी	मती	वारिणी	दधिनी
	हरीन्	मतीः	वारीणी	दधीनि
तृ.	हरिणा	मत्या	वारिणा	दध्ना
	हरिभ्याम्	मतिभ्याम्	वारिभ्याम्	दधिभ्याम्
	हरिभिः	मतिभिः	वारिभिः	दधिभिः
च.	ह्राये	मत्यै मतये	वारिणे	दध्ने
	हरिभ्याम्	मतिभ्याम्	वारिभ्याम्	दधिभ्याम्
	हरिभ्यः	मतिभ्यः	वारिभ्यः	दधिभ्यः
पंच.	हरोः	मतेः मत्याः	वारिणः	दध्नः
	हरिभ्याम्	मतिभ्याम्	वारिभ्याम्	दधिभ्याम्
	हरिभ्यः	मतिभ्यः	वारिभ्यः	दधिभ्यः
षष्ठ.	हरोः	मतेः मत्याः	वारिणः	दध्नः
	हर्षोः	मन्योः	वारिणोः	दध्नोः
	हरीणाम्	मतीनाम्	वारिणाम्	दध्नाम्
सप्त.	हरो	मन्यां मतौ	वारिणी	दधि दधनि
	हर्षोः	मन्योः	वारिणोः	दध्नोः
	हरिषु	मतिषु	वारिषु	दधिषु

एवमग्निविमुनि
कथादयः

एवमुदिअतिस्त्रया
दयः

एवमनादिशाब्दादयः एवमस्थि-सकृष्टि
अनादयश्चानादिनेतिचतुर्णां अतिशब्दः
दावजादौषही 'वद्भवचनेन

	इकारान्तः पुंसि सखि शब्दः	स्त्री चेत् सखी	नपुं.
प्र.	सखा	सखी	सखि
	सखायौ	सख्यौ	सखिनी
	सखायः	सख्यः	सखीनि
सं.	हे सखे	हे सखि	हे सखे हे सखि
	हे सखायौ	हे सख्यौ	हे सखिनी
	हे सखायः	हे सख्यः	हे सखीनि
दि.	सखायम्	सखीम्	सखि
	सखायौ	सख्यौ	सखिनी
	सखीन्	सखीः	सखीनि
तृ.	सख्या	सख्या	सखिना सख्या
	सखिभ्याम्	सखीभ्याम्	सखिभ्याम्
	सखिभिः	सखीभिः	सखिभिः
स.	सख्ये	सख्ये	सखिने. सख्ये
	सखिभ्याम्	सखीभ्याम्	सखिभ्याम्
	सखिभ्यः	सखीभ्यः	सखिभ्यः
पं.	सख्युः	सख्याः	सखिनः सख्युः
	सखिभ्याम्	सखीभ्याम्	सखिभ्याम्
	सखिभ्यः	सखीभ्यः	सखिभ्यः
ष.	सख्युः	सख्याः	सखिनः सख्युः
	सख्योः	सख्योः	सखिनोः सख्योः
	सखीनाम्	सखीनाम्	सखीनाम्
सं.	सख्यौ	सख्याम्	सखिनि. सख्यौ
	सख्योः	सख्योः	सखिनोः सख्योः
	सखिषु	सखीषु	सखिषु

ससखिशब्दे ससखिना ससख्ये. ससखेः. ससखौ. इति स्त्रीयादौ क्वचने विशेषः एवमपि सखिशब्दः।

	पुंसिपतिःशब्दः	समस्तेविशेषः	अथईकारान्तः पुंसिसेना नीशब्दः
प्र.	पतिः	सीतापतिः	सेनानीः
	पती	सीतापती	सेनान्यौ
	पतयः	सीतापतयः	सेनान्यः
सं.	हेपते	हेसीतापते	हेसेनानी
	हेपती	हेसीतापती	हेसेनान्यौ
	हेपतयः	हेसीतापतयः	हेसेनान्यः
दि.	पतिं	सीतापतिम्	सेनान्यम्
	पती	सीतापती	सेनान्यौ
	पतीन्	सीतापतीन्	सेनान्यः
त.	पत्या	सीतापतिना	सेनान्या
	पतिभ्याम्	सीतापतिभ्याम्	सेनानीभ्याम्
	पतिभिः	सीतापतिभिः	सेनानीभिः
च.	पत्ये	सीतापतये	सेनान्ये
	पतिभ्याम्	सीतापतिभ्याम्	सेनानीभ्याम्
	पतिभ्यः	सीतापतिभ्यः	सेनानीभ्यः
घ.	पत्युः	सीतापतेः	सेनान्यः
	पतिभ्याम्	सीतापतिभ्याम्	सेनानीभ्याम्
	पतिभ्यः	सीतापतिभ्यः	सेनानीभ्यः
ष.	पत्युः	सीतापतेः	सेनान्यः
	पत्योः	सीतापत्योः	सेनान्योः
	पतीनाम्	सीतापतीनाम्	सेनानीनाम्
स.	पत्यौ	सीतापतौ	सेनान्याम्
	पत्योः	सीतापत्योः	सेनान्योः
	पतिषु	सीतापतिषु	सेनानीषु

पतिनिशापतिगौरीपतिसेना
पतिभूपत्यादयः

पंचप्रधीशामणीअथएपादयः
सप्तम्येकवचनेप्रधीशकस्यप्र
धिरितिविशेषः

सुधीः सुसि सुधुधीर्यस्यसः सिधाम सुधुधीर्यसाः सा सुधुधीर्यस्य नउसकस्य

तेन

प्र-	सुधीः	सुधीः	सुधि
	सुधियौ	सुधियो	सुधिनी
	सुधियः	सुधियः	सुधीनि
सं-	हेसुधीः	हेसुधीः	हेसुधे हेसुधि
	हेसुधियौ	हेसुधियौ	हेसुधिनी
	हेसुधियः	हेसुधियः	हेसुधीनि
दि-	सुधियम्	सुधियम्	सुधि
	सुधियौ	सुधियौ	सुधिनी
	सुधियः	सुधियः	सुधीनि
र-	सुधिया	सुधिया	सुधिया सुधिना
	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्
	सुधीभिः	सुधीभिः	सुधीभिः
च-	सुधिये	सुधियै सुधिये	सुधिने सुधिये
	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्
	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः
पं-	सुधियः	सुधियाः सुधियः	सुधियः सुधिनः
	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्
	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः
ष-	सुधियः	सुधियाः सुधियः	सुधियः सुधितः
	सुधियोः	सुधियोः	सुधियोः सुधिनेः
	सुधियाम्	सुधीनाम् सुधियाम्	सुधीनाम् सुधियाम्
स-	सुधियि	सुधियाम् सुधियि	सुधियि सुधिनि
	सुधियोः	सुधियोः	सुधियोः सुधिनेः
	सुधीषु	सुधीषु	सुधीषु

सुधुधी यवक्री सुधीवत् एवं नीशब्दः सप्तम्येकवचनेति यावदिति विशेषः

	स्त्रियां श्रीः	स्त्रियां	पुंसि वातप्रमीशब्दः मृगविशेषः
प्र.	श्रीः	स्त्री	वातप्रमीः
	श्रियो	स्त्रियो	वातप्रम्यौ
	श्रियः	स्त्रियः	वातप्रम्यः
सं.	हे श्रीः	हे स्त्रि	हे वातप्रमीः
	हे श्रियो	हे स्त्रियो	हे वातप्रम्यौ
	हे श्रियः	हे स्त्रियः	हे वातप्रम्यः
दि.	श्रियंम्	स्त्रीम् स्त्रियम्	वातप्रमीम्
	श्रियो	स्त्रियो	वातप्रम्यौ
	श्रियः	स्त्रियः स्त्रीः	वातप्रमीन्
त.	श्रिया	स्त्रिया	वातप्रम्या
	श्रीभ्याम्	स्त्रीभ्याम्	वातप्रमीभ्याम्
	श्रीभिः	स्त्रीभिः	वातप्रमीभिः
च.	श्रिये श्रिये	स्त्रिये	वातप्रम्ये
	श्रीभ्याम्	स्त्रीभ्याम्	वातप्रमीभ्याम्
	श्रीभ्यः	स्त्रीभ्यः	वातप्रमीभ्यः
पं.	श्रियाः श्रियः	स्त्रियाः	वातप्रम्यः
	श्रीभ्याम्	स्त्रीभ्याम्	वातप्रमीभ्याम्
	श्रीभ्यः	स्त्रीभ्यः	वातप्रमीभ्यः
ष.	श्रियाः श्रियः	स्त्रियाः	वातप्रम्यः
	श्रियोः	स्त्रियोः	वातप्रम्योः
	श्रियाम् श्रीणाम्	स्त्रीणाम्	वातप्रम्याम्
स.	श्रियां श्रियि	स्त्रियांम्	वातप्रमी
	श्रियोः	स्त्रियोः	वातप्रम्योः
	श्रीषु	स्त्रीषु	वातप्रमीषु

(५) क्विवत्वात् प्रमीशब्दस्य अस्मि-प्रसि-डौच-विशेषः। वातप्रम्यं। वातप्रम्यः। वातप्रम्यि। इति रूपाणि।

	पुं-सि शंभुवाचकः ३	पुं-सि पटः	स्त्रियां च	नपुंसके
प्र.	उः	पटः	पटः	पटः
	ऊ	पट्	पट्	पट्नी
सं.	अवः	पटवः	पटवः	पट्नि
	हेजो	हेपटो	हेपटो	हेपटो हेपट
	हेऊ	हेपट्	हेपट्	हेपट्नी
	हेअवः	हेपटवः	हेपटवः	हेपट्नि
दि.	उम्	पटम्	पटम्	पट
	ऊ	पट्	पट्	पट्नी
	ऊन्	पट्न्	पट्ः	पट्नि
र.	उना	पटुना	पट्वा	पटुना
	उभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्
	उभिः	पटुभिः	पटुभिः	पटुभिः
च.	अवे	पटवे	पट्वे	पटोः पट्वे
	उभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्
	उभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः
पं.	जोः	पटोः	पट्वाः पटोः	पटोः पटुनः
	उभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्
	उभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः
ष.	जोः	पटोः	पट्वाः पटोः	पटोः पटुनः
	वोः	पट्वोः	पट्वोः	पट्वोः पटुनोः
	ऊनाम्	पटुनाम्	पटुनाम्	पटुनाम्
स.	औ	पटौ	पट्वाम् पटौ	पटौ पटुनि
	वोः	पट्वोः	पट्वोः	पट्वोः पटुनोः
	उषु	पटुषु	पटुषु	पटुषु

पवंशंभुगुरुभातविष्णुतरुसाधा दयः सि यो वा पट्वी पट्वो । पट्वः इत्यादि

अकारान्तःस्त्रियां धे उकारान्तो नपुंसके पुंसि अकारान्तो पुंसि सयं भ्रशब्दः

प्र	धेनुः	उशब्दः मधु	मधुशब्दः ह्रह्र	ह्रह्रशब्दः सयं भ्रः
	धेनू	मधुनी	ह्रह्रौ	सयं भ्रवौ
	धेनवः	मधूनि	ह्रह्रः	सयं भ्रवः
सं	हे धेनो	हे मधो हे मधु	हे ह्रह्रः	हे सयं भ्रः
	हे धेनू	हे मधुनी	हे ह्रह्रौ	हे सयं भ्रवौ
	हे धेनवः	हे मधूनि	हे ह्रह्रः	हे सयं भ्रवः
हि	धेनुम्	मधु	ह्रह्रम्	सयं भ्रवम्
	धेनू	मधुनी	ह्रह्रौ	सयं भ्रवौ
	धेनूः	मधूनि	ह्रह्रन्	सयं भ्रवः
र	धेन्वा	मधुना	ह्रह्रा	सयं भ्रवा
	धेनुभ्याम्	मधुभ्याम्	ह्रह्रभ्याम्	सयं भ्रभ्याम्
	धेनुभिः	मधुभिः	ह्रह्रभिः	सयं भ्रभिः
च	धेनै धेनवे	मधुने	ह्रह्रे	सयं भ्रवे
	धेनुभ्याम्	मधुभ्याम्	ह्रह्रभ्याम्	सयं भ्रभ्याम्
	धेनुभ्यः	मधुभ्यः	ह्रह्रभ्यः	सयं भ्रभ्यः
पं	धेनोः धेन्वाः	मधूनाः	ह्रह्रः	सयं भ्रवः
	धेनुभ्याम्	मधुभ्याम्	ह्रह्रभ्याम्	सयं भ्रभ्याम्
	धेनुभ्यः	मधुभ्यः	ह्रह्रभ्यः	सयं भ्रभ्यः
ष	धेनोः धेन्वाः	मधुनः	ह्रह्रः	सयं भ्रवः
	धेनोः	मधुनोः	ह्रह्रौ	सयं भ्रवोः
	धेनूनाम्	मधुनाम्	ह्रह्रान्	सयं भ्रवान्
स	धेनौ धेन्वाम्	मधुनि	ह्रह्रि	सयं भ्रवि
	धेनोः	मधूनोः	ह्रह्रौ	सयं भ्रवोः
	धेनुषु	मधुषु	ह्रह्रिषु	सयं भ्रवुः

(१) एवमसुसाच्चादयः। प्रियको ह्रशब्दस्य रतीयादावजादौ पक्षे प्रियको ह्रा प्रियको ह्रे इत्यादि
 पुंवदपीति विशेषः। (२) एवमतिचस्वादयः। हे अतिचसु अतिचसे। अतिचस्वाः। अतिचस्मू
 नाम् अतिचस्वाम् इति संतुष्टिचतुर्थ्याद्येकवचने षष्ठीवद्भवत्तनेचविशेषः। (३) एवकटप्रः

अथ ऋकारान्तः

	पुंसिवर्षाभ्यः	स्त्रियांचम्प्रादयः	कोष्टस्थाने कोष्टशब्दः
प्र.	वर्षाभ्यः	चम्प्रादयः	कोष्टा
	वर्षाभ्यो	चम्प्रादयो	कोष्टागो
	वर्षाभ्यः	चम्प्रादयः	कोष्टारः
सं.	हेवर्षाभ्यः	हेचम्प्रादयः	हेकोष्टो
	हेवर्षाभ्यो	हेचम्प्रादयो	हेकोष्टारो
	हेवर्षाभ्यः	हेचम्प्रादयः	हेकोष्टारः
द्वि.	वर्षाभ्यम्	चम्प्रादयम्	कोष्टा
	वर्षाभ्यो	चम्प्रादयो	कोष्टारो
	वर्षाभ्यः	चम्प्रादयः	कोष्टारः
तृ.	वर्षाभ्या	चम्प्रादय	कोष्टा कोष्टना
	वर्षाभ्याम्	चम्प्रादयम्	कोष्टाभ्याम्
	वर्षाभ्यभिः	चम्प्रादयभिः	कोष्टाभिः
च.	वर्षाभ्ये	चम्प्रादये	कोष्टे कोष्टवे
	वर्षाभ्याम्	चम्प्रादयम्	कोष्टाभ्याम्
	वर्षाभ्यः	चम्प्रादयः	कोष्टाभ्यः
पं.	वर्षाभ्यः	चम्प्रादयः	कोष्टोः कोष्टः
	वर्षाभ्याम्	चम्प्रादयम्	कोष्टाभ्याम्
	वर्षाभ्यः	चम्प्रादयः	कोष्टाभ्यः
ष.	वर्षाभ्यः	चम्प्रादयः	कोष्टो कोष्टः
	वर्षाभ्योः	चम्प्रादयोः	कोष्टोः कोष्टोः
	वर्षाभ्याम्	चम्प्रादयम्	कोष्टाभ्याम्
स.	वर्षाभ्यि	चम्प्रादयि	कोष्टारि कोष्टौ
	वर्षाभ्योः	चम्प्रादयोः	कोष्टोः कोष्टोः
	वर्षाभ्यश्च	चम्प्रादयश्च	कोष्टश्च

(७२४)

(१) एवं सत्तुः ८२५। काभ्यः पुनर्भ्यः भजेतच्चतुष्टयसिनाद्योपज्ञाः स्युर्भ्यः वत्

(२) एवं च ५५।

अथकारान्नः

पुंसिकर्तृशब्दः

स्त्रियांश्च

नपुंसके

मातीतिमाता

पुंसि

कर्ता

कर्त्री

कर्त्तृ

माता

कर्तारो

कर्त्री

कर्त्तृणी

मातरौ

कर्तारः

कर्त्र्यः

कर्त्तृणी

मातरः

हेकर्तः

हेकर्त्रि

हेकर्त्तृ हेकर्त्रे

हेमातः

हेकर्तारो

हेकर्त्र्यौ

हेकर्त्तृणी

हेमातरौ

हेकर्तारः

हेकर्त्र्यः

हेकर्त्तृणी

हेमातरः

कर्तारं

कर्त्रीम्

कर्त्तृ

मातरं

कर्तारौ

कर्त्र्यौ

कर्त्तृणी

मातरौ

कर्त्तृन्

कर्त्र्यः

कर्त्तृणी

मातृन्

कर्त्रा

कर्त्र्यौ

कर्त्रा कर्त्तृणा

मात्रा

कर्त्तृभ्याम्

कर्त्रीभ्याम्

कर्त्तृभ्याम्

मातृभ्याम्

कर्त्तृभिः

कर्त्रीभिः

कर्त्तृभिः

मातृभिः

कर्त्रे

कर्त्र्ये

कर्त्रे कर्त्तृणे

मात्रे

कर्त्तृभ्याम्

कर्त्रीभ्याम्

कर्त्तृभ्याम्

मातृभ्याम्

कर्त्तृभ्यः

कर्त्रीभ्यः

कर्त्तृभ्यः

मातृभ्यः

कर्त्रेः

कर्त्र्यः

कर्त्रेः कर्त्तृणः

मातृः

कर्त्तृभ्याम्

कर्त्रीभ्याम्

कर्त्तृभ्याम्

मातृभ्याम्

कर्त्तृभ्यः

कर्त्रीभ्यः

कर्त्तृभ्यः

मातृभ्यः

कर्त्रेः

कर्त्र्यः

कर्त्रेः कर्त्तृणः

मातृः

कर्त्रोः

कर्त्र्योः

कर्त्रोः कर्त्तृणोः

मात्रोः

कर्त्तृणाम्

कर्त्रीणाम्

कर्त्तृणाम्

मातृणाम्

कर्त्रेः

कर्त्रीम्

कर्त्रेः कर्त्तृणी

मातरि

कर्त्रोः

कर्त्र्योः

कर्त्रोः कर्त्तृणोः

मात्रोः

कर्त्रेषु

कर्त्रीषु

कर्त्रेषु

मात्रेषु

(१) पितामातावनन्दानासद्येष्टृभ्यात्पितरः जायमानादुदितारोऽप्यन्तर्जायमानाश्च दश
 स्त्रीलिङ्गे मातृशब्देऽपि कर्त्तृशब्दवचने मातृशब्दोक्तिः।

	पातीतिपितापितृ शब्दः पुंसि	स्त्रियांगोशब्दः पवमेव पुंसिगे शब्दः गौः	सुरैशब्दः पेका रान्नः	गोकारान्नः स्त्रि यां नौशब्दः
प्र.	पिता	गौः	सुराः	नौः
	पितरौ	गावौ	सुरायौ	नावौ
	पितरः	गावः	सुरायः	नावः
सं.	हेपितः	हेगौः	हेसुराः	हेनौः
	हेपितरौ	हेगावौ	हेसुरायौ	हेनावौ
	हेपितरः	हेगावः	हेसुरायः	हेनावः
हि.	पितरं	गाम्	सुरायम्	नावम्
	पितरौ	गावौ	सुरायौ	नावौ
	पितरन्	गाः	सुरायः	नावः
र.	पित्रा	गवा	सुराया	नावा
	पितृभ्याम्	गोभ्याम्	सुराभ्याम्	नौभ्याम्
	पितृभिः	गोभिः	सुराभिः	नौभिः
च.	पित्रे	गवे	सुराये	नावे
	पितृभ्याम्	गोभ्याम्	सुराभ्याम्	नौभ्याम्
	पितृभ्यः	गोभ्यः	सुराभ्यः	नौभ्यः
पं.	पित्रः	गोः	सुरायः	नावः
	पितृभ्याम्	गोभ्याम्	सुराभ्याम्	नौभ्याम्
	पितृभ्यः	गोभ्यः	सुराभ्यः	नौभ्यः
ष.	पितुः	गोः	सुरायः	नावः
	पित्रोः	गवोः	सुरायोः	नावोः
	पितृणाम्	गवाम्	सुरायाम्	नावाम्
स.	पितरि	गवि	सुरायि	नावि
	पित्रोः	गवोः	सुरायोः	नावोः
	पितृषु	गोषु	सुरासु	नौषु

- (१) पवमेवोशब्दः स्त्रियां नपुंसके प्रयोशब्दः नपुंसकपठवत् (२) पवमैशब्दः नपुंसके सुरैशब्दः नपुंसकपठवत् यही वृद्धत्वे सुरीणाम् सुराणामिति रूपद्वयम् । (३) पुंसि गौ नौवत् नपुंसकेषु नौशब्दः नपुंसकपठवत् । (४) सुराशब्दः स्त्रियां मद्यवाचकः सुरासुरे सुरादित्यादि रमावत्

स्त्रियमतिकान्तोऽतिस्त्रिः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	अतिस्त्रिः	अतिस्त्रि	अतिस्त्रि
	अतिस्त्रियो	अतिस्त्रियो	अतिस्त्रिणी
	अतिस्त्रियः	अतिस्त्रियः	अतिस्त्रिणी
सं.	हेअतिस्त्रे	हेअतिस्त्रे	हेअतिस्त्रे हेअतिस्त्रि
	हेअतिस्त्रियो	हेअतिस्त्रियो	हेअतिस्त्रिणी
	हेअतिस्त्रियः	हेअतिस्त्रियः	हेअतिस्त्रिणी
दि.	अतिस्त्रियम् अतिस्त्रिम्	अतिस्त्रियम् अतिस्त्रिम्	अतिस्त्रि
	अतिस्त्रियो	अतिस्त्रियो	अतिस्त्रिणी
	अतिस्त्रियः अतिस्त्रीन्	अतिस्त्रियः अतिस्त्रीः	अतिस्त्रिणी
त.	अतिस्त्रिणा	अतिस्त्रिया	अतिस्त्रिणा
	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्
	अतिस्त्रिभिः	अतिस्त्रिभिः	अतिस्त्रिभिः
च.	अतिस्त्रिये	अतिस्त्रिये अतिस्त्रये	अतिस्त्रिणे अतिस्त्रये
	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्
	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः
पं.	अतिस्त्रेः	अतिस्त्रियाः अतिस्त्रेः	अतिस्त्रिणः अतिस्त्रेः
	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रीभ्याम्	अतिस्त्रीभ्याम्
	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः
ष.	अतिस्त्रेः	अतिस्त्रियाः अतिस्त्रेः	अतिस्त्रिणः अतिस्त्रेः
	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रिणोः अतिस्त्रियोः
	अतिस्त्रीणाम्	अतिस्त्रीणाम्	अतिस्त्रीणाम्
स.	अतिस्त्रौ	अतिस्त्रियाम् अतिस्त्रौ	अतिस्त्रिणी अतिस्त्रौ
	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रिणो अतिस्त्रियोः
	अतिस्त्रिषु	अतिस्त्रिषु	अतिस्त्रिषु

प्रियतिसृषाब्दः खिलिङ्गः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	प्रियातिसा	प्रियतिसा	प्रियतिस- प्रियवि
	प्रियतिसौ	प्रियतिसौ	प्रियतिसृणी
	प्रियतिसः	प्रियतिसः	प्रियतिसृणी
सं.	हेप्रियतिसः	हेप्रियतिसः	हेप्रियतिसः हेप्रियवि हेप्रियत्रे
	हेप्रियतिसौ	हेप्रियतिसौ	हेप्रियतिसृणी
	हेप्रियतिसः	हेप्रियतिसः	हेप्रियतिसृणी
हि.	प्रियतिसम्	प्रियतिसम्	प्रियतिस प्रियवि
	प्रियतिसौ	प्रियतिसौ	प्रियतिसृणी
	प्रियतिसृन्	प्रियतिसृन्	प्रियतिसृणी
र.	प्रियतिसा	प्रियतिसा	प्रियतिसा प्रियतिसृणा
	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्
	प्रियतिसृभिः	प्रियतिसृभिः	प्रियतिसृभिः
च.	प्रियतिसे	प्रियतिसे	प्रियतिसे प्रियतिसृणे
	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्
	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः
पं.	प्रियतिसः	प्रियतिसः	प्रियतिसः प्रियतिसृणः
	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्
	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः
ष.	प्रियतिसः	प्रियतिसः	प्रियतिसः प्रियतिसृणः
	प्रियतिसौः	प्रियतिसौः	प्रियतिसौः प्रियतिसृणोः
	प्रियतिसृणाम्	प्रियतिसृणाम्	प्रियतिसृणाम्
सं.	प्रियतिसि	प्रियतिसि	प्रियतिसि प्रियतिसृणी
	प्रियतिसोः	प्रियतिसोः	प्रियतिसोः प्रियतिसृणोः
	प्रियतिसृषु	प्रियतिसृषु	प्रियतिसृषु

अथ हलन्ताः शब्दाः तत्र प्रथमतः

सर्वनामवाचकालेषु च विलिङ्गणं

सरूपेषु षट्सदस्मादीदृश्येते। सर्वना

म्नां संवोधनं न भवति

तम् अहम्

युवाम् आवाम्

स्यम् वयम्

ता त्वाम् मा माम्

वां युवाम् नौ आवाम्

वः युष्मान् नः अस्मान्

तया मया

युवाभ्याम् आवाभ्याम्

युष्माभिः अस्माभिः

ते त्वभ्याम् मे मया

वां युवाभ्याम् नौ आवाभ्याम्

वः युष्माभ्याम् नः अस्माभ्याम्

तत् मत्

युवाभ्याम् आवाभ्याम्

युष्मात् अस्मात्

ते तव मे मम

वां युवयोः नौ आवयोः

वः युष्माकम् नः अस्माकम्

तयि मयि

युवयोः आवयोः

युष्मास्तु अस्मास्तु

युष्मादस्मादोः द्वितीया चतुर्थी

षष्ठी बहुवचनेषु वः नः द्विवचने

षु वां नौ द्वितीयैकवचने त्वाम्

षष्ठी चतुर्थ्यैकवचने ते मे इतित

दर्शबोधका आदेशाः यत्ने भवन्ति

उदाहरणानियथा

दामोदरस्त्वावतु मापिमित्र

ददातु ते मेपि सुदं सुकुन्दः

निहंतु ते विषाण् रजानि मेपि

रत्नं त्वसौ वामपि नौ सुरारिः

ददातु वां नावपि शर्मकृष्णः

जातास्तु वां श्रीदयितस्तथा नौ

पुष्पावतु नोपि हरिर्द्वन्द्वः

ददातु नो हंतु शुभानि वोनः

श्रीशस्त्वावतु मापीह

दत्तांते मेपि शर्मसः ।

स्वामी ते मेपि सहरिः

पातु वामपि नौ विभुः

सुखं वां नौ ददात्वीशः

पतिर्वामपि नौ हरिः

सो व्याद्वोनः शिवं वोनो

दद्यात्सेव्यो ब्रह्मवः सनः १

मत्पतेवेदमोरूपमेतदोनिकटे भवेत् अदसोविप्रकृष्टे स्यात्ततोदेचापियत्तदोः १
 आत्मन्यस्मदयोरेषादयनहोर्मनसे स्थिते किमः प्रश्नार्थके शक्तिर्ज्ञानव्याकविभिः सद्यः २
 तदशब्दः प्रितिरुः

	प्र.	स्त्री.	नपुं.
प्र०	सः	सा	तत्-द
	तौ	ते	ते
	ते	ताः	तानि
द्वि०	तम्	ताम्	तत्-द
	तौ	ते	ते
	ताम्	ताः	तानि
तृ०	तेन	तया	तेन
	ताभ्याम्	ताभ्याम्	ताभ्याम्
	तैः	ताभिः	तैः
च०	तस्मै	तस्यै	तस्मै
	ताभ्याम्	ताभ्याम्	ताभ्याम्
	तेभ्यः	ताभ्यः	तेभ्यः
प०	तस्मात्	तस्याः	तस्मात्
	ताभ्याम्	ताभ्याम्	ताभ्याम्
	तेभ्यः	ताभ्यः	तेभ्यः
ष०	तस्य	तस्याः	तस्य
	तयोः	तयोः	तयोः
	तेषाम्	तासाम्	तेषाम्
स०	तस्मिन्	तस्याम्	तस्मिन्
	तयोः	तयोः	तयोः
	तेषु	तासु	तेषु

यद्गणव्युत्पत्तिः

	उं.	स्त्री.	नं.
प्र.	यः	या	यत्. द्
	यौ	ये	ये
	ये	याः	यानि
द्वि.	यम्	याम्	यत्. द्
	यौ	ये	ये
	यान्	याः	यानि
तृ.	येन	यया	येन
	याभ्याम्	याभ्याम्	याभ्याम्
	यैः	याभिः	यैः
च.	यस्मै	यस्मै	यस्मै
	याभ्याम्	याभ्याम्	याभ्याम्
	येभ्यः	याभ्यः	येभ्यः
पं.	यस्मात्	यस्याः	यस्मात्
	याभ्याम्	याभ्याम्	याभ्याम्
	येभ्यः	याभ्यः	येभ्यः
ष.	यस्य	यस्याः	यस्य
	ययोः	ययोः	ययोः
	येषाम्	यासाम्	येषाम्
स.	यस्मिन्	यस्याम्	यस्मिन्
	ययोः	ययोः	ययोः
	येषु	यासु	येषु

किम् शब्द मिलिङ्गः

पुं

स्त्री

नपुं

प्र	कः	का	किम्
	को	के	के
द्वि	के	काः	कानि
	कम्	काम्	किम्
	को	के	के
	कान्	काः	कानि
तृ	केन	कया	केन
	काभ्याम्	काभ्याम्	काभ्याम्
	कैः	काभिः	कैः
च	कस्मै	कस्मै	कस्मै
	काभ्याम्	काभ्याम्	काभ्याम्
	केभ्यः	काभ्यः	केभ्यः
पं	कस्मात्	कस्याः	कस्मात्
	काभ्याम्	काभ्याम्	काभ्याम्
	केभ्यः	काभ्यः	केभ्यः
ष	कस्य	कस्याः	कस्य
	कयोः	कयोः	कयोः
	केषाम्	कासाम्	केषाम्
स	कस्मिन्	कस्याम्	कस्मिन्
	कयोः	कयोः	कयोः
	केषु	कासु	केषु

इदम् शब्दः त्रिलिङ्गः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	अयम्	इयम्	इदम्
	इमौ	इमे	इमे
	इमे	इमाः	इमानि
द्वि.	इमम्	इमाम्	इदम्
	इमौ	इमे	इमे
	इमान्	इमाः	इमानि
तृ.	अनेन	अनया	अनेन
	आभ्याम्	आभ्याम्	आभ्याम्
	एभिः	आभिः	एभिः
च.	अस्मै	अस्मै	अस्मै
	आभ्याम्	आभ्याम्	आभ्याम्
	एभ्यः	आभ्यः	एभ्यः
पं.	अस्मात्	अस्याः	अस्मात्
	आभ्याम्	आभ्याम्	आभ्याम्
	एभ्यः	आभ्यः	एभ्यः
ष.	अस्य	अस्याः	अस्य
	अनयोः	अनयोः	अनयोः
	एषाम्	आसाम्	एषाम्
स.	अस्मिन्	अस्याम्	अस्मिन्
	अनयोः	अनयोः	अनयोः
	एषु	आसु	एषु

पतन् शब्दः त्रिलिङ्गः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	पषः	पषा	पतन् द
	पनौ	पने	पने
	पने	पनाः	पनानि
द्वि.	पनम् ‡	पनाम्	पतन् द
	पनौ	पने	पने
	पनान्	पनाः	पनानि
तृ.	पनेन	पतया	पनेन
	पनाभ्याम्	पनाभ्याम्	पनाभ्याम्
	पनैःभ्यः	पनाभिः	पनैः
च.	पनस्मै	पनस्मै	पनस्मै
	पनाभ्याम्	पनाभ्याम्	पनाभ्याम्
	पनेभ्यः	पनाभ्यः	पनेभ्यः
पं.	पतस्मान्	पतस्याः	पतस्मान्
	पनाभ्याम्	पनाभ्याम्	पनाभ्याम्
	पनेभ्यः	पनाभ्यः	पनेभ्यः
ष.	पतस्य	पतस्याः	पतस्य
	पतयोः	पतयोः	पतयोः
	पनेषाम्	पनासाम्	पनेषाम्
स.	पतस्मिन्	पतस्याम्	पतस्मिन्
	पतयोः	पतयोः	पतयोः
	पनेषु	पनासु	पनेषु

‡ पतन् उक्त रूपस्येदमशोपानेषुनरान् दशायाम् द्वितीयायास्तृतीयैकवचने
 षष्ठीसप्तम्योर्द्विवचनेच पनादेशोभवेति । रूपाण्यथा { पनम्-पनौ-
 पनान्-पनेन
 पनाम्-पने-पनाः पतया
 पनयोः पतयोः
 पनेषाम् पनासाम्
 पतस्मिन् पतस्याम्
 पतयोः पतयोः
 पनेषु पनासु
 पनेषु पनेषु

नपुं. { पतन्-द-पने-पनानि
 पनेन
 पतयोः-पतयोः

अदमशब्दः त्रिलिङ्गः

	उं.	स्त्री.	नपुं.
अ	असौ	असौ	अदः
	अम्	अम्	अम्
	अमी	अम्:	अम्नि
दि	असुम्	असुम्	अदः
	अम्	अम्	अम्
	अम्न	अम्:	अम्नि
त	असुना	असुया	असुना
	अम्भ्याम्	अम्भ्याम्	अम्भ्याम्
	अमीभिः	अम्भिः	अमीभिः
च	असुष्ये	असुष्ये	असुष्ये
	अम्भ्याम्	अम्भ्याम्	अम्भ्याम्
	अमीभ्यः	अम्भ्यः	अमीभ्यः
पं	असुष्मात्	असुष्पाः	असुष्मात्
	अम्भ्याम्	अम्भ्याम्	अम्भ्याम्
	अमीभ्यः	अम्भ्यः	अमीभ्यः
ष	असुष्यः	असुष्याः	असुष्यः
	असुयोः	असुयोः	असुयोः
	अमीषाम्	अम्षाम्	अमीषाम्
स	असुष्मिन्	असुष्पाम्	असुष्मिन्
	असुयोः	असुयोः	असुयोः
	अमीषु	अम्षु	अमीषु

अंसिना न राजशब्दः अंसिजातो राजशब्दः आत्मशब्दः

अ-	राजा	राट्. उ	आत्मा
	राजानौ	राजौ	आत्मानौ
	राजानः	राजः	आत्मानः
सं-	हे राज न	हे राट्. उ	हे आत्मन्
	हे राजानौ	हे राजौ	हे आत्मानौ
	हे राजानः	हे राजः	हे आत्मानः
दि-	राजानम्	राजम्	आत्मानम्
	राजानौ	राजौ	आत्मानौ
	राजः	राजः	आत्मनः
त-	राजा	राजा	आत्मना
	राजभ्याम्	राज्याम्	आत्मभ्याम्
	राजभिः	राज्भिः	आत्मभिः
च-	राजे	राजे	आत्मने
	राजभ्याम्	राज्याम्	आत्मभ्याम्
	राजभ्यः	राज्यः	आत्मभ्यः
यं-	राजः	राजः	आत्मनः
	राजभ्याम्	राज्याम्	आत्मभ्याम्
	राजभ्यः	राज्यः	आत्मभ्यः
ष-	राजः	राजः	आत्मनः
	राजोः	राजोः	आत्मनोः
	राजाम्	राजाम्	आत्मनाम्
स-	राशि. राजनि	राजि	आत्मनि
	राजोः	राजोः	आत्मनोः
	राजसु	राट्सु. न्	आत्मसु

शिषां राजी राजौ. महा राजराट्. रामवत्
राज्यः नदीवत्

	हजहन् इन्द्रवाचकः	अन्	अर्वन् अश्वः
म.	हजहा	आ	अर्वा
	हजहणौ	आनौ	अर्वनौ
	हजहणः	आनः	अर्वनः
मं.	हेहजहन्	हेअन्	हेअर्वन्
	हेहजहणौ	हेआनौ	हेअर्वनौ
	हेहजहणः	हेआनः	हेअर्वनः
दि.	हजहणम्	आनम्	अर्वनम्
	हजहणौ	आनौ	अर्वनौ
	हजज्ञः	अनः	अर्वनः
न.	हजज्ञा	अना	अर्वना
	हजहभ्याम्	अभ्याम्	अर्वभ्याम्
	हजहभिः	अभिः	अर्वभिः
च.	हजज्ञे	अने	अर्वने
	हजहभ्याम्	अभ्याम्	अर्वभ्याम्
	हजहभ्यः	अभ्यः	अर्वभ्यः
पं.	हजज्ञः	अनः	अर्वनः
	हजहभ्याम्	अभ्याम्	अर्वभ्याम्
	हजहभ्यः	अभ्यः	अर्वभ्यः
ष.	हजज्ञः	अनः	अर्वनः
	हजज्ञोः	अनोः	अर्वनोः
	हजज्ञाम्	अनाम्	अर्वनाम्
स.	हजज्ञिः हजहणी	अनि	अर्वनि
	हजज्ञोः	अनोः	अर्वनोः
	हजहसु	असु	अर्वसु

पर्वपापहन् । ब्रह्महन् शत्रुहन् } त्रिषु अनी अनी } अनवी अनवीणौ अन
 त्रिषु पापघ्नी } अन्यः नदीवत् } वीणः अनवीणाम् अन
 शत्रुघ्नी ब्रह्मघ्नीत्यादयः } } वीणौ अनवीणः इत्या
 दि पञ्चवत् ।

	पुंसिब्रह्मन्ब्रह्मः	नपुंसके	पुंसियज्वन्यज्वन्कर्त्ताण्यज्व
म.	ब्रह्मा	ब्रह्म	यज्वा
	ब्रह्माणो	ब्रह्मणी	यज्वानौ
	ब्रह्माणाः	ब्रह्माणी	यज्वानः
सं.	हेब्रह्मन्	हेब्रह्मन् ब्रह्म	हेयज्वन्
	हेब्रह्माणो	हेब्रह्मणी	हेयज्वानौ
	हेब्रह्माणाः	हेब्रह्माणी	हेयज्वानः
हि.	ब्रह्माणाम्	ब्रह्म	यज्वानम्
	ब्रह्माणो	ब्रह्मणी	यज्वानौ
	ब्रह्माणाः	ब्रह्माणी	यज्वानः
र.	ब्रह्मणा	ब्रह्मणा	यज्वना
	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्याम्	यज्वभ्याम्
	ब्रह्मभिः	ब्रह्मभिः	यज्वभिः
च.	ब्रह्मणे	ब्रह्मणे	यज्वने
	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्याम्	यज्वभ्याम्
	ब्रह्मभ्यः	ब्रह्मभ्यः	यज्वभ्यः
पं.	ब्रह्मणाः	ब्रह्मणाः	यज्वनः
	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्याम्	यज्वभ्याम्
	ब्रह्मभ्यः	ब्रह्मभ्यः	यज्वभ्यः
ब.	ब्रह्मणाः	ब्रह्मणाः	यज्वनः
	ब्रह्माणोः	ब्रह्माणोः	यज्वनोः
	ब्रह्मणाम्	ब्रह्मणाम्	यज्वनाम्
सं.	ब्रह्माणी	ब्रह्मणी	यज्वनि
	ब्रह्माणोः	ब्रह्माणोः	यज्वनोः
	ब्रह्मसु	ब्रह्मसु	यज्वसु

पुंसियुवनशब्दः

पुंसिमचवन् इन्द्रः

प्र	युवा	मचवा	मचवान्
	युवानौ	मचवानौ	मचवन्तौ
	युवानः	मचवानः	मचवन्तः
सं	हेयुवन्	हेमचवन्	हेमचवन्
	हेयुवानौ	हेमचवानौ	हेमचवन्तौ
	हेयुवानः	हेमचवानः	हेमचवन्तः
हि	युवानम्	मचवानम्	मचवन्तम्
	युवानौ	मचवानौ	मचवन्तौ
	यूनः	मचोनः	मचवतः
ल	यूना	मचोना	मचवता
	युवभ्याम्	मचवभ्याम्	मचवद्भ्याम्
	युवभिः	मचवभिः	मचवद्विः
च	यूने	मचोने	मचवते
	युवभ्याम्	मचवभ्याम्	मचवद्भ्याम्
	युवभ्यः	मचवभ्यः	मचवद्भ्यः
पं	यूनः	मचोनः	मचवतः
	युवभ्याम्	मचवभ्याम्	मचवद्भ्याम्
	युवभ्यः	मचवभ्यः	मचवद्भ्यः
ष	यूनः	मचोनः	मचवतः
	यूनोः	मचोनोः	मचवतोः
	यूनान्	मचोनान्	मचवतान्
स	यूनि	मचोनि	मचवति
	यूनोः	मचोनोः	मचवतोः
	युवसु	मचवसु	मचवत्सु

स्त्रियां युवतिः युवती
युवतयः उद्विवन्
पते युवती युवत्यो युवत्यः

स्त्रियां मचोनी नदीवत्

स्त्रियां मचवती मचव
त्यो मचवत्यः

	पुंसिदंडिनशब्दः	नपुंसके	पुंसिद्वयशब्दः	रक्षासूय
प्र.	दंडी	दण्ड	द्वय	
	दंडिनो	दंडिनी	द्वयणो	
	दंडिनः	दंडीनि	द्वयणः	
सं.	हेदंडिन	हेदंडिन - दंडि	हेद्वय	
	हेदंडिनो	हेदंडिनी	हेद्वयणो	
	हेदंडिनः	हेदंडीनि	हेद्वयणः	
द्वि.	दंडिनम्	दण्ड	द्वयणम्	
	दंडिनो	दंडिनी	द्वयणो	
	दंडिनः	दंडीनि	द्वयणः	
तृ.	दंडिना	दंडिना	द्वयणा	
	दंडिभ्याम्	दंडिभ्याम्	द्वयभ्याम्	
	दंडिभिः	दंडिभिः	द्वयभिः	
च.	दंडिने	दंडिने	द्वयो	
	दंडिभ्याम्	दंडिभ्याम्	द्वयभ्याम्	
	दंडिभ्यः	दंडिभ्यः	द्वयभ्यः	
पं.	दंडिनः	दंडिनः	द्वयाः	
	दंडिभ्याम्	दंडिभ्याम्	द्वयभ्याम्	
	दंडिभ्यः	दंडिभ्यः	द्वयभ्यः	
ष.	दंडिनः	दंडिनः	द्वयाः	
	दंडिनोः	दंडिनोः	द्वयणोः	
	दंडिनाम्	दंडिनाम्	द्वयणाम्	
स.	दंडिनि	दंडिनि	द्वयिण द्वयणी	
	दंडिनोः	दंडिनोः	द्वयणोः	
	दंडिषु	दंडिषु	द्वयसु	

	सिध्यां सीमन्शब्दः म योदवाचकः	पुंसिपंथि शब्दः मार्ग वाचकः	पुंसिऋभुतिन्शब्दः
प्र-	सीमा	पंथा	ऋभुता
	सीमानौ	पंथनौ	ऋभुताणौ
	सीमानः	पंथानः	ऋभुताणः
सं-	हे सीमन्	हे पंथाः	हे ऋभुतिन्
	हे सीमानौ	हे पंथानौ	हे ऋभुताणौ
	हे सीमानः	हे पंथानः	हे ऋभुताणः
द्वि-	सीमानं	पंथानम्	ऋभुताणम्
	सीमानौ	पंथानौ	ऋभुताणौ
	सीमन्	पंथः	ऋभुतः
तृ-	सीम्ना	पथा	ऋभुता
	सीमभ्याम्	पथिभ्याम्	ऋभुतिभ्याम्
	सीमभिः	पथिभिः	ऋभुतिभिः
च-	सीम्ने	पथे	ऋभुते
	सीमभ्याम्	पथिभ्याम्	ऋभुतिभ्याम्
	सीमभ्यः	पथिभ्यः	ऋभुतिभ्यः
पं-	सीमन्	पथः	ऋभुतः
	सीमभ्याम्	पथिभ्याम्	ऋभुतिभ्याम्
	सीमभ्यः	पथिभ्यः	ऋभुतिभ्यः
ष-	सीमन्	पथः	ऋभुतः
	सीम्नोः	पथोः	ऋभुतोः
	सीम्नाम्	पथाम्	ऋभुताम्
स-	सीमिन्-मनि	पथि	ऋभुति
	सीम्नोः	पथोः	ऋभुतोः
	सीमसु	पथिषु	ऋभुतिषु

आकाएन सीमाशब्दो पूर्वमपि न सिध्यां
 समाचन सपथी सपथ्यो सपथ्यः नरी
 वत्

नपुंसके अहन्	तांतःपुंसिमहन् शब्दः	भवन् शब्दः
अहः	महान्	भवान्
अह्नी। अहनी	महानौ	भवानौ
अहानि	महानाः	भवानः
हे अहः	हे महान्	हे भवान्
हे अह्नी। अहनी	हे महानौ	हे भवानौ
हे अहानि	हे महानाः	हे भवानः
अहः	महान्तम्	भवन्तम्
अह्नी। अहनी	महान्तौ	भवन्तौ
अहानि	महन्तः	भवन्तः
अह्ना	महन्ता	भवन्ता
अहोभ्याम्	महद्भ्याम्	भवद्भ्याम्
अहोभिः	महद्भिः	भवद्भिः
अह्ने	महन्ते	भवन्ते
अहोभ्याम्	महद्भ्याम्	भवद्भ्याम्
अहोभ्यः	महद्भ्यः	भवद्भ्यः
अहः	महन्तः	भवन्तः
अहोभ्याम्	महद्भ्याम्	भवद्भ्याम्
अहोभ्यः	महद्भ्यः	भवद्भ्यः
अहः	महन्तः	भवन्तः
अहोः	महन्तोः	भवन्तोः
अहाम्	महन्ताम्	भवन्ताम्
अहिः। अहनि	महन्ति	भवन्ति
अहोः	महन्तोः	भवन्तोः
अहः। अहस्य	महन्त्य	भवन्त्य

पुंसि ह्यहणयोगमवत् नपुंसके मद्दन् महती महन्ति एवं ह्युपमत् श्रीमत्
 सप्तम्यैकवचने ह्यहो ह्य उनापिशेषे उपवत् गुणवत् भगवदादयः
 हि ह्यहनि स्त्रियां महती नदीवत् स्त्रियां भगवती गुणवती

पुंसि सत् शब्दः

न पुंसके

पुंसि मरुत् शब्दः

सत्

सत् द

मरुत् द

सन्तो

सती

मरुतो

सन्तः

सन्ति

मरुतः

हे सत्

हे सत् द

हे मरुत् द

हे सन्तो

हे सती

हे मरुतो

हे सन्तः

हे संति

हे मरुतः

सन्तम्

सत् द

मरुतम्

सन्तो

सती

मरुतो

सन्तः

संति

मरुतः

सता

सता

मरुता

सञ्ज्ञाम्

सञ्ज्ञाम्

मरुञ्ज्ञाम्

सञ्ज्ञिः

सञ्ज्ञिः

मरुञ्ज्ञिः

सत्ते

सत्ते

मरुते

सञ्ज्ञाम्

सञ्ज्ञाम्

मरुञ्ज्ञाम्

सञ्ज्ञः

सञ्ज्ञः

मरुञ्ज्ञः

सतः

सतः

मरुतः

सञ्ज्ञाम्

सञ्ज्ञाम्

मरुञ्ज्ञाम्

सञ्ज्ञः

सञ्ज्ञः

मरुञ्ज्ञः

सतः

सतः

मरुतः

सतोः

सतोः

मरुतोः

सताम्

सताम्

मरुताम्

सन्ति

सन्ति

मरुति

सतोः

सतोः

मरुतोः

सत्

सत्

मरुत्

	तांतददत्तशब्दः	नपुंसकेन	तांतस्त्रियांसरित्शब्दः नदी	वाचकः
प्र.	ददत्त्वं	ददत्त्वं	सरित्त्वं	
	ददत्तौ	ददत्तौ	सरित्तौ	
	ददत्तः	ददति वा ददंति	सरितः	
सं.	हेददत्त्वं	हेददत्त्वं	हेसरित्त्वं	
	हेददत्तौ	हेददत्तौ	हेसरित्तौ	
	हेददत्तः	हेददति वा ददंति	हेसरितः	
हि.	ददत्तम्	ददत्त्वं	सरित्तम्	
	ददत्तौ	ददत्तौ	सरित्तौ	
	ददत्तः	ददति वा ददंति	सरितः	
र.	ददत्ता	ददत्ता	सरित्ता	
	ददद्भ्याम्	ददद्भ्याम्	सरिद्भ्याम्	
	ददद्भिः	ददद्भिः	सरिद्भिः	
च.	ददत्ते	ददत्ते	सरिते	
	ददद्भ्याम्	ददद्भ्याम्	सरिद्भ्याम्	
	ददद्भ्यः	ददद्भ्यः	सरिद्भ्यः	
पुं.	ददत्तः	ददत्तः	सरितः	
	ददद्भ्याम्	ददद्भ्याम्	सरिद्भ्याम्	
	ददद्भ्यः	ददद्भ्यः	सरिद्भ्यः	
ष.	ददत्तः	ददत्तः	सरितः	
	ददत्तौ	ददत्तौ	सरित्तौ	
	ददत्ताम्	ददत्ताम्	सरित्ताम्	
	ददत्ति	ददति	सरिति	
	ददत्तोः	ददत्तोः	सरित्तोः	
	ददत्तु	ददत्तु	सरित्तु	

	नपुंसके	पुंसि चन्द्रमस	अशसान्ताः विदुम्
प्र.	जगत् द	चंद्रमाः	विद्वान्
	जगती	चंद्रमसौ	विद्वान्सौ
सं.	जगंति	चंद्रमसः	विद्वान्सः
	हेजगत् द	हेचंद्रमः	हेविद्वान्
	हेजगती	हेचन्द्रमसौ	हेविद्वान्सौ
	हेजगंति	हेचन्द्रमसः	हेविद्वान्सः
हि.	जगत्	चन्द्रमसं	विद्वान्सं
	जगती	चन्द्रमसौ	विद्वान्सौ
	जगंति	चन्द्रमसः	विदुषः
त्.	जगता	चन्द्रमसा	विदुषा
	जगद्भ्याम्	चन्द्रमोभ्याम्	विद्वद्भ्याम्
	जगद्भिः	चन्द्रमोभिः	विद्वद्भिः
च.	जगते	चन्द्रमसे	विदुषे
	जगद्भ्याम्	चन्द्रमोभ्याम्	विद्वद्भ्याम्
	जगद्भ्यः	चन्द्रमोभ्यः	विद्वद्भ्यः
पं.	जगतः	चन्द्रमसः	विदुषः
	जगद्भ्याम्	चन्द्रमोभ्याम्	विद्वद्भ्याम्
	जगद्भ्यः	चन्द्रमोभ्यः	विद्वद्भ्यः
ष.	जगतः	चन्द्रमसः	विदुषः
	जगतोः	चन्द्रमसोः	विदुषोः
	जगताम्	चन्द्रमसाम्	विदुषाम्
स.	जगति	चन्द्रमसि	विदुषि
	जगतोः	चन्द्रमसोः	विदुषोः
	जगत्सु	चन्द्रमससु चन्द्रमःसु	विद्वत्सु

सांतःभयसशब्दः सिंयांअप्सरसवद्वचनां पुंसिधसशब्दः

प्र.	भयात्		धत् ६
	भयांसौ	अप्सरसः	धसौ
	भयांसः		धसः
सं.	हेभयः		हेधत् ६
	हेभयांसौ	हेअप्सरसः	हेधसौ
	हेभयांसः		हेधसः
दि.	भयासम्		धसम्
	भयांसौ	अप्सरसः	धसौ
	भयसः		धसः
र.	भयसा		धसा
	भयोभ्याम्	अप्सरोग्भिः	धञ्याम्
	भयोभिः		धङ्भिः
च.	भयसे		धसे
	भयोभ्याम्	अप्सरोग्भ्यः	धञ्याम्
	भयोभ्यः		धञ्यः
पं.	भयसः		धसः
	भयोभ्याम्	अप्सरोग्भ्यः	धञ्याम्
	भयोभ्यः		धञ्यः
ष.	भयसः		धसः
	भयसोः	अप्सरसाम्	धसोः
	भयसाम्		धसाम्
स.	भयसि		धसि
	भयसोः	अप्सरसः	धसोः
	भयसः	अप्सरः स	धत्स

पुंसि पुमस्य शब्दः न पुंसके मनस्य शब्दः चान्नपयोस्य शब्दः पुंसि

प्र.	पुमान्	मनः	पयोस्य कः १
	पुमांसौ	मनसी	पयोस्य चै
	पुमांसः	मनांसि	पयोस्य चः
सं.	हे पुमन्	हे मनः	हे पयोस्य कः १
	हे पुमांसौ	हे मनसी	हे पयोस्य चै
	हे पुमांसः	हे मनांसि	हे पयोस्य चः
हि.	पुमांसम्	मनः	पयोस्य चम्
	पुमांसौ	मनसी	पयोस्य चै
	पुंसः	मनांसि	पयोस्य चः
त.	पुंसा	मनसा	पयोस्य चा
	पुंभ्याम्	मनोभ्याम्	पयोस्य ग्भ्याम्
	पुंभिः	मनोभिः	पयोस्य ग्भिः
च.	पुंसे	मनसे	पयोस्य चे
	पुंभ्याम्	मनोभ्याम्	पयोस्य ग्भ्याम्
	पुंभ्यः	मनोभ्यः	पयोस्य ग्भ्यः
पं.	पुंसः	मनसः	पयोस्य चः
	पुंभ्याम्	मनोभ्याम्	पयोस्य ग्भ्याम्
	पुंभ्यः	मनोभ्यः	पयोस्य ग्भ्यः
ष.	पुंसः	मनसः	पयोस्य चः
	पुंसोः	मनसोः	पयोस्य चोः
	पुंसाम्	मनसाम्	पयोस्य चाम्
स.	पुंसि	मनसि	पयोस्य चि
	पुंसोः	मनसोः	पयोस्य चोः
	पुंस	मनस	पयोस्य च

	चान्तःवाचशब्दःस्त्रियां	प्राचशब्दः	प्रत्यच्
प्र.	वाक्- ग्	प्राउ.	प्रत्यउ.
	वाचौ	प्राञ्चौ	प्रत्यञ्चौ
	वाचः	प्राञ्चः	प्रत्यञ्चः
सं.	हेवाक्- ग्	हेप्राउ.	हेप्रत्यउ.
	हेवाचौ	हेप्राञ्चौ	हेप्रत्यञ्चौ
	हेवाचः	हेप्राञ्चः	हेप्रत्यञ्चः
दि.	वाचम्	प्राञ्चम्	प्रत्यञ्चम्
	वाचौ	प्राञ्चौ	प्रत्यञ्चौ
	वाचः	प्राचः प्राञ्चः	प्रतीचः प्रत्यञ्चः
र.	वाचा	प्राचा प्राञ्चा	प्रतीचा प्रत्यञ्चा
	वाग्भ्याम्	प्राग्भ्याम् उ.भ्याम्	प्रत्यग्भ्याम् प्रत्यउ.भ्याम्
	वाग्भिः	प्राग्भिः उ.भिः	प्रत्यग्भिः प्रत्यउ.भिः
च.	वाचे	प्राचे न्वे	प्रतीचे प्रत्यन्वे
	वाग्भ्याम्	प्राग्भ्याम् उ.भ्याम्	प्रत्यग्भ्याम् प्रत्यउ.भ्याम्
	वाग्भ्यः	प्राग्भ्यः उ.भ्यः	प्रत्यग्भ्यः प्रत्यउ.भ्यः
पं.	वाचः	प्राचः न्वः	प्रतीचः प्रत्यञ्चः
	वाग्भ्याम्	प्राग्भ्याम् उ.भ्याम्	प्रत्यग्भ्याम् प्रत्यउ.भ्याम्
	वाग्भ्यः	प्राग्भ्यः उ.भ्यः	प्रत्यग्भ्यः प्रत्यउ.भ्यः
म.	वाचः	प्राचः न्वः	प्रतीचः प्रत्यञ्चः
	वाचोः	प्राचोः न्वोः	प्रतीचोः प्रत्यञ्चोः
	वाचाम्	प्राचाम् न्वाम्	प्रतीचाम् प्रत्यञ्चाम्
स.	वाचि	प्राचि न्वि	प्रतीचि प्रत्यञ्चि
	वाचोः	प्राचोः न्वोः	प्रतीचोः प्रत्यञ्चोः
	वाचत	प्राचत उ.च-उ.ञ्	प्रत्यचत प्रत्यउ.च-उ.ञ्

पुंसि ति र्यञ्च शब्दः	न पुंसके	पुंसि युज शब्दः
ति र्यञ्	ति र्यक् ग	युञ्
ति र्यञ्चौ	ति रञ्चौ	युञ्चौ
ति र्यञ्चः	ति र्यञ्चि	युञ्चः अथ युजः
हे ति र्यञ्	हे ति र्यक् ग	हे युञ् हे अथ युक् ग
हे ति र्यञ्चौ	हे ति रञ्चौ	हे युञ्चौ हे अथ युञ्चौ
हे ति र्यञ्चः	हे ति र्यञ्चि	हे युञ्चः हे अथ युजः
ति र्यञ्चम्	ति र्यक् ग	युञ्चम् अथ युजम्
ति र्यञ्चौ	ति रञ्चौ	युञ्चौ अथ युञ्चौ
ति रञ्चः र्यञ्चः	ति र्यञ्चि	युजः अथ युजः
ति रञ्चा र्यञ्चा	ति रञ्चा	युजा
ति र्यञ्चाम् इञ्चाम्	ति र्यञ्चाम्	युञ्चाम्
ति र्यञ्चिभिः इञ्चिभिः	ति र्यञ्चिभिः	युञ्चिभिः
ति रञ्चे र्यञ्चे	ति रञ्चे	युञ्चे
ति र्यञ्चाम् इञ्चाम्	ति र्यञ्चाम्	युञ्चाम्
ति र्यञ्च्यः इञ्च्यः	ति र्यञ्च्यः	युञ्च्यः
ति रञ्चः र्यञ्चः	ति रञ्चः	युजः
ति र्यञ्चाम् इञ्चाम्	ति र्यञ्चाम्	युञ्चाम्
ति र्यञ्च्यः इञ्च्यः	ति र्यञ्च्यः	युञ्च्यः
ति रञ्चः र्यञ्चः	ति रञ्चः	युजः
ति रञ्चो र्यञ्चो	ति रञ्चो	युञ्चो
ति रञ्चाम् र्यञ्चाम्	ति रञ्चाम्	युञ्चाम्
ति रञ्चि र्यञ्चि	ति रञ्चि	युञ्चि
ति रञ्चो र्यञ्चो	ति रञ्चो	युञ्चो
ति र्यञ्च र्यञ्च इञ्च	ति र्यञ्च	युञ्चः

जोतकविजशब्दः सजस्त्रियांमालावाचकः नपुंसके असृज्

प्र.	कृत्तिकः ग	सृकः सृग	असृकः ग
	कृत्तिको	सृको	असृको
	कृत्तिकः	सृजः	असृज्नि वा असृजि
सं.	हेकृत्तिकः ग	हेसृकः ग	हेअसृकः ग
	हेकृत्तिको	हेसृको	हेअसृको
	हेकृत्तिकः	हेसृजः	हेअसृज्नि वा असृजि
द्वि.	कृत्तिकम्	सृजम्	असृकः ग
	कृत्तिको	सृको	असृको
	कृत्तिकः	सृजः	असृज्नि वा असृजि
तृ.	कृत्तिकः	सृजः	असृजः वा असृजि
	कृत्तिकम्	सृजम्	असृजः वा असृजि
	कृत्तिकम्	सृजम्	असृजम् असृजम्
	कृत्तिकः	सृजः	असृजः असृजः
च.	कृत्तिके	सृजे	असृजे असृजे
	कृत्तिकम्	सृजम्	असृजम् असृजम्
	कृत्तिकः	सृजः	असृजः असृजः
पं.	कृत्तिकः	सृजः	असृजः असृजः
	कृत्तिकम्	सृजम्	असृजम् असृजम्
	कृत्तिकः	सृजः	असृजः असृजः
ष.	कृत्तिकः	सृजः	असृजः असृजः
	कृत्तिको	सृजो	असृजो असृजो
	कृत्तिकम्	सृजम्	असृजम् असृजम्
स.	कृत्तिकः	सृजः	असृजः असृजः
	कृत्तिको	सृजो	असृजो असृजो
	कृत्तिकः	सृजः	असृजः असृजः

	पुंसि ऊर्जः शब्दः	नपुंसके ऊर्जः शब्दः	पुंसि जानावच्ञः शब्दः
प्र	ऊर्कः ऊर्ग	ऊर्कः ग	खन्
	ऊर्जो	ऊर्जो	खजो
	ऊर्जः	ऊर्जि वा ऊर्जि	खजः
सं	हे ऊर्कः उर्ग	हे ऊर्कः उर्ग	हे खन्
	हे ऊर्जो	हे ऊर्जो	हे खजोः
	हे ऊर्जः	हे ऊर्जि वा ऊर्जि	हे खजः
हि	ऊर्जम्	ऊर्कः उर्ग	खजम्
	ऊर्जो	ऊर्जो	खजो
	ऊर्जः	ऊर्जि वा ऊर्जि	खजः
त	ऊर्जा	ऊर्जा	खजा
	ऊर्जभ्याम्	ऊर्जभ्याम्	खन्भ्याम्
	ऊर्जभिः	ऊर्जभिः	खन्भिः
च	ऊर्जे	ऊर्जे	खजे
	ऊर्जभ्याम्	ऊर्जभ्याम्	खन्भ्याम्
	ऊर्जभ्यः	ऊर्जभ्यः	खन्भ्यः
पं	ऊर्जः	ऊर्जः	खजः
	ऊर्जभ्याम्	ऊर्जभ्याम्	खन्भ्याम्
	ऊर्जभ्यः	ऊर्जभ्यः	खन्भ्यः
ष	ऊर्जः	ऊर्जः	खजः
	ऊर्जोः	ऊर्जोः	खजोः
	ऊर्जाम्	ऊर्जाम्	खजाम्
स	ऊर्जि	ऊर्जि	खजि
	ऊर्जोः	ऊर्जोः	खजोः
	ऊर्जत	ऊर्जत	खज

	विभाज	देवेज	जानविस्वराजशब्दः
प्र.	विभाट् उ	देवेट् उ	विस्वराट् उ
	विभाजौ	देवेजौ	विस्वराजौ
	विभाजः	देवेजः	विस्वराजः
सं.	हे विभाट् उ	हे देवेट् उ	हे विस्वराट् उ
	हे विभाजौ	हे देवेजौ	हे विस्वराजौ
	हे विभाजः	हे देवेजः	हे विस्वराजः
हि.	विभाजम्	देवेजम्	विस्वराजम्
	विभाजौ	देवेजौ	विस्वराजौ
	विभाजः	देवेजः	विस्वराजः
र.	विभाजा	देवेजा	विस्वराजा
	विभाज्याम्	देवेभ्याम्	विस्वराज्याम्
	विभाजिः	देवेभिः	विस्वराजिः
च.	विभाजे	देवेजे	विस्वराजे
	विभाज्याम्	देवेभ्याम्	विस्वराज्याम्
	विभाजाः	देवेभ्यः	विस्वराजाः
पं.	विभाजः	देवेजः	विस्वराजः
	विभाज्याम्	देवेभ्याम्	विस्वराज्याम्
	विभाजाः	देवेभ्यः	विस्वराजाः
ष.	विभाजः	देवेजः	विस्वराजः
	विभाजोः	देवेजोः	विस्वराजोः
	विभाजाम्	देवेजाम्	विस्वराजाम्
स.	विभाजि	देवेजि	विस्वराजि
	विभाजोः	देवेजोः	विस्वराजोः
	विभाट्सु विभाजसु	देवेसु	विस्वराट्सु विस्वराजसु

	मसज	पंसिहानोलिहशब्दः	उहशब्दः
प्र	मह. उ	लिह. उ	धक. ग
	मज्जो	लिहो	उहो
	मजः	लिहः	उहः
सं	हेमह. उ	हेलिह. उ	हेधक. ग
	हेमज्जो	हेलिहो	हेउहो
	हेमजः	हेलिहः	हेउहः
हि	मज्जम्	लिहम्	उहम्
	मज्जो	लिहो	उहो
	मजः	लिहः	उहः
न	मज्जा	लिहा	उहा
	मज्जाम्	लिहाम्	धुग्गाम्
	मज्जिः	लिहिः	धुग्गिः
च	मज्जे	लिहे	उहे
	मज्जाम्	लिहाम्	धुग्गाम्
	मज्जाः	लिहाः	धुग्गयः
यं	मज्जः	लिहः	उहः
	मज्जाम्	लिहाम्	धुग्गाम्
	मज्जाः	लिहाः	धुग्गयः
ष	मज्जः	लिहः	उहः
	मज्जोः	लिहोः	उहोः
	मज्जाम्	लिहाम्	उहाम्
स	मज्जि	लिहि	उहि
	मज्जो	लिहोः	उहोः
	महस. त्र	लिह. त्र. स	धुत्त

	उहः	विश्ववाहशब्दः	अनउह
प्र.	धुकः ग. धुट्. उ	विश्ववाह. उ	अनउहान्
	उहो	विश्ववाहो	अनउहो
	उहः	विश्ववाहः	अनउहाहः
सं.	हेधुकः ग. धुट्. उ	हेविश्ववाह. उ	हेअनउहान्
	हेउहो	हेविश्ववाहो	हेअनउहाहो
	हेउहः	हेविश्ववाहः	हेअनउहाहः
दि.	उहम्	विश्ववाहम्	अनउहाम्
	उहो	विश्ववाहो	अनउहाहो
	उहः	विश्वोहः	अनउहः
त.	उहा	विश्वोहा	अनउहा
	धुग्याम्. धुङ्ग्याम्	विश्ववाङ्ग्याम्	अनउङ्ग्याम्
	धुग्भिः धुङ्भिः	विश्ववाङ्भिः	अनउङ्भिः
च.	उहे	विश्वोहे	अनउहे
	धुग्याम्. धुङ्ग्याम्	विश्ववाङ्ग्याम्	अनउङ्ग्याम्
	धुग्याः धुङ्गाः	विश्ववाङ्गाः	अनउङ्गाः
पं.	उहः	विश्वोहः	अनउहः
	धुग्याम्. धुङ्ग्याम्	विश्ववाङ्ग्याम्	अनउङ्ग्याम्
	धुग्याः धुङ्गाः	विश्ववाङ्गाः	अनउङ्गाः
स.	उहः	विश्वोहः	अनउहः
	उहोः	विश्वोहोः	अनउहोः
	उहाम्	विश्वोहाम्	अनउहाम्
सं.	उहि	विश्वोहि	अनउहि
	उहोः	विश्वोहोः	अनउहोः
	धुल. टल. ल	विश्ववाहल. ल	अनउल.

	नपुंसके	स्त्रियां उपानदशब्दः	उष्णिगदशब्दः
प्र	सनउत् न द	उपानत् न द	उष्णिक् न
	सनउत् ही	उपानद्दी	उष्णिग्दी
	सनउत्तां हि	उपानदः	उष्णिगदः
सं	हे सनउत् न द	हे उपानत् न द	हे उष्णिक् न
	हे सनउत् ही	हे उपानद्दी	हे उष्णिग्दी
	हे सनउत्तां हि	हे उपानदः	हे उष्णिगदः
हि	सनउत् न द	उपानदम्	उष्णिगदम्
	सनउत् ही	उपानद्दी	उष्णिग्दी
	सनउत्तां हि	उपानदः	उष्णिगदः
त्	सनउत् हा	उपानद्दा	उष्णिग्दा
	सनउत्ताम्	उपानद्व्याम्	उष्णिगव्याम्
	सनउत् द्विः	उपानद्विः	उष्णिग्विः
च	सनउत् हे	उपानद्दे	उष्णिग्दे
	सनउत्ताम्	उपानद्व्याम्	उष्णिगव्याम्
	सनउत् द्यः	उपानद्व्यः	उष्णिग्व्यः
पं	सनउत् दः	उपानदः	उष्णिगदः
	सनउत्ताम्	उपानद्व्याम्	उष्णिगव्याम्
	सनउत् द्यः	उपानद्व्यः	उष्णिग्व्यः
ष	सनउत् दः	उपानदः	उष्णिगदः
	सनउत् द्यः	उपानद्व्यः	उष्णिग्व्यः
	सनउत्ताम्	उपानद्व्याम्	उष्णिगव्याम्
स	सनउत् हि	उपानद्दि	उष्णिग्दि
	सनउत् द्यः	उपानद्व्यः	उष्णिग्व्यः
	सनउत् त्स	उपानद्व्यत्स	उष्णिग्व्यत्स

सिंहासादृशब्दः यान्तः अग्निमशृशब्दः सिंयां आपदृशब्दः

प्र.	तराषाट्. उ	अग्निमन्. द्	आपन्. द्
	तरासादौ	अग्निमथो	आपदौ
	तरासाहः	अग्निमथः	आपदः
सं.	हेतराषाट्. उ	हे अग्निमन्. द्	हे आपन्. द्
	हेतरासादौ	हे अग्निमथो	हे आपदौ
	हेतरासाहः	हे अग्निमथः	हे आपदः
हि.	तरामहम्	अग्निमथम्	आपदम्
	तरासादौ	अग्निमथो	आपदौ
	तरासाहः	अग्निमथः	आपदः
त.	तरासादा	अग्निमथा	आपदा
	तराषाङ्गाम्	अग्निमङ्गाम्	आपङ्गाम्
	तराषाङ्गिः	अग्निमङ्गिः	आपङ्गिः
च.	तरासाहे	अग्निमथे	आपदे
	तराषाङ्गाम्	अग्निमङ्गाम्	आपङ्गाम्
	तराषाङ्गः	अग्निमङ्गः	आपङ्गः
पं.	तरासाहः	अग्निमथः	आपदः
	तराषाङ्गाम्	अग्निमङ्गाम्	आपङ्गाम्
	तराषाङ्गः	अग्निमङ्गः	आपङ्गः
ष.	तरासाहः	अग्निमथः	आपदः
	तरासादौः	अग्निमथोः	आपदोः
	तरासाहाम्	अग्निमथाम्	आपदाम्
स.	तरासाहि	अग्निमथि	आपदि
	तरासादोः	अग्निमथोः	आपदोः
	तराषादसन्तु	अग्निमन्तु	आपन्तु

प्र	स्त्रियां समिधुशब्दः	पुंसि सदिवशब्दः	स्त्रियां दिक्शब्दः
	समित्-धू	सद्योः	द्यौः
	समिधौ	सदिवौ	दिवौ
	समिधः	सदिवः	दिवः
सं	हेसमित्-धू	हेसद्योः	हेद्यौः
	हेसमिधौ	हेसदिवौ	हेदिवौ
	हेसमिधः	हेसदिवः	हेदिवः
हि	समिधम्	सदिवम्	दिवम्
	समिधौ	सदिवौ	दिवौ
	समिधः	सदिवः	दिवः
त	समिधा	सदिवा	दिवा
	समिद्भ्याम्	सद्युभ्याम्	द्युभ्याम्
	समिद्भिः	सद्युभिः	द्युभिः
च	समिधे	सदिवे	दिवे
	समिद्भ्याम्	सद्युभ्याम्	द्युभ्याम्
	समिद्भ्यः	सद्युभ्यः	द्युभ्यः
पं	समिधः	सदिवः	दिवः
	समिद्भ्याम्	सद्युभ्याम्	द्युभ्याम्
	समिद्भ्यः	सद्युभ्यः	द्युभ्यः
ष	समिधः	सदिवः	दिवः
	समिधोः	सदिवोः	दिवोः
	समिधाम्	सदिवाम्	दिवाम्
स	समिधि	सदिवि	दिवि
	समिधोः	सदिवोः	दिवोः
	समित्स्व	सद्युस्व	द्युस्व

	पुंसिधानः बुधशब्दः	स्त्रिया मप्रशब्दोक्तिः	पुंसिधानः गुप्रशब्दः
प्र.	भूतं द्	वङ्गवचनान्तः	गुप् व्
	बुधो	आपः	गुपौ
	बुधः		गुपः
सं.	हे भूतं द्		हे गुप् व्
	हे बुधो	हे आपः	हे गुपौ
	हे बुधः		हे गुपः
दि.	बुधम्		गुपम्
	बुधो	अपः	गुपौ
	बुधः		गुपः
त.	बुधा		गुपा
	भुञ्जाम्	अद्भिः	गुक्त्वाम्
	भुञ्जिः		गुक्भिः
च.	बुधे		गुपे
	भुञ्जाम्	अद्भ्यः	गुक्त्वाम्
	भुञ्जः		गुक्त्वभ्यः
पं.	बुधः		गुपः
	भुञ्जाम्	अद्भ्यः	गुक्त्वाम्
	भुञ्जः		गुक्त्वभ्यः
ष.	बुधः		गुपः
	बुधोः	अपाम्	गुपोः
	बुधाम्		गुपाम्
स.	बुधि		गुपि
	बुधोः	अप्सु	गुपोः
	भुक्तु		गुप्सु

भान्नःस्त्रियांककुभशब्दः मान्नःप्रशाम्शब्दः रान्नःस्त्रियांगिरशब्दः

प्र.	ककुपृव्	प्रशान्	गिरि
	ककुभौ	प्रशामौ	गिरौ
	ककुभः	प्रशामः	गिरः
सं.	हेककुपृव्	हेप्रशान्	हेगीः
	हेककुभौ	हेप्रशामौ	हेगिरौ
	हेककुभः	हेप्रशामः	हेगिरः
हि.	ककुभम्	प्रशामम्	गिरम्
	ककुभौ	प्रशामौ	गिरौ
	ककुभः	प्रशामः	गिरः
त्.	ककुभा	प्रशामा	गिरा
	ककुवृभ्याम्	प्रशान्भ्याम्	गीर्भ्याम्
	ककुवृभिः	प्रशान्भिः	गीर्भिः
च.	ककुभे	प्रशामे	गिरे
	ककुवृभ्याम्	प्रशान्भ्याम्	गीर्भ्याम्
	ककुवृभ्यः	प्रशाम्भ्यः	गीर्भ्यः
पं.	ककुभः	प्रशामः	गिरः
	ककुवृभ्याम्	प्रशान्भ्याम्	गीर्भ्याम्
	ककुवृभ्यः	प्रशान्भ्यः	गीर्भ्यः
घ.	ककुभः	प्रशामः	गिरः
	ककुभौ	प्रशामौ	गिरौ
	ककुभाम्	प्रशामाम्	गिराम्
स.	ककुभि	प्रशामि	गिरि
	ककुभोः	प्रशामोः	गिरोः
	ककुवृत्	प्रशान्त्	गीः

	शानाः संविशशब्दः	नश	सियां दृश
प्र०	विट्-उ	नक्-नग्-नट्-उ	दृक्-ग्
	विशो	नशो	दृशो
	विशः	नशः	दृशः
सं-	हेविट्-उ	हेनक्-ग्-हेनट्-उ	हेदृक्-ग्
	हेविशो	हेनशो	हेदृशो
	हेविशः	हेनशः	हेदृशः
हि-	विशाम्	नशाम्	दृशाम्
	विशो	नशो	दृशो
	विशः	नशः	दृशः
न-	विशा	नशा	दृशा
	विज्ञाम्	नग्भ्याम्-नज्ञाम्	दृग्भ्याम्
	विज्ञिः	नग्भिः-नज्ञिः	दृग्भिः
च-	विशे	नशे	दृशे
	विज्ञाम्	नग्भ्याम्-नज्ञाम्	दृग्भ्याम्
	विज्ञाः	नग्भ्याः-नज्ञाः	दृग्भ्याः
पं-	विशः	नशः	दृशः
	विज्ञाम्	नग्भ्याम्-नज्ञाम्	दृग्भ्याम्
	विज्ञाः	नग्भ्याः-नज्ञाः	दृग्भ्याः
प्र-	विशः	नशः	दृशः
	विशोः	नशोः	दृशोः
	विशाम्	नशाम्	दृशाम्
सं-	विशि	नशि	दृशि
	विशोः	नशोः	दृशोः
	विट्-उ	नक्-नट्-उ	दृक्-उ

मानः पुंसि दधृशब्दः		मानः पिपटिषशब्दः	
म-	दधृक् १	रत्नमुट् ३	पिपटीः
	दधृषौ	रत्नमुषौ	पिपटिषौ
	दधृषः	रत्नमुषः	पिपटिषः
सं-	हेदधृक् १	हेरत्नमुट् ३	हेपिपटीः
	हेदधृषौ	हेरत्नमुषौ	हेपिपटिषौ
	हेदधृषः	हेरत्नमुषः	हेपिपटिषः
दि	दधृषम्	रत्नमुषम्	पिपटिषम्
	दधृषौ	रत्नमुषौ	पिपटिषौ
	दधृषः	रत्नमुषः	पिपटिषः
त्	दधृषा	रत्नमुषा	पिपटिषा
	दधृष्याम्	रत्नमुष्याम्	पिपटीभ्याम्
	दधृषिः	रत्नमुषिः	पिपटीभिः
च	दधृषे	रत्नमुषे	पिपटिषे
	दधृष्याम्	रत्नमुष्याम्	पिपटीभ्याम्
	दधृष्यः	रत्नमुष्यः	पिपटीभ्यः
पं-	दधृषः	रत्नमुषः	पिपटिषः
	दधृष्याम्	रत्नमुष्याम्	पिपटीभ्याम्
	दधृष्यः	रत्नमुष्यः	पिपटीभ्यः
ष	दधृषः	रत्नमुषः	पिपटिषः
	दधृषोः	रत्नमुषोः	पिपटिषोः
	दधृषाम्	रत्नमुषाम्	पिपटिषाम्
स	दधृषि	रत्नमुषि	पिपटिषि
	दधृषोः	रत्नमुषोः	पिपटिषोः
	दधृत्	रत्नमुट्सत्	पिपटीः पु पिपटीषः

	षानःचिकीर्षशब्दः	दोषशब्दः	षानःक्षिप्रांश्च शिषुशब्दः
प्र.	चिकीः	दोः	आशीः
	चिकीर्षौ	दोषौ	आशिषौ
सं.	चिकीर्षः	दोषः	आशिषः
	हेचिकीः	हेदोः	हेआशीः
	हेचिकीर्षौ	हेदोषौ	हेआशिषौ
	हेचिकीर्षः	हेदोषः	हेआशिषः
हि.	चिकीर्षम्	दोषम्	आशिषम्
	चिकीर्षौ	दोषौ	आशिषौ
	चिकीर्षः	दोषः दोषाः वा दोषन्	आशिषः
र.	चिकीर्षा	दोषा दोषणा	आशिषा
	चिकीर्ष्याम्	दोष्याम् दोर्ष्याम्	आशीर्ष्याम्
	चिकीर्षिः	दोषभिः दोर्षिः	आशीर्षिः
च.	चिकीर्षे	दोषे दोषो	आशिषे
	चिकीर्ष्याम्	दोष्याम् दोर्ष्याम्	आशीर्ष्याम्
	चिकीर्ष्यः	दोष्यः दोर्ष्यः	आशीर्ष्यः
पं.	चिकीर्षः	दोषः दोषाः	आशिषः
	चिकीर्ष्याम्	दोष्याम् दोर्ष्याम्	आशीर्ष्याम्
	चिकीर्ष्यः	दोष्यः दोर्ष्यः	आशीर्ष्यः
ष.	चिकीर्षः	दोषः दोषाः	आशिषः
	चिकीर्षोः	दोषोः दोषोः	आशिषोः
	चिकीर्ष्याम्	दोष्याम् दोष्याम्	आशिष्याम्
स.	चिकीर्षि	दोषि दोषि	आशिषि
	चिकीर्षोः	दोषोः दोषोः	आशिषोः
	चिकीर्षु	दोषु दोषु	आशीः सः

	मानः सज्जषशब्दः	नपुंसकेषानः धनुषशब्दः	स्त्रियां त्रिषु
प्र०	सज्जः	धनुः	त्रिट्-उ
	सज्जषो	धनुषी	त्रिषो
	सज्जषः	धनुषि	त्रिषः
सं०	हे सज्जः	हे धनुः	हे त्रिट्-उ
	हे सज्जषो	हे धनुषी	हे त्रिषो
	हे सज्जषः	हे धनुषि	हे त्रिषः
हि०	सज्जषम्	धनुः	त्रिषम्
	सज्जषौ	धनुषी	त्रिषौ
	सज्जषः	धनुषि	त्रिषः
त	सज्जषा	धनुषा	त्रिषा
	सज्जष्याम्	धनुष्याम्	त्रिष्याम्
	सज्जभिः	धनुभिः	त्रिभिः
च	सज्जषे	धनुषे	त्रिषे
	सज्जष्याम्	धनुष्याम्	त्रिष्याम्
	सज्जर्भ्यः	धनुर्भ्यः	त्रिष्यः
पं०	सज्जषः	धनुषः	त्रिषः
	सज्जर्भ्याम्	धनुर्भ्याम्	त्रिष्याम्
	सज्जर्भ्यः	धनुर्भ्यः	त्रिष्यः
ष	सज्जषः	धनुषः	त्रिषः
	सज्जषोः	धनुषोः	त्रिषोः
	सज्जषाम्	धनुषाम्	त्रिषाम्
स	सज्जषि	धनुषि	त्रिषि
	सज्जषोः	धनुषोः	त्रिषोः
	सज्जःषु	धनुःषु	त्रिट्सु

पुंसिविविक्तशब्दः

पिपिक्तशब्दः

प्र.

विविक्त्-उ

पिपक्-१.

विविक्तौ

पिपक्तौ

विविक्तः

पिपक्तः

सं.

हेविविक्त्-उ

हेपिपक्-१.

हेविविक्तौ

हेपिपक्तौ

हेविविक्तः

हेपिपक्तः

दि.

विविक्तम्

पिपक्तम्

विविक्तौ

पिपक्तौ

विविक्तः

पिपक्तः

र.

विविक्ता

पिपक्ता

विविक्त्भ्याम्

पिपग्भ्याम्

विविक्तभिः

पिपग्भिः

च.

विविक्ते

पिपक्ते

विविक्त्भ्याम्

पिपग्भ्याम्

विविक्त्भ्यः

पिपग्भ्यः

पं.

विविक्ताः

पिपक्ताः

विविक्त्भ्याम्

पिपग्भ्याम्

विविक्तभ्यः

पिपग्भ्यः

घ.

विविक्तः

पिपक्तः

विविक्तौ

पिपक्तौ

विविक्तम्

पिपक्तम्

स.

विविक्ति

पिपक्ति

विविक्तौ

पिपक्तौ

विविदस-विविदस

पिपत्

अथ संख्यावाचकाः शब्दाः

विश्लिङ्गेषुकतिशब्दे	पुंसि एकः	नपुंसके
नित्यं बहुवचनान्तः	एकः	एकम्
प्र कति	एकौ	एके
द्वि कति	एकाः	एकानि
तृ कति	एकम्	एकम्
च कतिभिः	एकौ	एके
पं कतिभिः	एकान्	एकानि
षे कतिभिः	एकेन	एकेन
स कतिभ्यः	एकाभ्याम्	एकाभ्याम्
	एकैः	एकैः
	एकस्मै	एकस्मै
	एकाभ्याम्	एकाभ्याम्
	एकेभ्यः	एकेभ्यः
	एकस्मात्	एकस्मात्
	एकाभ्याम्	एकाभ्याम्
	एकेभ्यः	एकेभ्यः
	एकस्य	एकस्य
	एकयोः	एकयोः
	एकेषाम्	एकेषाम्
	एकस्मिन्	एकस्मिन्
	एकयोः	एकयोः
	एकेषु	एकेषु

सिपांठ एका एके एकाः शेषं
सर्वावत्

दिवचनान्नः द्विशब्दः

पुंसिवद्भवचनो

पुंसि

स्त्रियां वा नपुंसके

नः द्विशब्दः

प्र

हो

हे

त्रयः

द्वि

हो

हे

त्रीन्

तृ

द्वाभ्याम्

द्वाभ्याम्

त्रिभिः

च

द्वाभ्याम्

द्वाभ्याम्

त्रिभ्यः

पंच

द्वाभ्याम्

द्वाभ्याम्

त्रिभ्यः

षष्ठ

द्वयोः

द्वयोः

त्रयाणाम्

सप्त

द्वयोः

द्वयोः

त्रिषु

द्वियांश्च नपुंसके ऽसिचतुःशब्दः द्वियां नपुंसके

प्र. तिस्रः त्रीणि चत्वारः चतस्रः चत्वारि

दि. तिस्रः त्रीणि चत्वारः चतस्रः चत्वारि

र. तिस्रभिः चतुर्भिः चतस्रभिः चतुर्भिः

च. तिस्रभ्यः चतुर्भ्यः चतस्रभ्यः

पं. तिस्रभ्यः चतुर्भ्यः चतस्रभ्यः

ष. तिस्रणाम् चतुर्णाम् चतस्रणाम्

स. तिस्रु चतुर्षु चतस्रु

विशुद्धिगेषुसमानाःशब्दाः

पञ्चमचत्र षष् सप्तत्र अष्टत्र नवत्र दशत्र

च. पंच षट्-त्र सप्त अष्ट अष्टौ नव दश

टि. पंच षट्-त्र सप्त अष्ट अष्टौ नव दश

न. पंचभिः षट्भिः सप्तभिः अष्टभिः अष्टाभिः नवभिः दशभिः

च. पंचभ्यः षट्भ्यः सप्तभ्यः अष्टभ्यः अष्टाभ्यः नवभ्यः दशभ्यः

पं. पंचभ्यः षट्भ्यः सप्तभ्यः अष्टभ्यः अष्टाभ्यः नवभ्यः दशभ्यः

प. पंचानाम् षष्टानाम् सप्तानाम् अष्टानाम् अष्टानाम् नवानाम् दशानाम्

स. पंचसु षट्सु सप्तसु अष्टसु अष्टासु नवसु दशसु

एकादशान्	द्वादशान्	त्रयोदशान्	चतुर्दशान्
एकादश	द्वादश	त्रयोदश	चतुर्दश

पंचदशान्	षोडशान्	सप्तदशान्	अष्टादशान्
पंचदश	षोडश	सप्तदश	अष्टादश

अकारान्ताः एते शब्दाः उद्ग्रन्थयान्तः रामवत् सेयाः
 लकारान्ताः पंचवत् एकोनविंशतितमः विंशतितमः
 द्वाविंशतितमः त्रयोविंशतितमः चतुर्विंशतितमः
 पंचविंशतितमः षट्त्रिंशतितमः सप्तविंशतितमः
 एते शब्दाः स्त्रियां मतिवत् अकारान्तास्तु पुंसि स्त्रियाङ्गी
 वेचरामरसाज्ञानबन्नेयाः क्रमेण अग्रे उनविंशत् उन
 विंशतमः त्रिंशत् त्रिंशतमः चत्वारिंशत् तमः पंचाश
 त् तमः षष्टिः तमः सप्ततिः तमः अशीतिः तमः नवति
 तमः इत्यादि।

दशाधिकं ज्ञेयम् पञ्च अकारेकारान्ताः पूर्ववत् लकारा
 न्तास्तु सरि छव् वज्ज्ञेयाः

अग्रेषातम् सदसम् दशसदसम् लक्षम् इत्यादि
 षातशः सदसशः कोटिशः

विंशताद्याः सदैकत्वे सर्वाः संख्येय संख्ययोः
 संख्यायंते यदा संख्याः तदा द्विजादिकं भवेत्।
 विंशतीरामभक्ताः स्युः विंशतीरामभक्तयः।
 सदसंरामभक्ताः स्युः शतंरामस्यभक्तयः।

संख्यायंते यदा संख्यास्तदा द्विजादिकं भवेत्
 यथा विंशतयस्त्रिंशतयः रामभक्ताः शतानि च

अथाव्यायानि

अ. सल्यार्थ. अभाव. प्रतिषेधेऽ	अतिशीतं. अतीतशीतकाले
अकस्मात्. सदसार्थ. अतर्कित	अतीव. अतिशये
निमित्तेषु	अत्र. अस्मिन्नेतस्मिन्स्थाने
अग्रतस्. प्रथम. प्रारभ्योः	अथ. मङ्गल. अधिकार. अ
अग्रे. भविष्यति	रंभ. अनन्तरेषु
अद्यो. सम्बोधने	अथकिम्. स्वीकारे
अङ्ग. सम्बोधन. दर्श. संगम.	अथवा. पदान्तरे
असूया. पुनरर्थेषु	अथो. अथार्थे. अधिकारभेदे
अचिरं. शीघ्रे	अद. आश्चर्ये
अचिरात्. अविलम्ब. शीघ्रयोः	अद्वा. सातामसकृत्. अति
अचिरेण. शीघ्रे	शय अवधारणेषु
अक्षम्. सूक्ष्मसम्बन्धयोः	अद्य. अस्मिन्दिने
अजस्रम्. निरंतर. सातत्य.	अद्यत्वे. इदानीमित्यर्थे
नित्येषु	अधरतः.
अजसा. विलम्बादमा. शौच.	अधरस्मात्.
याथार्थ्येषु	अधरात्.
अज्ञानतः. अज्ञाने	अधरेण. अधोदिक. कालयोः
अव. आश्चर्ये	अधरेषु. स्योदिने
अदृष्टः. उच्चशब्दे	अधः. नीचैरर्थे पातालयोग्योः
अतः. अस्मादेतोः	अधस्तात्. योनि. अधोभाग.
अति. प्रशंसा. अत्यंत. असं	अवधारणेषु
प्रतिपेक्ष. लंघनस्वति. अज्ञा	अधि. अधिकार. ईश्वर. आ

धिका उपरिमुत्कार्येण	अन्य- अन्यत्	अन्यार्थे
अधुना। अस्मिन्काले संप्र त्यर्थेषु	अन्यतरेषु। अन्यदिने अन्यतः अन्यस्मादर्थे	
अध्यात्मम् आत्मतत्वे	अन्यत्र अन्यस्मिन्निवसे	
अन पश्चात् सादृश्ययोः ^{वेच} अभा	अन्यथा अन्यप्रकारेण उष्ट-	
अनामयम् आरोग्ये मोक्षात्म	वित्तार्थेषु	
उरुषार्थे	अन्यदा कालान्तरे	
अनिशम् सातत्यनिरंतरयोः	अन्येषु अन्यस्मिन्दिने	
अनु पश्चात् समीप हीन	अन्वाजे उर्वलस्य सामर्थ्या	
सादृश्यलक्षणेषु	धाने।	
अनुकं वितर्के	अन्वकः अनुमाने	
अनुगिरं पर्वतसमीपे	अन्वहम् प्रतिदिनम्	
अनुज्येष्ठं ज्येष्ठानुक्रमेणेत्यर्थे	अन्वाजेकृत्य उर्वलस्यव	
अनुपदं पश्चादागमने	अन्वाजेकृत्वा लमाधाने	
^{अनुपदकः अनुमाने} अन्नतस्तु सभावता अवयव	अप वियोग वर्जन विपर्जन	
पंचम्यर्थशासनेषु	य विहृतिषु	
अन्नः मध्यमांत्य चित्त	^{अपत्तः ७१} अपदिशम् दिक्कोण दि-	
अभ्युपगमेषु	शोर्मध्येषु	
अन्तरम् अन्तराल अवका	अपरत्र पश्चादर्थे	
श विशेषतः भेदम	अपरम् इतरस्मिन्	
ध्य वायविनार्थेषु	अपरेषु अपरेदनि	
^{अन्तरे} अन्नरा विना निकट मध्य	अपहः शोभन विपरीत	
अन्तरेण विनार्थ मध्य व	निरवद्येषु	
जनार्थेषु	अपि संभावन प्रअ शंका	
	समुच्चय गद्गु	

अपिच- अन्यदापि
अपितु- किंतर्थ- यद्यपि- अथा
येषु

अभि- इत्यंभृतकथन- अभिषु
ल्य- अभिलाष- वीप्सा-
लक्षणेषु

अभितः चतुर्दित्त सर्वतः
शीघ्रसाकल्य- अंति
केषु

अभीक्ष्णम्- सर्वदा- शीघ्रप्रक^{क्षयोः}

अभ्रम् शीघ्रसंप्रतिकयोः

अभीक्ष्णम् पुनः पुनरर्थे

अम्- अल्पशीघ्रयोः

अमा- सदार्थनिकटयोः

अमुतः- अमुष्मात्

अमुत्र- परलोक- भवांतरयोः

अमुर्दि- अमुष्मिन्काले

अम्बर- } शीघ्र-संप्रतिकयोः
अम्बस- }

अय- त्वेदे

अयथा- मिथ्यार्थे

अपि- प्रश्न- कोमलालाप- सं
बोधन- अत्रागेषु

अये- संबोधन- कोमलाला
पयोः

अयोः- संबोधने

अरम्- शीघ्रचक्रांगयोः

अरो- शीघ्र-सम्बोधनयोः

अरुणोदय- शतःकाले

अरो- नीचसम्बोधने

अरो- नीचसम्बोधने

अर्वाक् } अवरो- सर्वकालातः
अर्वाच् } पञ्चादर्थे

अलम्- व्यर्थ- असमर्थ- नि

बोध- भ्रमण- पूर्णार्थ-

वारण- अवधारण-

अत्यर्थेषु

अलले

अलेले

} पिशाचभाषासम्बोधने

अव- व्याप्ति- निश्चय- साकल्य-

अनादरेषु

अवरतः

अवरस्तात्

} पञ्चादर्थे

अवश्यम्- निश्चय- नित्य- प्रय
त्नेषु

अवस- वाह्यार्थे

अवरस्तात्- अवरो- अवार्थयोः

अवरो- अवरस्तादर्थेच

अवे नीचसम्बोधने

असकृत् पुनः पुनरर्थे
 असांभृतम् इदानीमित्यर्थे
 अस्मि त्वमित्यर्थे
 अस्मत् विनाश-अतिरोधन^{योः}
 अस्ति विद्यमान-सत्ययोः
 अस्मत् अंगीकार-असूयापी
 अ प्रकर्ष-प्रशंसा-आ
 शीः सु
 अस्मि अहमित्यर्थे
 अहं प्रशंसा-निक्षेपण-नि
 योग^{पुनः} विनिग्रहेषु
 अहम् अहंकारार्थ-आत्मनो
 अहं अद्भुत-वेद-परिक्षेप-
 प्रकर्षार्थेषु
 अहं अद्भुत-वेद प्रकर्षस
 म्बोधनेषु
 अहं वियोग-क्षेपणयोः
 अहो आश्चर्य-धिगर्ष-शो
 कार्यः करुणा-वितर्क-
 संबोधन-विषादेषु
 अहो वत-अनुकम्पा-सुखस
 म्बोधनार्थयोः
 अहोस्ति विकल्पे
 अहोही चित्रे

अन्त्याय-दुते-शीघ्रे-दिने

आ-स्मृतौ
 आङ्-सीमा-मयीदा-अभि
 व्याप्तिषु
 आतः इतोपीत्यर्थे
 आदह उपक्रम-कृत्स्न
 हिंसासु
 आदि-
 आदितसु } सत्ये
 आनुषङ्ग आनुषङ्गम्
 आपाततस अकस्मात् अ
 वधारणयोः
 आभीतात् पुनः पुनर्थे
 आम् अंगीकारे
 आरात् हारसमीपयोः
 आर्य^{आर्य} हलम् बलात्कारे
 आलयम् मोक्षपर्यन्तम्
 आविस्त्रप्रकाश-सुद-अ
 वधारणेषु
 आः पीडायां
 आशु-क्षिप्ते
 आस स्मरणकोपयोः
 आस-वभवे
 आह आतेषां वियोग-उवाचेत्यर्थे
 आहो मग्न-विकल्प-विचारे
 आहोस्ति विकल्पे

आहो आहो सित् विकल्पे

त्यर्थ उर्ध्वः अप्यर्थेषु

उत्तः विकल्पः सप्रत्ययः प्रश्नः

इ. भेदः सेयोक्तिः अत्र कं पा. ले

पादप्रमाणः वितर्केषु

द. विस्मयः संबोधनः जुष्टा

उत्तस्. विकल्पः सप्रत्ययवितर्कः प्रश्नेषु

इत्. इत्यमेव

उत्ताहो. विकल्पः प्रश्नः विचारेषु

इतरेषु. अस्मिन्नहनीत्यर्थे

उत्ताहो सित्

इतः। अस्मात् पंचम्यर्थे

उत्तरतः. उत्तरादित्यर्थे

इतस्तत्। अस्मिन्नस्मिन् प्रत्यये

उत्तरा। उत्तरादि इत्यर्थे

इति. एतत् हेतौ. प्रकारः प्र

उत्तरात्. दिक् देशः कालेषु

करणः समाप्तिषु च

उत्तरेषुः. आगमदिवसे

इतिह. उपदेशपरंपरायाम्

उद. प्रकाशः विभावः प्राबल्येषु

इत्यम. एवमकारेण

उदक्. सर्वदिग्कालयोः

इदानीम्. सोमत्यर्थे

उद्देशतः। एकदेशेन

इहा. आकाशे

उप. समीपः अधिकारः हीना

इह. विद्विस्मयोः

र्थः सादृश्येषु

इव. सादृश्ये

उपजोषम्. जानन्दः स्तवयोः

इह. अत्र अस्मिन् व्यवहारम्

उपधा. भेदः सर्वयोः

उपरि. उर्ध्वे। मूर्द्धि

ईषत्. अत्ये. किंचित्

उपरिह्यत्. उपरि

उपोषु. अमकारोच्चारणः

एकांतेषु

उ. वितर्के

उक्तैः।

उपाजे

उच्चैस्. उत्ततः इत्यर्थः मदत्

उपाजेकत्वा

उच्चैस्. निखन्य इत्यर्थे

उपाजेकत्वा

उत्तः प्रश्नः वितर्कः संशयः प्र

उभयतः। पार्श्वद्वये. पूर्वतः

उर्वलत्पसा
मण्योधाने

उभयथा । उभयप्रकारेण

उभययुः } उभयदिने
उभयेयुः }

उम्. शृंगीकार. क्रोध. प्रशेषु.

उरी } शृंगीकार. विस्तारयोः
उरी }
उरुरी }

उषा. रात्रि. शान्त. कालयोः

उह. सम्बोधन. एवार्थयोः

उदह. सम्बोधने

ऊ. वाक्कारंभ. सम्बोधनात्क
ऊम्. रोषोक्ति. शब्दयोः

ऊरी. शृंगीकार. विस्तारयोः
ऊरी, ऊरुरी

ऊर्ध्वम्. उपरि

ऊषा. रात्रौ

ए. स्थिति. अत्रकम्पयोः

एकतः । एकस्मात्

एकता ऐक्ये

एकत्र. एकस्मिन्

एकदा. एकस्मिन्काले

एकधा. एकप्रकारेण

एकपदे. एकसमयप्रकारयोः

अकस्मादित्यर्थे

एकान्ततः अन्त्यभिचारिणी

एतर्हि. इदानीकाले

एव. अनियोगा. औपम्य.

अवधारणेषु

एवम् । शादृश्ये

ऐ. आह्वान. स्थिति. आमंत्रणेषु

ऐकधा. ऐक्यार्थे ऐकवारम्

ऐषमः । वर्तमानवर्षे

इ. इकार. निन्दा. दिवि. देव

इतम्. सन्त्यार्थे

इते. वर्ज्जन. विनार्थयोः

इधक्. सत्ये

इह. वाक्कारंभे।

ओ. आह्वाने

ओम्. उपक्रम. अभ्युपगम. वस

पय्योनि. अर्द्धांगीकार. अत्रमतिषु

औ. आह्वान. सम्बोधन. विरोध.

निर्णयेषु

ए. देवांगना. देवमात्रोः

कश्चित्. इष्टमग्रे

कटः कटौ
 कर्णः सममीप्रतिरूपके। अ
 भिलाषातिशयोश्च
 कतिकथम्। कतिप्रमाणे
 कथम्। केनप्रकारेण। प्रश्नः
 हेर्षः संगमगद्गो। प्र
 कारार्थः संभावनासु
 कथंचन। केनाप्येशेन
 कथंचित्। अनिप्रयत्नेन। क
 दाचित्
 कथाः। प्रसंगे
 कथाच। अनादरे
 कथानाम। कथानके
 कदा। कस्मिन् काले
 कदाचन। कस्मिन् कालेनैव।
 कस्मिंश्चित् काले
 कदाचित्। जातु। प्रस्तावः
 कस्मिंश्चित् काले
 कं। जलमलकसुखमंगल
 निंदापादपूर्णे
 कर्हि। कदा। कस्मिन् काले
 कर्हिचित्। कस्मिंश्चित् काले।
 कस्यां। वि
 दवस्थायाम्
 कल्पः। समूहे

कल्पः। पादिने
 कश्चन। कश्चित्
 कश्चित्। कश्चन कोपि
 का। असत्यार्थे
 काचित्। कापिस्त्री। काचन
 कामं। अभ्यन्तजायाम्
 कामकारतः। सेव्यामात्रेणेत्यर्थः
 काम्। अउमति। कामः। स्वच्छ
 दार्थे
 किम्। प्रश्ने
 किम्। विकल्पः। अथवाऽर्थयोः
 किञ्च। आरंभः। साकल्पः। संभा
 वनाद्य
 किंचन। अल्पः। असाकल्पः
 असंपूर्णे
 किंचित्। सत्यः। अंशमात्रयोः
 कित्। स्पर्धायाम्
 किं। किंपुनः
 किञ्च। प्रश्नः। वितर्कः। स्थाने
 किञ्चु। वितर्कः। निषेधः। प्रश्नः
 प्रकारनिंदा
 किञ्चु। संभावना विचारयोः
 किञ्चुत्। प्रश्नः। वितर्कः। विकल्पः
 किञ्चुत्। अनिशयेषु

चेत् पदार्थः पक्षान्तरं असंदेहः तद्दिनम् दिनमध्यः प्रतिदिनयोः
संदेहेषु

चैव निश्चयार्थे

ज्ञाः उत्पत्तिस्थाने

ज्ञात् कदाचित्

जेतुं वशीकर्त्रे

जोक्तम् चिरकाले

जोषम् प्रशंसाः स्वावयोः मौने

ज्योक् ^{शीघ्र} मश्र काल भयस्ते

ऊर्गिति ^{ऊर्ग} } शीघ्रतायां

ऊटिति } शीघ्रतायां

तत् हेतुः तनोत्यर्थयोः

ततः आदि परिमश्र आनं

तर्क्येषु

तत्ततः यावदर्थे

तत्र तस्मिन् समर्थे

तथा साम्यं तद्वदर्थं अशु

पगमेषु

तथाच पूर्वोक्तार्थदृढीकरणे

तथाहि निदर्शनं प्रसिद्धं

पदार्थेषु

तथैव तद्वत्

तद हेतौ

तदा

तदानीम् } तस्मिन्काले

तरतमाः न्यूनाधिकभावेन

तरसा ऊटिति अतिशीघ्रम्

तर्हि तदार्थ विशेषयोः

तावत् मानः ^{अवधि} अकमाः वधा

रणकार्त्तव्येषु

ताली विस्तृतार्थे ^{तिरस्करण}

तिरस् अंतर्हीनं तिर्यक्

मन अवधिषु

तिर्यक् तिस्रोर्थं वक्त्रं निरु

द्धार्येषु

तिष्ठतु गोमदिष्यादिदोहनं ^{काले}

तु पादहरणं भेदः समुच्चयः

पक्षान्तरं अवधारणेषु

तुम् त्वकारे

तूष्णीम् मौने प्रसन्नकरणे

तूष्णीकान् मौने

ते त्वयादत्यर्थे

त्रिधाः

त्रैधाः } त्रिप्रकारेण

त्रैधम् त्रिवारम् त्रिप्रकारम्

तत् तत्रः

ताः

ते } वितर्क विशेषयोः

तैः

शृङ्ग. शृङ्गारे. निष्ठीवनशब्दे
 येथे. वायाउकारणशब्दविशेषो
 ष मन्त्यामुकरणयोः

दक्षिणतः

दक्षिणा

दक्षिणात्

दक्षिणादि

दक्षिणेन

दंजादंङि. दंङैः परस्परं यषु वं

तस्मिन्

दं. कलत्रे. यन्त्याम्

दर्. गमनार्थ. ईषदर्थयोः

दशधा. दशप्रकारेण

दिने. दिवसे

दिवा. दिने. दीर्घान्त्यत्र

दिवेदिवे. दिनेदिने

दिष्ट्या. दृष. मंगलयोः

उः. उःखे

उः. समम्. असमंजसे

उः. उःख. निषेध. निंदा उष्ठा

वत्सेयणेषु

उः. समम्. परामंजसे

उष्ठा. निंदा. निरुष्ठा. उः स्थाने

हरम्. हरे

हन्. ह्यकार्थ. हिंसयोः

दृष्ट्वा. विलोका

देवसात्. देवाधीने

देवात्. देवे अकस्मादर्थे च

दोषा. रात्रौ

द्य. हिंसा प्रातिलोम्य. पाद

शरणेषु

द्राक्. शीघ्रे. ऊदिति

द्राङ्. शीघ्रे

द्वद्भिः. द्वित्वे

द्विधा. द्विप्रकारे

द्विधाः. द्वयोर्द्वयोः द्वौ द्वौ ददति

द्वेधा. द्विप्रकारेण

द्वैवितर्के.

द्वैधं. द्विप्रकारेण

धिक. धिक्कार निंदयोः

धुग्. दोहने

ध्रुवश्च. निश्चयार्थे

न. निषेधे अल्प. अभावेऽपि

नकिम्

नकिम्

नकीम्

नक्तम्. निशि. रात्रौ

नच. निषेधवितर्कयोः

नचेत्. निषेधे

वर्जने

नञ्. अभावे. निषेधे च

नञ्. नस्यर्थे

नञ्. अद्यप्रश्न. विनिग्रह.

वितर्क अधिकार. प्रश्न.

संभवेषु

ननु ध. विरोधोक्तौ

नमस्. नमस्कारे

नवधा. नवप्रकारेण

नवतिधा. नवतिप्रकारे

नवतिशशम्. नवतिवारं

नदरम् - असत्ये

नवशम्. नवीनेनवीने

नभस्. अकाशे

नह. मत्पारंभे. निषेधे च

नहि. निषेधे

नहिकिम्. निषेधे

ना. निषेधे

नाकिः. वर्जने

नाना. अनेक प्रकार विना

नाम. कोष. अभ्युपगम. स

रणेषु

नास्ति. नहीति. संभावना.

कुत्सा. विकल्प. सत्य.

आकाशेषु

नि. निवेश. भ्रमार्थ. नित्या

र्थ. संशये. निकट. अंत

भाव. उपरमः कौशल.

दान. निश्चयेषु

निकामम्. सखाये

निः. समम्. निर्दिष्टमात्र. निर्दयेः

निकषा. मध्य. समीपयोः

नितराम्. सुतराम्. अतिशय

नेत्यर्थेषु

नित्यदा. सर्वदा. शश्वत्

नित्यम्. सर्वदा. स्थिर. सातृत्या

निर्. निषेधार्थे

निः. निर्णय. निषेधवद्भिर्भावेषु

निर्मलिकम्. मलिकानामभावेः

निवचनेकृत्य } वाचनियम्य

निवचनेकृता } वचनाभावे

निस्. निषेध. निश्चय. अतीत.

साकल्येषु

नीचकैः. नीचैरित्यर्थे

नीचैः. सैर. अल्प. नीचेषु

उ. वितर्क. अपमान. विकल्पा

नीतहेतुप्रश्नावनयेषु

उकम्. विकल्पे

उवा. संभावनायाम्

नूणम्. किमर्थे

नूनम् निश्चयस्मरणतर्कवा
काश्रलोष

नेतृशंकाप्रतिषेधविचार
समुच्चयेषु

नोऽभावाविषेधयोः

नोचेतृनिषेधे

नैः
न्ययि } वितर्के

न्यक् नीचे

पञ्चसु पादं पादम्

परं केवला नास्त्रयोः

परं च
परन्तु } किन्त्वर्थको

परस्यः स्येदिनादग्रमे

परा भंगनादरप्राधा न्य

पञ्चधा पंचप्रकारे (विशेषेषु

पराक् वक्त्रे कुरितेच

परारि गतवर्षात्प्रथमे अ

र्यात् तृतीये

परिः सर्वतः पुनः पुनः चि

द्रुमवर्णयोः

परितः चतुर्द्वित्वं सर्वतः

परुत् गतवर्षे

परेद्यविः
परेद्यसु } परदिने

पशु दर्शनसम्यगर्थयोः

पर्याप्तम् संप्रतितायाम्

पश्चात् अनंतरे

पश्य प्रशंसाविस्मययोः

पश्यत् दर्शनार्थे

पाद सन्बोधने

पाणौ करे

पादशः प्रतिपादम्

पाद सन्बोधने

पारंक्तः } वासादांमे

पार्श्वतः }

पुनर् पुनर्थे अग्रथमेच

पुनः पुनः बारंबारे

पुरतः अग्रतदर्थे

पुरस् अग्रे सर्वदिशिः

पुरस्तात् सर्वकालेऽ

र्वस्मिन् प्रथमे

सर्वस्याम् नार्थे

पुरा सर्वस्मिन् वाकारेच

पुरुषत्रः

सर्वम्

सर्वतः

सर्वेण

प्रथमे

सर्वेषुः सर्वदिवसमातःकालयोः
एथक भिन्ने

एष्टतः पश्चान् एष्टभागे
पौनः पुन्यं वारं वारे सङ्गमुङ्गः
पाटप्पाट् द्वौ सन्धोधन नीचस
सोधनयोः

प्र. प्रकर्षे
प्रकामम् अतिशयार्थे
प्रथमम् आदौ
प्रगे प्रातःकाले
प्रतान् विस्तारे
प्रताम् ग्लानौ

प्रति विनिमय चतुर्थ्यर्थयोः
प्रतिदिनम् दिनेदिने
प्रभृति प्रकारवचने
प्रत्यक् पश्चान् सर्वपश्चिमयोः
प्रवादिका पाठान्तरे
प्रसङ्गं वलाङ्कारे

प्रशान् सामर्थ्ये
प्रत्यक्षम् प्रतिदिवसे
प्रत्युत वैपरीत्ये
प्राक् सर्वम् सर्वदिवसमातःकाले
प्रातर प्रातःकाले

प्राउस् स्फुटत् प्रकाशयोः

प्राध्वस् अत्रकूल नमः
प्राज्ञास्थितेषु

प्राततस् प्राकार चतुर्दित्
प्रायशः वाङ्मते आवरणेषु
प्रायस् वाङ्मले
प्राप्तेतमाम् प्राङ्मस्य प्रकाशे
प्राप्तेतराम् अतिशय एव
प्रेत्य परलोक लोकांतरयोः

फट् विज्ञोपद्रवादिति वारणे

व इवार्थे यद एते च
वदि कृष्णपले
बलवत् बलवत् अत्यन्ता
तिशययोः

बलात् हठात् वलाङ्कारेण
वहिस्र वाद्येर्धे
बहुतः बहुप्रकारेण

बहुत्र बहुषु
बहुधा बहुप्रकारेण
बहुशः अनेकधा अत्यन्ते
वा विकल्प इवार्थ उपमाय

वारंवारं पुनः पुनरर्थे
वाहवाहवि मलयुद्धे
वाहवाहवि वाहयुद्धे

विना- वर्जने
दृष्टा- अर्थे

भगोः- सम्बोधने
भ्राजक- शीघ्रार्थे
भुवस्- अंतरिते
भूः- शब्देना
भूमि- पुनरर्थे- अधिकारेव
भूरिशः- बहुत्व- अत्यंतयोः
भूशम्- वारंवारमर्थ- उत्तम-
प्रकर्ष- अतिशयवत्सु
भोस्- सम्बोधन- आह्वानस
म्बोधनयोः

भो- सम्बोधने
भोभो- सम्बोधन- आह्वानस
म्बोधनयोः

मणीव- इवार्थ- मणीवत्ययोः
मत्- मदीये
मध्यतः- मध्ये
मंत्स्- शीघ्रतायाम्
मनाक्- सत्ये
मम- ममता- माययोः
मममम- वक्ष्यर्थवृत्ति- असङ्ख्य-
ययोः
मंत्रतः- विचार- मंत्रकरणयोः
मम- मदीये

मया- सीमायाम्
मया- सीमायाम्
मा- निषेध- विकल्पयोः

माजं- मानं मास्म

माकिम्-

माकिः-

माचिः- शीघ्रे

माज- निषेधकयोः

मास्म- वारण- निषेधयोः

मिथ- अन्योन्य- परस्परयोः

मिथो- परस्परार्थे

मिथ्या- असत्यार्थे

मुकम्- प्रेम- भक्तिरयोः

मुधा- व्यर्थे

मुशला- मुशलि- मुशलमुदे

मुष्टी- मुष्टि- मुष्टिभिर्युद्धे

मुहुः- वारंवारार्थे

मुहुर्मुहुः- पुनः- पुनरर्थे

मृधा- मिथ्यामृषयोः

मृषा- मिथ्यायाम्

यत्- हेतुकरणयोः

यद्-

यतः- यस्मात्

यत्त- यच्च

यत्र- यस्मिन्

यथा- येन प्रकारेण

यथाकथाच. अनादो
 यथाक्रमम्. क्रमात्तुरूपे
 यथातथम्. यथार्थे
 यथापूर्वम्. पूर्ववत्
 यथायथम्. यथार्थ. समुच्चैः }
 यथावत्. यथाशक्ति
 यथाहम्. यथायोग्ये
 यथास्वम्. सत्ये
 यथास्मितम्. मनोभिवाञ्छिते
 यदा. यत्काले
 यदि. संभावनायां
 यद्वा. यत्तांतरे
 यात्. विध्यर्थे
 यावत्. यत्परिमाणम् अरपोच
 यादृशं. यत्सादृश्ये
 युक्. निन्दायाम्
 युक्तम्. सहितार्थे
 युत्. कृत्वाशाम्
 युगयत्. सदार्थ. एकदाग्रह
 नि. एकसमयेषु

रदस्. एकांते
 रात्रौ. निशायाम्
 रे. } नीचसमोधने
 रे.

रे. एनेअनादोच
 रोद सी. शृङ्गी. आकाश. स
 र्नेषु.
 व. इवार्थे
 वत्. एवार्थे सादृश्ये
 वत्. विदे.
 वदि. }
 वदी. } कृष्णपत्ने
 वरं. ईषडुत्कर्षे
 वरम्. सञ्ज. सत्य. प्रियेऽ
 वषट्. देवदविषादाने
 वहिस्. वाये
 वा. विकल्प. वितर्क. साट्
 श्य. उपमायादशुर्णाशे
 वाळम्. अङ्गीकारे
 वाद्. हवनशब्दे
 वायु वायु। मर्त्ये
 वारंवारम्. पुनः पुनरर्थे
 वाहावाहविः. वाहनयुक्ते
 वि. विशेष. निग्रह. निश्चय
 परिभवेषु
 विधिवत्. विधिपूर्वकम्
 विना. वर्जन. तडहित. त्य
 विभाषा. विकल्पे केऽ
 विस्मय. चतुर्दिस. सर्वतः

विद्यतः सर्वपार्श्वतः

विष्णुः नानार्थे

विष्णुः सादृश्यः सामर्थ्ययोः

विष्णुकः चतुर्द्विजः सर्वपार्श्वतः

विदाः स्वर्गे

विदायः हितेत्यर्थे

विदायसाः आकाशे

वीजाः त्रेत्रादीनां वयने

वेष्टः दृढनशब्दे

वेः निश्चये

वृत्तततः गोलवृत्ते

वृथाः व्यर्थः निरर्थयोः

वौषट् देवद्विदार्ते

शः कल्याणः शुभः शास्त्रेषु

शब्दः अन्तर्कारणे अभिप्राये च

शनैस् क्रियामान्ये

शश्वत् वारंवारं सुकुर्मुहुः

शातम् निवृत्तिः वारणयोः

श्रुतः श्रद्धाः शीघ्रयोः

शाश्वत् नैरन्तर्ये

शुकम् शीघ्रे

शुदिः शुक्लपते

श्रौषट् देवद्विषादाने

श्वः वर्तमानदिना उत्तरे

षट्धा षट्प्रकारेण

षष्टिधा षष्टिप्रकारेण

षाट् समोधने

सज्जः सहाय्ये

सं शोधनार्थे प्रष्टाष्टः संगतः

समर्थः सम्यक्प्रकारेण

सवत् वत्सरे

सकृत् एकवारं विष्णुसदृ

सत् आदानादयोः

सततम् निरन्तरे

सत्रम् सहाय्यं यज्ञयोः

सत्राः सहाय्ये

सत्यम् स्त्रीकारः प्रश्नयोः

सदा

सदैव सर्वदाकाले

सद्यः तत्तत्तणे सपदि

सनत् सततं सर्वदा निरन्त

सनात् नित्यम् सर्वदा

सन्वतरः गोषणे अंतरधाने च

सनात् नित्यं

सन्ततम् निरन्तरे

सपदि तत्तत्तणे

सप्रधाः सप्रप्रकारेण

सम् समानः सम्यगर्थः शो

संयक् अष्टे समर्थः अनेषु

संप्रति. अस्मिन्काले. इदानीम्
समम्. सहाय्ये. सहितवे.
समंतः. सहाय्ये.

समंततः } चतुर्दिक्षु
समंतात् }

समया. निकटार्थ. मध्ययोः
समा. पुरार्थे

समीपम् } निकटे
समीपे }

समीचीनम्. सम्यक्
समुपजोषम्. आनन्दे भाष्य
सम्बन्ध. विक्रमार्कात् वर्षग

एनायाम्

सम्यक्. सत्यवचन. समुद्रय
सर्वके. सर्वत्र

सर्वतः. चतुर्दिक्षु. सर्वपार्श्वतः
सर्वत्र. सर्वदिगेशकालेषु

सर्वथा. सर्वप्रकारेण
सर्वदा. सर्वस्मिन्समये

सह. सहाय्ये. साकम्
सहसि. हरेः सहशम्
सहसा. हठात्. अविचारिते

सहितम्.)
साकम्. सहाय्ये.
साक्षि. निर्यगर्थे

साभि. निन्दा. अर्हयोः
सांप्रतम्. युक्तम्. इदानीम्
सायम्. सायान्. संध्याका
लयोः

साये. दिनांत. सायंकालयोः
सार्द्धम्. सहितार्थे

साक्षात्. प्रत्यक्ष. तत्पयोः
सीमा. सीमासर्वतोभावे

सु. एजाः निर्भरं कृच्छ्रं अ
नुमति समद्विषु

सुकम्. अतिशयार्थे
सुतराम्. स्वयमेव अधीन

तार्थप्रतिपादकम्

सुदि. शुक्लयते

सुचिरं. वङ्गकाले

सुष्ठु. प्रशंसायाम्

सूपन्. प्रप्रसंशयोः

स्थाने. निश्चयार्थे

स्थान्. भवेदर्थे

सुतः. आत्मनः स्वमेव

सुधा. पितृभ्यो हविर्दान
मंत्रे

सयम्. स्वयमेवार्थे

सुर्. स्वर्गे परलोके च

सुस्ति. कल्याणे

स. अतीते

स्वाहा देवहविदानमंत्रः

सि. तेमे

स्वित. प्रश्ने

ह. पादशरण। प्रकट. संवोधने

हं. क्रोधवाको

हं. हो. समोधनार्थप्रश्नेषु

हजे.

हं. उ. } नाटोक्तौ समोधने

हंत. हर्ष. विषाद. अत्रकं पा
वाक्पारंभेषु

हन. रुषोक्ति. अनंतयोः

हलम्. प्रतिषेध विवादयोः

हस्ते. पाणौ

हहह. अत्रुत्खेदयोः

हा. विषाद. शोक. भौजा. निदा

हिरुक.

हिदि. } वर्जने

हि. निश्चये

हिम. शैत्ये

हिदिठी. हास्ये

ही. विस्मय. उ. ख. हेतुशोकै

हीही. हास्य. विस्मयोः

हुम्. स्तनौ भर्त्सने

हुम्. तर्क. वितर्क. अणकृतिप्रश्नेषु

स्मृति. भर्त्सने

ह. आह्वान. अबज्ञा. अहंकारशो
केषु

हुं. मंत्रविशेषे

हुम्. हुंशब्दार्थे

हे. समोधन. आह्वानयोः

हेतोः एतदर्थमर्थे

हेतौ. हेतुना. हेतोः निमित्तेन

हेहेहे. संभ्रमसमोधने

हेहै. } समोधन. हृत्योः

हो. } ^{सी. जुतायो} आह्वान. समोधनयोः

होहम्. } समोधने

हो. आह्वान. समोधनयोः

ह्यः. गतदिने

ह्रीं. वीजमंत्रे

तमा. तमायां सहनेन

हंजा } समोधने

हंज } समोधने

अयस्त्रीप्रत्ययाः

मायः आकारान्ता ईकारान्ताः शब्दाः स्त्रीलिङ्गाभवन्ति विषया
पपीत्यादयः आकारान्ताः ईकारान्ताश्चापि पुंसि भवन्ति ऊजे
पिस्त्रीप्रत्ययत्वम् अदन्तशब्दात् स्त्रीत्वविवक्षायां आप्रभवति यथा
सर्वः सर्वा मायः माया अजः अजा पउकः पउका
कृशः कृशा एवमजादिगणपठितानां स्त्रीत्वम् ।
प्रत्ययस्य ककारपूर्वस्याकारस्य मायशः इकारादेशो भवति
यथा

पाचकः पाचिका कारकः कारिका सर्वकः सर्विका
इत्यादि ।

अदन्तेभ्यो नानेभ्यश्च शब्देभ्य ईप्स्रियं यथा

कर्त्रः कर्त्री भर्तः भर्त्री क्रोष्टः क्रोष्ट्री

दातः दात्री धातः धात्री

सस्त्रादिभ्यो न यथा

सस्रः ससा चतस्रः चतस्री उदितः उदिता मातः माता

तिस्रः तिस्राः नानाद् नानाद् यातः याता

नानेभ्यो यथा

दंडिन् दंडिनी धीवन् धीवरी श्वन् श्वनी

मच्चवन् मच्चोनी वा मच्चवनी सुखिन् सुखिनी राजन् राजी

मेधाविन् मेधाविनी धनिन् धनिनी

करिन् करिणी चमत्कारिन् चमत्कारिणी

सखदायिन् सखदायिनी गृह्णन् गृहिणी चक्रिन् चक्रिणी

मानिन् मानिनी मनोदायिन् मनोदायिणी

सङ्ख्यावाचिभ्यस्तुन यथा

ॐ.	स्त्री.	ॐ.	स्त्री.	रन्यादि
पञ्च	पञ्च	दश	दश	
नव	नव	अष्ट	अष्ट	

स्त्रीतविवलायासुगिदनेभ्योपिङ्गीषु यथा

ॐ.	स्त्री.	ॐ.	स्त्री.
----	---------	----	---------

धनवत्	धनवती	मतिमत्	मतिमती
वलवत्	वलवती	गुणवत्	गुणवती
श्रीमत्	श्रीमती	बुद्धिमत्	बुद्धिमती
विद्यावत्	विद्यावती	पुत्रवत्	पुत्रवती
विद्वत्	विद्वती	लज्जावत्	लज्जावती
वलीयस्	वलीयसी	निषेदिवत्	निषेदवती
उपेयिवत्	उपेयुषी	सम्पत्	समीची
तिर्य्यक्	तिरश्ची	तस्थिवत्	तस्थुषी
प्रत्यक्	प्रतीची	उदक्	उदीची
कुर्वत्	कुर्वती	ध्यायत्	ध्यायन्ती
नमत्	नमन्ती	गायत्	गायन्ती
वदत्	वदन्ती	पठत्	पठन्ती
भ्रमत्	भ्रमन्ती वा भ्राम्नी	द्विषत्	द्विषती
धावत्	धावन्ती	भ्रश्यत्	भ्रश्यन्ती
सुवत्	सुवन्ती	नृत्यत्	नृत्यन्ती
गच्छत्	गच्छन्ती	पिबत्	पिबन्ती
पचत्	पचन्ती	स्मरत्	स्मरन्ती
महत्	महती	युवत्	युवती
भवत्	भवती	दीक्षत्	दीक्षन्ती
ददत्	ददती	भात्	भान्ती

गौरादिगणपठितेभ्यः ईष

ॐ.	स्त्री.	ॐ.	स्त्री.	ॐ.	स्त्री.
गौरः	गौरी	नर्तकः	नर्तकी	सुन्दरः	सुन्दरी
खनकः	खनकी	मनुषः	मनुषी	वैष्णवः	वैष्णवी
मत्स्यः	मत्सी	हयः	हयी	नदः	नदी
शूद्रः	शूद्री	गवयः	गवयी	मृगः	मृगी
हारिन्	हारिणी	आमलकः	आमलकी	इत्यादि।	

वयस्यचरमेस्त्रीत्वविवक्षायां ईष

ॐ.	स्त्री.	ॐ.	स्त्री.	ॐ.	स्त्री.
कुमारः	कुमारी	किशोरः	किशोरी	वधूतः	वधूती
चिरंतः	चिरंती				

इन्द्रादिद्वादशशब्देभ्योपि ईष मध्ये आउक

इंद्रः	इंद्राणी
वरुणः	वारुणानी
भवः	भवानी
शर्वः	शर्वाणी
रुद्रः	रुद्राणी
मृडः	मृडानी
महत् दिमम्	दिमानी
महत् आरण्यम्	आरण्यानी
उल्लोयवः	यवानी
मातृलः	मातृलानी - मातृली
आचार्यः	आचार्यानी
यवनः	यवनानीलिपिः
उपाध्यायः	उपाध्यायानी - उपाध्यायी

शरीरावयववाचकेभ्योविशेषणोभ्योवाङ्म

पुं.	स्त्री.	स्त्री.
चन्द्रमुखः	चन्द्रमुखी	चन्द्रमुखा
सुकेशः	सुकेशी	सुकेशा
सुसूतः	सुसूती	सुसूता
तंगनासिकः	तंगनासिकी	तंगनासिका
मन्दोदरः	मन्दोदरी	मन्दोदरा
विम्वोष्ठः	विम्वोष्ठी	विम्वोष्ठा
दीर्घजंघः	दीर्घजंघी	दीर्घजंघा
समदंतः	समदंती	समदंता
चारुकर्णः	चारुकर्णी	चारुकर्णा
तीक्ष्णशृंगः	तीक्ष्णशृंगी	तीक्ष्णशृंगा
सुमुखः	सुमुखी	सुमुखा
सुपुच्छः	सुपुच्छी	सुपुच्छा
अमूर्जविकारजद्रव्यमाणीष्य	सहनज्विद्यमानशर्वके	
भ्यस्तन यथा	भ्यः कोडादिभ्यो वहचूकेभ्य	
पुं.	स्त्री.	अनङ्ग यथा
सज्ञानः	सज्ञाना	पुं. स्त्री.
सस्वेदः	सस्वेदा	सकेशः सकेशा
ससुखः	ससुखाशाला	अनासिकः अनासिका
सशोषः	सशोषा	विद्यमाननासिका विद्यमान ^{१३} सिका
		कल्याणकोडः कल्याणकोडा
		सजवनः सजवना

गुणवाचका उकारान्तात्स्वि
यो ईष वा

पुं.	स्त्री.	स्त्री.
पटुः	पट्वी.	पटुः
मटुः	मट्वी	मटुः
लघुः	लघ्वी	लघुः
गुरुः	गुर्वी	गुरुः
साधुः	साध्वी	साधुः

उकारान्ताज्जातिशब्दात्प्रा
यः स्त्रिया मूः

कुरोः पत्यं स्त्री कुरुः

ब्रह्मबंधुत्वजातिविशिष्टा
स्त्री ब्रह्मबंधुः

पंगुरूपा पंगूरुः

करभोरुः

शफोरुः

वामोरुः

लक्षणोरुः

सहोरुः

संहितोरुः

इतो मनुष्यजातेः

पुं.
 स्त्री. |

दातिः
 दाती |

दिद्वेतिउीष

धार्मिकः
 धार्मिकी |

बद्धादिगणपठितेभ्योऽपि
अगुणवाचकेभ्यो ईष वा

पुं.	स्त्री.	स्त्री.
वडुः	वड्वी	वडुः
पडतिः	पडती	पडतिः
शकटः	शकटी	शकटिः
शक्तः	शक्ती	शक्तिः
कपिः	कपी	कपिः
मुनिः	मुनी	मुनिः
अहिः	अही	अहिः

इत्यादि ।

नित्यं सपत्न्यादिषु ईष

एकपत्नी

वीरपत्नी

शूरपत्नी

भ्रातृपत्नी

पुत्रपत्नी

सपत्नी

इत्यादि

पुं.
 स्त्री. |

हिनयी

लावणीकः

लावणीकी

ईदृशः

ईदृशी

मातृषः	मातृषी	सदृशः	सदृशी
कुरुचरः	कुरुचरी	रत्नरः मन्तरः	रत्नरी-मन्तरी
पेदूः	पेद्वी	चौरः	चौरी
उरुद्वयस	उरुद्वयसी	सैणः	सैणी
तालद्वयः	तालद्वयी	पौंसः	पौंसी
मेरुमात्रं	मेरुमात्री	शाक्तीकः	शाक्तीकी
नदः	नदी		

यूनस्तिः

युवा	युवतिः
अन्धकारी	अन्धकरिणी
तरुणः	तरुणी
तल्लनः	तल्लनी
अग्निः	अग्नायी
मनुः	मनायी-मनात्री
नरः	वा ना नारी
सखा	सखी
पतिमत्	पतिवन्त्री
अन्तर्वत्	अन्तर्वन्त्री
पतिः	पत्नी
भाजः	भाजी-आणा
गोणः	गोणी-आवपनम्
स्थलः	स्थली-कृषिमायः
कुंडः	कुंडी-पात्रम्
कालः	काली-वर्ण
कुरः	कुरी-अपोविकारः

कामुकः कामुकी-मैथुनेच्छुः

चटः	चटी
कवरः	कवरी-केशवेशः
नीलः	नीली-अनाच्छादनम्

अधसन्नाच्चविशेषः

पीनोधस	पीनोधी
चटोधस	चटोधी
द्विहायन	द्विहायनी
त्रिहायण	त्रिहायणी
चतुर्हायण	चतुर्हायणी
द्विदामन	द्विदाम्नी
चातुर्यम्	चातुरी
भूषणः	भूषणा
भारवाट	भारोही
खेतवाट	खेतोही
मत्स्यः	मत्सी
धीवन्	धीवरी

बहुव्रीहौ समासेत्पलेआप्
उपधात्पोषविरहिणस्तुडीश्च

बहुयज्वा

बहुयज्वे

बहुयज्वा

बहुयज्वानौ

बहुधीवन्

बहुधीवरी.यौ

बहुधीवा

बहुधीवानौ

बहुधीवा

बहुधीवे

मृगः

मृगो

हंसः

हंसी

गार्ग्यः गार्गी वा गार्ग्यायणी

कठः

कटीः

कौशुमः

कौशुमी

अमूलः

अमूला

त्रिपाद्. त्रिपदी. त्र्यचित्. त्रिप

शोणः शोणी वा शोणा

चंडः

चंडी- चंडा

गोपः

गोपी

उंयोगेनस्त्रियां वर्त्तमानाद

नियतस्त्रीलिङ्गाज्जातिवाच

काच्च योपधादीप्भवति।

ब्राह्मणस्य स्त्रीति विग्रहे ॥

ब्राह्मणः

ब्राह्मणी

शवरः

शवरी

वेनः

वेनी

जातावपि ब्राह्मणी एव

याजकान्तान् गोपालिका

अश्वपालिकेत्यादिरूपमाव

न्तमेव

योपधात् वैश्यः वैश्या

तत्रियः तत्रियाः

तत्रियाणी तत्रिपी एवमाय

शब्देपि

अउउद्- अनडाही- अउउही

असितः- असिता- असिक्री

पलितः- पलिता- पलिक्री

रमौहोका

श्वेतः

श्वेता

हरितः

हरिणी- हरिता

पनः

पता- पनी

रोहितः

रोहिता- रोहिणी

लोहितः

लोहिता- लोहिनी

कान्तादधिकरणत्वात्तीयान्न

पूर्वपदात् जातिपूर्वकवृद्ध

व्रीहौ जीतान्नवर्जितात् भा

र्यावास्त्रि याणी गृहीतशब्दात्

अत्यन्तघोतकाच्चभवति३५ यथा

३. स्त्री.

वस्रक्रीतः वस्रक्रीती क्वचिन्न धनक्रीता
 उरुभिन्नः उरुभिन्नी जातान्नात्तु दन्नजाता
 पाणीगृहीतः पाणीगृहीती भार्यामृते पाणीगृहीता
 अभलिप्रः अभलिमी वद्धत्वेतु चन्दनलिप्ता
 क्वचिदा

सरापीतः सरापीती सरापीता
 इतिस्त्रीलिंगविचारः।

अथकारकाः॥

क्रियान्वयित्वमात्रं स्यात्कारकाणां तु लक्षणम् वाक्यादौ कारका-
 रकज्ञानं बोधकं तानि षड्यथा १ कर्त्ता कर्म च करणं सं-
 प्रदानं तत्रैव च अथादानाधिकरणमित्याहुः कारकाणि
 षट् २ विभक्तयोत्रविज्ञेयाः क्रमतः प्रथमादिकाः तत्र
 पंचविधः कर्त्ता कर्म समविधं भवेत् ३ करणं द्विविधं
 चैव तथाधारश्चतुर्विधः करोति कारकं सर्वं तत्सातं अवि-
 वक्ष्या ४ सतंत्रहेतुकर्मोक्ता तु कर्त्ता त्रैति पंचधा
 उपपन्नो करोति वै आहुः दंजोदमयते छलम् ५ बुधाः स्व-
 यं हि सुच्यंते परार्थं साधवो विदुः परार्थाः साधुभिः का-
 र्याः पंचोदाहरणानि च ६ क्रिया मुख्यो भवेत्कर्त्ता दे-
 त्वकर्त्ता मयोजकः अतुमन्ता गृहीता च कर्त्ता पंचविधः
 क्वचित् ७ क्रिया मुख्यः सतंत्रः स्यात् हेतुकर्त्ता पिदर्शि-
 तः मयोजको तु मन्ता च गृहीता पि सतंत्रकाः ८ ।

क्रियाप्रयोजकः कर्त्ता तन्नाम्नि प्रथमा भवेत् तृतीया चाप्यु
 क्ते स्यादेतदेवन चान्यथा ९ ग्रामंगच्छति पांथोयं पांथे
 गतिनिषोक्तता तिङ्गाद्यभिहितः पांथः वचनंचक्रियासमं
 १० कर्त्तर्यभिहिते ज्ञेया विभक्तिः प्रथमा सदा तिङ्गाभि
 हितकर्मस्याविभक्तिः प्रथमा तथा ११ जोदनः पच्यते तेन
 तृतीया कर्त्तृगात्रतु पचतीत्यत्र चोक्तत्वं कर्त्तरसि विवक्ष्य
 १२ आकांतावशतो मुख्येभिहितत्वं भवेत् तिङ्गा यउक्ते क
 थितत्वं चाभिहितत्वं न देवदि १३ पच्यते पचतीत्यत्र मुख्य
 त्वं कर्म कर्त्तृगं यकशब्दांतिङ् विशिष्टाभ्यां बुध्यते गौणत्वा
 न्यथा १४ पचतीत्यत्र कः किंच पच्यते किंच केन च आकां
 ता मुख्यगौणस्या स्यात्कृमा कर्त्तृ कर्मणोः १५ कर्त्तृप्रधा
 नता स्थाने कर्त्तुः संख्या तिङ्गा समा कर्म प्रधानतायांच क
 र्म्म संख्यायितत्वं समा १६ कर्त्तृप्रधानके स्थाने कर्म संख्या
 यथोचिता कर्म प्रधानके स्थाने कर्त्तुः संख्या यथेष्टिता १७
 उक्ते कर्त्तरि संख्या तु तिङ्गाः कर्त्तृर्हयोः समा चैत्रः पचति मा
 घान्नं पचतस्त्रौ पचन्ति ते १८ तथा संख्या कर्म तत्प्राज्ञेया
 कर्म क्रियापदे मूलकं पच्यते तेन पच्यते मूलके तथा १९
 मूलकानि च पच्यन्ते कर्त्तुः संख्या त्वपेक्षया हृदन्ने षष्ठिका
 ज्ञेया नभिहिते तु कर्त्तरि २० परलोकहितस्य स्यात्प
 रलोकहितेन वा सेवितव्यः सदा धर्मः पुरुषेण नरस्य च
 २१ यउक्ते कर्मणी ज्ञेयाः षष्ठीद्विविचतुर्थिकाः कटस्य
 कारकः कारुः षष्ठ्यत्रा उक्तकर्मणी २२ ग्रामंगच्छत्यउक्ते
 तृतीया कर्मणी रिता संजानीते तु पुत्रेण तृतीया च प्रकी
 र्तिता २३ ग्रामायत्रजतीत्यत्र तृर्थिका उक्तकर्मणा अ
 ध्वभिन्ने तु गत्यर्थं कर्मणी द्वे विभक्तिके २४ द्वितीया च चत

यीचशामंशमायवात्रजेत् क्रियायोगेष्वयोगेषु प्रथमावच
नानिच २४ राजानदीजलं तेषु प्रथमैव क्रियानदि त्र
यः कालाः प्रयोगे तु क्रिया तादृक् प्रदीयताम् २५ सस्वो
धनं च देभोभ्यां तायते प्रथमैव हि

अथ भावविचारः धात्वर्थस्तत्र भावोक्तिभावनं भावएव
वा २६ धात्वर्थएव भावात्वा कर्मकस्य लगे भवेत्
तिङ् वाच्यभावनायास्तत्त्वरूपतया स्थितेः २७ भाव
वाचिति उ. ज्ञे तस्या देकत्वं च सर्वदा द्वित्वाद्यप्रत्ययाच्चा
पि भाष्यादेकत्वमिष्यते २८ वृत्तेन भ्रयते गेदे वृत्ताभ्यां
भ्रयते तथा वृत्तैस्तु भ्रयते ज्ञेयं द्वित्वाद्यं न क्रियागतम् २९
कर्त्रादीनां त्रयत्रस्यात्सामानाधिकरण्यकम् लकारार्थे
न तत्रैव स्यात्कर्त्रादिगता चया ३० संख्यातद्वोधकं च स्या
दाख्यातमिति निश्चयः सामानाधिकरण्यं च तत्कर्त्रादिनिह
यितम् ३१ लकारार्थे न नोभावे दृश्यते यत एव हि त
स्यादाख्यातगेभावे नैव द्वित्वादिकं भवेत् ३२।

अथ कर्तृकर्मक्रियाविचारः

कार्प्यादीनां ययोत्यजिः स व्यापारप्रवृत्तिका सा क्रिया क
र्तृनिष्ठास्ति सैव स्यात् कर्मबोधिका ३३ क्रियायां व
चनं कर्तृकर्मणोः लिंगसंख्यके कर्त्रेरि प्रथमायत्र द्विती
या तत्र कर्मणी ३४ कुंभं कुलालः कुरुते कर्तृवाच्यक्रि
यास्तिसा कर्मणी प्रथमायत्र तृतीया चास्ति कर्त्रेरि क
र्मक्रियापदन्तश्च तिङ् नमिति बुध्यताम् कर्तृव्यापारि
का चापि विवक्षितानेष्पते यया ३५ व्यापारे स्वेच कर्मोदेः
स्वातेन्यात्कर्मणा प्रया ओदनः पच्यते चास्ति कर्तृवत् क
र्मणी स्रुता ३६ क्रियाकर्मप्रधाना चेत्कर्तृसंख्याविवक्ष

या क्रियते ए० कुलालेन कुलालाभ्यामथानैः ३८ छिन
 तिचासिनात्रास्ति प्रथमासिः छिनत्यपि किञ्चित्प्रयोजनाद
 त्रप्रक्रियाविषयो मया ३९ दर्शितो न्यद्विशेषेण तिउ
 न्नाविषये स्थितम् कर्मकर्तृक्रियाद्यैः स्यात्वाक्पार्थः स
 विशेषणैः क्रियाविशेषणे चाद्यद्वितीयावचनं भवेत्
 लिंगं न पुंसकंच स्यात् अन्यत्र तु विवक्षया ४१ ।

अथ विशेष्यविशेषणभावः

विशेष्यो वक्तुवाची स्यात् तद्गुणं तु विशेषणम् विशेष
 णे विशेष्यस्य लिंगसंख्याविभक्तयः ४२ भवन्ति राज
 हल्लिङ्गं त्वक्कासर्वत्र निश्चयः मुख्यो गौणो लाक्षणिकः
 प्रयोगस्त्रिविधो भवेत् ४३ मुख्यं ज्ञानं भवेन्मुख्यवि
 शेषणपदं विना विशेषणैर्विशेष्यस्य ज्ञानं गौणत्वात्
 कम् ४४ यथा क्रोधगुणज्ञौ गौणो रामक्रोधो विषमह
 त् सिंहो माणवकश्चात्र लाक्षणिको बलादिना ४५
 अस्मात्पदादिदंबोध्यमितीच्छाशक्तिरिष्यते शक्तं पदं
 च तद्गौणयोगिकं रूढमित्यपि योगरूढं तथा ज्ञेयं योगि
 कं रूढमेव च लक्षणसंक्षेपसंबन्धस्तात्पर्यावृत्तपत्ति
 तः ४६ वक्तुश्चाभीप्सितो ह्यर्थः शक्यार्थो लक्षणस्य
 ले जहत्स्वार्थजहत्स्वार्थभेदतो लक्षणादिधा ४७
 गंगायां घोष इत्युक्तो तीरे स लक्षणमता सार्थरूपम
 बाहस्यत्यागतीरे स्ति सायतः ४८ द्वितीयाच्छ्रिणोयां
 तिकाशीमन्येपि बुध्यते रत्नतां दधिकाकेभ्यो द्वितीया ल
 क्षणाच्च ५० रत्नं स्यादिकेभ्योपि ज्ञायते काकरत्न
 णात् लक्षणविषयो लत्यो व्यंजना नष्टकृततः

अथ द्वितीया

क्रियोद्देशं भवेत्कर्म द्वितीया न त्रजायते जलं पिवति दुग्धं च
जले दुग्धे च कर्मता ५२ जल दुग्धे क्रियोद्देशे पानक्रिया
निरूपिते सप्तकर्मण्येकस्मिन्नानीप्सिताभिहिते स्मिताः ५३
ईप्सितानीप्सितं कर्त्तव्यमनभिहितं तथा गां दोषि च पयो
गोयोः कथितं तत्र विद्यते ५४ विषं भुंक्ते सुभोज्ये पिश्यां
गच्छं स्तूयन् स्तूयन् अनीप्सितमिदं कर्म ज्ञायते तत्र निष्क
या ५५ कटस्तु क्रियते तेनाऽभिहितं तत्प्रदर्शितम् ई
प्सितं त्विदमेवास्ति ज्ञातं अदृष्टं तेषु ५६ ईप्सितानी
प्सितं मुद्रां चोरयति विमूढधीः कर्त्तव्यं कर्म समाख्यातं गुरु
शिष्यं च प्रेषते ५७ शिष्यो ग्रामं त्रयात्येव शिष्यः कर्त्ता
पिकर्म च उत्पाद्यं संस्कार्यं च विकार्यं प्राप्य मेव च ५८
चतुर्धा च विकार्यं तद्विधा भवति भेदतः प्रकृतेर्नाशकं चा
पिगुणान्तरकरं तथा ५९ भेदापत्तेरपि पूर्वेषामनर्भताः
एव कस्थिताः कटं करोति कारूकः उत्पाद्यं त्विदमेव हि ६०
दीतां प्राप्नोति सच्छिष्यः संस्कारो तत्र दीतया काष्ठं भस्म क
रोत्यत्र विकार्यं प्रकृतेर्द्वयम् ६१ मुद्रं चटं करोत्यत्र गु
णान्तरकरं मनम् ग्रामं प्राप्नोति ग्रामीणः प्राप्यं कर्म त्रय
वृत्ते ६२ क्रियाविशेषणं कर्म न पुंसकमपीष्यते य
थानिःशंकमनिशंलंकारमोवलोकते ६३ ऋते वि
ना समायोगे द्वितीयाऽऽश्नजायते कालाधनोऽश्वीष्ठा
यां हान्तेरेणान्तरोऽपरि ६४ अभितः परितः अपि निकषा
समयाभिधिकं प्रत्यन्वधिगता च स्यात् सर्वोभयतः सोरपि
६५ ऋते बुद्धिर्न बोधः स्यात् विना ज्ञानं सुखं न हि आ
वाले हरिभक्तिः स्यात् मांसं शंकोशमायगा ६६ वारे वारं

समायातिहाउष्टंचान्तरेणशं अंतरात्वा महंयास्येतमुपया
 गतोस्त्रिसः ६० नगरंचाभितोगर्ताः नगरंपरितोजलम्
 निकषादिंस्थितावृताः समयाद्रिजलार्द्रता ६८ अभा
 स्तेचगुणंमानः अधिऊर्खगुणवर्जितम् दीनंप्रतिहृपा
 कार्यासोनुगेदंगदंत्वधि ६९ परिखासर्वतोग्रामन्त्रप
 न्नोभयतस्सभा शीङ्.स्यासामधिपूर्वाणामाउ.याधउ
 भिर्वसः ७० आधारः कर्मविज्ञेयनउदाहरणंयथा
 अधिशेतेवनंरामोधास्तेचाप्यधितिष्ठति ७१ आवस
 तिहिवैकुण्ठमुपवसतिचध्रुवम् अधिवसतियस्तत्राउ
 वसतिसमाधवः ७२ अभुक्त्यर्थस्यवसतेनोपोष्यवस
 तःपथि उदाद्यर्थकधातूनामविवक्षितकारकम् ७३
 कर्मसन्तम्भवत्येवउदादिः प्राक्तनेरितः उद्गयाचपचूद
 एरुधिम छुविब्रूशासृजिमन्यमुषम् ७४ कर्मयुक्तस्या
 दकथितंनशास्यात्रीहृष्टवदाम् उद्यादिद्वादशानांसा
 न्यादिकानानशैवच ७५ चतुर्णाङ्गुर्मणायुक्तंयत्तत्कर्मा
 विवक्षितम् गान्दोपिचपयोगोपोयाचतेवस्रधांवल्लिम्
 ७६ गोर्वलेरित्यपादान मत्रकर्माविवक्षितम् हर्णान्य
 पूयंपचतिचौरान्दण्डयतेप्रातम् ७७ दुर्गेरुणद्विराजानं
 विपतन्त्यतिर्महान् अर्मकंष्टुतोऽध्यानेणाविनन्विनु
 तःफलम् ७८ धर्मेब्रूतोऽथशिष्टश्चशिष्यन्तापससतमौ
 राजन्यकमहाम्भोधिदूषणेजयतिरुक्लिणीम् ७९ ममस्य
 फाण्डचदधिचौरोमुष्णेतिनंशतम् अजात्रिनायसग्रामन्त्र
 हारैतान्चकर्षच उवाहायसमानार्थापघांयेनान्निबोधत
 भित्ततेप्रार्थतेचापिबलिंष्टवींसवामनः ८१ भाषतेवक्ति
 गदतिशिष्युचर्मनयापरान् जानीतैवद्विकर्मात्यान्यात्

स्त्रोहरनिरूपितान् ८२

गतिबुद्ध्यर्थभतार्थाकर्मकाशब्दकर्मकाः येधातवोऽस
न्येषाम्ययोज्यकर्मसञ्ज्ञकः ८३ समादिष्टोऽयनेवायेप्रयो
गाः पूर्वदर्शिताः ज्ञानेवोदाहरिष्येऽकारिकारूपकायतः ८४
शङ्कनगमयत्सर्गेवेदार्थस्यानवेदयत् आशयच्चास्यतने
वान्वेदमध्यापय द्विधिम् ८५ आसयत्सलिलेश्छीयस्य
मेष्ट्रीदरिर्गतिः गत्यर्थयोनीवस्योस्तुप्रतिषेधः प्रदर्शितः ८६
सूतकर्तवहेस्तुप्रतिषेधो न विद्यते अहिंसार्थस्य भतेश्च प्र
योज्यः कर्मनो भवेत् ८७ यत्प्रादीनान्दशेष्वापि प्रयोज्यः क
र्मतामियात् हकोर्वास्याजयान् उच्चदशोर्भिवदेशपि ८८
भारं वा दयते भृत्यैस्तु न्नाययति नैः पुनः सूतो वा दयते चोदंरं
भक्षयते गरम् ८९ महेशेनाथमनुजान् कालन्वित्यमिति
स्थितिः पुत्रं जल्पयते भाषयते चैत्रोदरिनया ९० भक्त
दर्शयति सैस्त्रास्तथा हारयते चटान् कटान् कारयतीत्ये चै
वभिवादयते गुरून् ९१ दर्शयते दिवालेन बालं वापीति भाव
य क्रमेणोदाहनाद्येते प्रयोगश्चार्थसाधकाः ९२ काला
ध्वनोर्द्वितीयास्यान्त्ययोगातिशये सति मासं पचति मांषान्
जुऽउधानाश्चावादति ९३ अधीते मासमत्रापि कोशमदि
श्च वर्तते नदीवदति वक्रापि कोशमित्यादिकं भवेत् ९४

अथ तृतीया

सहायकं चकरणं यद्यापारादनन्तरम् क्रियासिद्धिर्भवेत्
तृतीया उक्तके मता कुठारेण च्छिनत्त्येधः कुठारेण स
हायकः वाद्यमाभ्यनरं चेति करणं द्विप्रकारकम् चत्त
षापश्यति ग्रामं गंगं च मनसान्निभं साकं सार्द्धं सहालं किं

हायोगेपिरतीयिका समयानिकषायोगेस्यादिस्यंभूतलत
 ले हेतौकर्त्तरितुल्यार्थेविनायोगेभयेग्रहे बाणार्थे च न
 थाशून्येऊनेहीनेभवेतथा विंशार्थेसंप्रदानेचतृतीयाद्वय
 कार्थिका प्रकृत्यादिकशब्देभ्योऽवयवाच्चविकारिणः ॥
 तेनसाकंचसार्द्धवातदृष्टेणचागतः अमेणालंचकिंको
 धैः हाकष्टेनसखंनहि पुत्रेणसमयातोषः मित्रेणनिकषा
 प्रियं इत्यंभूतेतृतीयास्तिजटाभिस्त्वापसाइमे तापसत्वं
 जटानांचधारणादेवलत्पते हेतौधूमेनचास्पग्निः “ इता
 रामेणरातसाः समंतुल्यंचचन्द्रेण सदृशं
 चसुखंतव विनाधनेनचिंतास्तिभयेनचपलापनम् ए
 हीतःशत्रुभिर्हुष्टैः बातोमित्रेणचानिशं गुणेनशून्यऊन
 अहीनश्चापिगुणेनवै दास्येमालार्थकेनिष्ठेदास्यामालांप्र
 यच्छति प्रकृत्याशोभनोगर्वागोत्रेणैतिसमेनच प्रायेण
 याज्ञिकस्तोऽन्ताकाणः यजुःस्तथाङ्गिणा ॥

अथचतुर्थी

कर्मणायमभिप्रैतिसंप्रदाननउच्यते दार्थकानान्धधा
 तूनांचतुर्थीतत्रजायते नमःस्वस्तिस्वधास्वाहावषडादि
 पुतातथा अलंदितेनिमित्रेर्थेस्यादाशिषिविकल्पनात्स्या
 रुच्यर्थकधातूनांश्चाचक्रुः स्थाशपान्तथा धारोःसृष्टेः
 ऊधउद्देर्ष्यासूयार्थान्वितांतथा। राधेरीतेर्गणश्चापियोगे
 दार्थविशेषके चतुर्थीजायतेतद्वक्त्रीधातोः करणोऽपिच
 तादर्थ्यंक्लृपिसम्पन्नोक्रियार्थोपपदस्यचतुष्टयः कर्मणी
 तेयातुमर्थेभाववाचिनि मन्यतेः प्राणिवर्ज्येचकर्मणिस्था
 दनादृती शृगालशुककाकानामेवप्राणीषुवर्जनम् नौका

त्रयोऽपि ते यं वर्जनं शास्त्रसम्मतम् दरिद्राय धनं दत्ते दरिद्रे
 संप्रदानता संप्रदानं त्रिधा ते यं प्रेरकं चानुमेत च अनिराक
 र्त्तकं चेति दाधातोर्विषये स्फुटम् याचने गोस्तु विमायदा
 नं प्रेरकमुच्यते अयाचने तु यद्दानमनुमेत तदुच्यते नि
 षेधाभावकं दानमनिराकर्त्तसंज्ञकम् अतिशये फलं दत्तं
 सदेहीति न याचते देव्याश्च मूर्तये मालादाने देवीनरोध
 ति नमो रामाय पुत्राय सुलिसादागये भवेत् सधापि
 त्रेव षट् बौध्द एषो लं तु अमाय च सज्जो हितनिमित्रा
 र्थे स्वा नार्थं जलमानय मद्देहाय शुभं भूयादा शिषा दो
 च दृश्यते हरये रोचते भक्तिर्गोपी कृष्णाय श्रावते कुत
 तिष्ठति शपते तस्मै वापि विभावय शतवारयति मयं स
 मोलम्भक्ताय वा दरिः पुष्पेभ्यश्च स्पृहयते दैन्यः कुप्यति
 विष्णवे उद्यतीर्यति वा तस्माय सुपतिविगर्हति गगौरा
 ध्यति कृष्णाय होत्रे सोः नुगणाति च शताय च परिज्जीतो मु
 क्तये सेवते हरिम् तानाय जायते भक्तिः कल्पते सुपति
 हुते फलेभ्यो याति भित्तस्स पाणय च महीयतिः तृणाय म
 न्यते न त्वान्नं तस्मै न्यत इत्यपि सुने स्थानं च त्वाम्न्येनाव
 मन्नञ्च मन्यते ॥

अथ पंचमी

अयादानम्भवेत्सोऽविश्लेषे यो वधिर्ध्रुवम् विभक्तिः पं
 ज्वमीत त्रयामायाति बुधो यथा चलाचलविभिन्नं तदेका
 दशविधं पुनः धावताञ्चलं पाते स्यावरादचलं भवेत्
 भयमादानमुत्पत्तिः पराजयजगुष्फके प्रमादत्राणदिश्ले
 षा विरामांतर्हि वारणाः व्याघ्राद्विभेति वैवाल आदत्ते च

धनंविभोः पितुः संजायते पुत्रः करीमिं हात्पराजितः पा
पाङ्गुगुप्ते विद्वान् नीचो धर्मात्प्रमाद्यते व्याघ्रादलतिगां
शूरः वृत्तात्परां पतत्यधः स्फुरिर्विस्मते पापादंतर्धने गु
रोर्वटुः यवेभ्यो वारयति गामपादानं कमान्तम् भिन्ना
न्यष्टशगादीनां योगे पि स्यात्तु पंचमी गोपालाधीवरादि
त्राः शूद्रास्तेषां समा मताः शवरास्तु शक्यतेभ्यः नूना
स्तेभ्यो न्यजास्तथा । इति षष्ठमी

अथ षष्ठी

षष्ठी सम्बन्धमात्रस्याकर्तृत्वेन विवर्जिता भाता चैत्रस्य
चायं वै संबंधश्चैत्रगोमतः संबंधगातुषष्टौषाविवस्ता
वशतो द्वयोः संबंधस्योभयस्य तादुभयत्रापि जायते
निर्द्धारणे यथा सा स्यात् सर्वेषां गुणवान्वरः राजास्य
पुरुषस्यायं राजो भूत्यस्तु भक्तिमान् प्रयोगभेदजाते
या षष्ठी तु भयगा च सा द्वितीयार्थे पि षष्ठास्तु कारकत्वं
यथा त्रिदि शत्रोर्दि नस्ति शूरोयं मातुः स्मरति चेत्पि कु
त्रचित्पु द्वितीयाद्याः कारकत्वं विवर्जिताः यथा तत्त्वत्र
विज्ञेयाः दिमाद्रिंदलितेन तु जहाभिस्तापसाश्चात्र पा
कायस्यालिकायथा धूमाद्रिश्च भोधी रचर्मणीही
पिनंततः पाति च तापते चास्ति बुध्यते इति पंचभिः कि
याभिश्चाप्रमुक्ताभिः कारकत्वेन चान्यथा ॥

अथ सप्तमी

अधिकरणमाधारः सप्तमी तत्र जायते क्रियाताप्यप
दार्थानां विषये सा च दृश्यते पतनप्रतिबंधार्हमाधारं

तं विउर्बुधाः तच्चाधिकरणं ज्ञेयं षड्विधं नाम भेदतः सामीप्यो
 व्यापकश्चैव वैषयिकोपचारिके श्रोतृश्लेषिकनैमित्तकमुक्तं
 त्र्यष्टिधम् नद्यां चोषो हृदि ब्रह्म सामीप्यमिदमीरितम् व्या
 पकं तु तिलैस्तैलं वैषयिकं वने मृगाः ॥

ताराशतं कण्ठे तदौपचारिकसंज्ञकम् युद्देश्यरक्षितिर्य
 स्मात्रैर्मिन्नकमिदं मतम् कटेशेते कुमारो सावौपश्लेषिक
 सञ्ज्ञकम् निर्द्धारणे निमित्ते च सति सत्यर्थगपि च पंडिते
 पुकविः श्रेष्ठः निर्द्धारणमिदं मतम् चर्मणी द्वीपिनं हंति नि
 मिन्नार्थे त्रसामता सत्त्वसन्नेषु नोदुःखमित्यादौ सति सम
 मी विद्यमाने गवांगोष्ठे सत्यर्थोऽस्य त्रकिं पुनः

श्लोको यथा

चर्मणी द्वीपिनं हन्ति दन्तपोर्हंति कुंजरं
 केशेषु च मरीं हन्ति सीम्नि पुष्कलकोहतः
 नाभिकोशो त्रसीमा स्यात् गन्धमगस्तु पुष्कलः

अथ मिश्रितार्थाः विभक्तयः ॥

तृतीया पंचमी हेतुभये हर्षे च सम्मते हर्षाद्वर्षेण वा याति
 भयाद्भयेन कम्पते प्रभवतीति योगे सः चतुर्थी षष्ठि के चते
 तस्य प्रभवतीति स्यात् तस्मै प्रभवतीति च विनाशश्च हयो
 र्योगे हि तृतीये पंचमी भक्तिं विना हृद्या जन्म पुत्रेण च वि
 नाकुलम् विना गुणवत्त्वमानं स्यात् सर्वलोकमंतं विदम्
 शयककुठारमेधो त्रकुठारेण शयककृतम् कुठाराच्च शयक

जातमिधनं समुपाज्जितम् ऋते योगे द्वितीया स्यात्
 पंचमी चापि जायते ऋते बुद्धिर्न बोधः स्यादृते ज्ञाना
 त्त्वं न हि चतुर्थी सममी हेतु निमित्तार्थे प्रकीर्तिने
 यज्ञाय च पशुर्वहः यज्ञे वा पशुबंधनम् समानार्थ
 कशब्दानां योगेषु द्वितीयाय के समसः सदृशस्त्वस्य
 धनस्य च धनेन वा ज्ञेये निर्द्वारेण हेतु सममीषष्टि
 काभिधे सर्वेषां गुणवान्छ्रेष्ठः सर्वेषु गुणवान् वरः
 तृष्ठापोषैश्च भोगेन तृतीया षष्टि के च ते तस्य तृष्ट
 श्रुते नैव तेन तस्यापमानितः तेन तस्योपयुक्तं
 स्यात् तस्य भोगोक्ततेन वा तृतीया पञ्चमी षष्ठी
 करणे सुर्विभक्तयः कठारेण छिन्नन्येधः स्तोका
 नुक्तो भवेत्तथा करणे षष्टिका मित्रं सज्जानी ते
 च तस्य च तृतीयार्थोत्र सर्वत्र रूपाणामेव भेदता
 तृतीया त्वर्यका षष्ठी सम्प्रदाने तथा त्रिधा दास्याः
 संयच्छते मालां दास्ये चेत्पार्थ बोधनम् तृधिताय
 व दात्यन्तं सम्प्रदाने च तृर्थिका वलिश्चन्द्रमसे देयो
 त्रार्थश्चन्द्रमसे स्त्रिच सम्प्रदाने त्वद्वे ज्ञेये कालानि
 यत के क्रये चतुर्थी च तृतीया च शतेन च शताय
 च अध्वभिन्ने तु गत्यर्थे कर्मणी द्वे विभक्तिके
 द्वितीया च चतुर्थी च ग्रामं ग्रामाय वा व्रजेत् ॥

इति विभक्त्याः

अथसमासाः

यदानां यदयोर्वापिचैकपदसमासता विभक्तिलोपत
 आतेविभक्तिर्जायतेऽनः तत्पुरुषोवद्ब्रवीहिः कर्मधा
 रयएवच द्विगुहंदाव्ययीभावः समासाः घटप्रदर्शिताः
 अत्रार्थेकस्यचिच्छेषोराजानंस्वार्थबोधने द्वंद्वोद्विगुरपि
 चाहंमङ्गेहेनित्यमव्ययीभावः तत्पुरुषकर्मधारय
 येनाहंस्यावद्ब्रवीहिः चार्थेद्वंद्वः समासस्यादभेदे
 कर्मधारयः अन्यार्थेत्तवद्ब्रवीहिः नादौतत्पुरुषेप्रधा
 नित्योनित्यत्पुन्योत्पलक केवलोपननत्रच मध्यमप
 दलोपीचोपपदोऽेकशेषकः लौकिकोलौकिकस्यापि
 षष्ठांभेदाइमेपिच . समासेषुचमाधान्यंचतुर्द्विविध
 तेऽस्फुटम् पूर्वोत्तरोभयान्याख्येभेदैर्लेख्यावरोधतः
 द्वंद्वैकशेषद्विगवः प्रायः सुद्धिप्रधानकाः द्विगुर्नन्
 मध्यलोपीचकर्मधारयएवच अव्ययीभावकेष्व
 प्रधानस्वद्धोत्तरम् तत्पुरुषस्यवित्तेयस्वद्ब्रवीहाव
 यान्यकम् ॥

अथतत्पुरुषः

विभक्तिनास्माचनजाह्यौतत्पुरुषामताः प्रथमाचो
 तिमेशब्देनादौतत्पुरुषेभवेत् प्रथमादौक्कचिदापि
 र्वकायः समासके पूर्वकायः मयोगादौप्राधान्यं पूर्वके
 क्वचित्

प्रथमातत्पुरुषोयथा

पूर्वः का यस्य पूर्वकायः

अर्द्धपिप्पल्याः अर्द्धपिप्पली

द्वितीयंभितायाः भिताद्वितीयं

एवंतृतीयातुर्यादिशब्दैरपि समासः

प्राप्तोजीविकां प्राप्तजीविकः

आपन्नोजीविकां आपन्नजीविकः

द्वितीयातसुरुषोयथा कृष्णाश्रितः कृष्णाश्रितः नर
कंपतितः नरकपतितः ग्रामगतो ग्रामगतः सखम्

आपन्नः सखापन्नः

तृतीयातसुरुषोयथा शंकुलयाखंडः शंकुलाखंडः
शंकुलाष्टगकर्त्तरी मासेनपूर्वः मासपूर्वः

कुठारेणछिन्नः कुठारछिन्नः वाचानिपुणोवाङ्निपुणः

चतुर्थीतसुरुषोयथा मूषायदारु मूषदारु कुंडला
यदिरणं कुंडलदिरणं भूतायवलिः भूतवलिः शि
वायरत्नितं शिवरत्नितम् तस्मैदितं तद्वितम्

पंचमीतसुरुषोयथा सिंहात्भयं सिंहभयं चौरात्भयं
चौरभयं दयात्पतितः दयपतितः

षष्ठीतसुरुषोयथा कृष्णास्यभक्तः कृष्णभक्तः वृ
क्षस्यफलं वृक्षफलम् वृक्षपुष्पं वृक्षमूलं वृक्ष
पत्रमित्यादि

सप्तमीतसुरुषोयथा अलेपुशोंडः अलशोंडः अ
लाः सूतपाशकाः ग्रामगतः ग्रामगतः रूपेपतितः
रूपपतितः

नब्राह्मणः	अब्राह्मणः	नअस्यः	अनस्यः
नचटः	अचटः	नअकारः	अनकारः
नभेदः	अभेदः	नउत्तरम्	अउत्तरम्
अब्रह्मण्युत्तरपदयोगात्			
नकारागमः			

अथ वङ्ग व्रीहिः

समसायवद्ब्रुवतीति सायोन्यार्थप्रधानकः द्विपदो बहु
एवोपि सह सर्वपदस्य संख्योत्तरपदश्चैव संख्याभ
यपदोपि च दिगंतव्यतिहाराभ्यां ललणाभ्यां तु समसा
समसदशाधाज्ञेयः पुनर्भेदैः सलक्षणः स्मृतगमोय
मित्यादौ यच्छब्देनान्यबोधनात् द्वित्रेत्यादौ बुधेर्ज्ञेया
पदोभयप्रधानता द्विपदस्य बहुव्रीहिर्विभक्त्यर्थस
माश्रितः द्वितीयादिविभक्तीनां नामभिः षट् विधो
मतः षष्ठ्यर्थस्य बहुव्रीहिसिद्धोदाहरणैः कृतः
तदुक्तोः तदुक्तोऽपि स्यात् संविज्ञानां तसंयुतः सम
स्यर्थो बहुव्रीहिः सामानाधिकरण्यभाक् चक्रपा
णी प्रयोगादौ स्यात् व्यधिकरणोपि च।

उदाहरणानि

तत्र प्रथमं द्विपदो बद्ध व्रीहिः ।

१ द्वितीयार्थे बद्ध व्रीहिः यथा प्रासंधनं यं पुरुषं स
प्रासंधनः प्रासम् स्रवं यं पुरुषं सः प्रासस्रवः
आरूढवानरो हतः

२ तृतीयार्थे बद्धः यथा निर्जितः कामो येन सः
निर्जितकामः दत्तं दानं येन सः दत्तदानः

३ चतुर्थार्थे बद्धः यथा उपनीतं भोजनं यस्य सः
उपनीतभोजनः दत्तो दंडो यस्य सः दत्तदंडः

४ पंचम्यर्थे बद्धः यथा निर्गतं उदकं यस्मात् सः
निर्गतोदकः कूपः निर्गता जना यस्मात् ग्रामा
त् सः निर्गतजनो ग्रामः

५ षष्ठ्यर्थे बद्धः यथा पीतं अम्वरं यस्य सपीता
म्बरः विष्णुः वद्वो भृत्या यस्य सः वद्धभ
त्यो धनाढ्यः

६ षष्ठ्यर्थभेदस्तु गुणसंविज्ञानो बद्ध व्रीहिः यथा
तस्य गुणास्तु गुणाः तज्जुणाः संविज्ञायंते यत्रे
तिविग्रहः लंबकर्णमानयेत्यत्र लंबौ कर्णौ
यस्य स लंबकर्णः

इति ज्ञाने लंबकर्णो तारूपतज्जुणसंविज्ञानं सर्व
कं कर्णविशिष्टस्यैवानयनं भवति

७ अतज्जुणसंविज्ञानो बद्ध व्रीहिर् यथा

दृष्ट नाविकमानयेत्यत्र नौरूपतज्जुणविशिष्ट
स्यानयना संभवात् नौ

रूपतज्जुणा विज्ञानं सर्वकमेव तस्यानयनं भवति

- ८ सप्तम्यर्थे व. यथा प्राप्तं उदकं यस्मिन् तेत्रे तस्या
मोदकं तेत्रं धृतं मधुयस्मिन्पात्रे तत्र धृतमधु
पात्रम्
- ९ वज्रपदो. यथा सखदाः वृद्धाः ब्राह्मणाः यस्य
स सखद वृद्ध ब्राह्मणाः + वज्रती रागद्विर्गो र्य
स्य सवज्रती रागद्विगुः ।
- १० संख्योत्तरपदोः यथा उपसमीपे दशानामिमे पुरु
षाः उपदशाः उपविंशः उपशताः
- ११ संख्योभयपदोः यथा द्वौ वा त्रयो वा मुख्यायेषु इ
ति द्विंशः पंचदशाः पंचषट्
- १२ सहस्रवपदो. यथा सहस्रलेन उडुतः तरुः सस
स्रलोडुतः सहस्रैः पतितोयः सः सपत्तपतितः
पत्ताः सहायाः
- १३ व्यतिहारलक्षणो यथा केषोऽप्युकेषोऽप्युगृहीत्वा प्रव
र्त्तते यत्तु हं तत्र केषां केशि मुखिभिः मुखिभिः
मुखीमुखि दंडैश्च दंडैः दंडादंडि
- १४ दिगंतलक्षणो यथा दक्षिणस्याश्च पूर्वस्याश्च दि
शो र्यदन्तरालं सेयं दिक् दक्षिण पूर्वा. उत्तर पूर्वा
दक्षिण पश्चिमा इत्यादि
- १५ समाधिकरणो यथा वहवो वर्णाः यस्मिन् पटे सं
ति सवज्रवर्णाः ^{विजृपः} वहवः पांशा यस्मिन् कटे संति
सवज्रपांशः कटः
- १६ व्यधिकरणो यथा चक्रपाणौ यस्य स चक्रपाणिः
- १७ नित्यसमास रूपो वा यथा कंठे कालो यस्य स कंठे
कालः शिवः विलेशो तेयः स विलेशयः सर्पः

उरसि लोमानियस्य स उरसिलोमा इति वद्वद्भीहिः

अथ कर्मधारयः।

कर्मधारयसंज्ञस्तु समाधाचाष्टमोपि हि विशेषणादि
कश्चैव विशेष्यादिपदस्तथा विशेषणद्वयादिश्रोयमा
नादिपदोपि च उपमानोत्तराद्योस्ति संभावनादिकस्त
था अवधारणपूर्वाख्यः समपूर्वपदान्वितः मध्यम
पदलोपी च कर्मधारयकोष्टमः

प्राधान्यं रूपभेदेन द्विविधं कर्मधारये क्वचित्पूर्वप
दार्थे तत्क्वचिदुत्तरके तथा शूरः पुरुषसिंहो यमवश्
र्वपदार्थके नीलोत्पलमिवास्याति प्राधान्यं चात्र तूह
रे

उदाहरणानियथा

१ विशेषणपूर्वपदो यथा नीलंचतुत्पलं नीलो
त्पलम् शेताश्चासौ अश्वश्च शेताश्चः नील
पवचटः नीलचटः

२ विशेष्यपूर्वपदो यथा वैयाकरणश्चासौ खसूची
च वैयाकरणखसूची शास्त्रं दृष्टः अदो निर्म
लंगगनमिति वक्ता

३ विशेषणोभयपदो यथा शीतंचतत् शेतन्वशीत
शेतम्

४ उपमानपूर्वपदो यथा कुंदइव शेतः कुंदशेतः
मेघइव श्यामः मेघश्याम

५ उपमानोत्तरपदो यथा पुरुषोपं व्याज्जइव पुरुष
व्याजः नरोपं सिंहइव नरसिंहः पुरुषोपं दृष

इव पुरुषद्वयः

६ संभावनापूर्वपदो यथा गुणइतिवृद्धिः गुणवृद्धिः
पुत्र इतियत् पुत्राणं पुत्रग्रहणम्

७ अवधारणापूर्वपदो यथा गुणप्रवधनं गुणधनं
सकृतमेवबंधुः सकृतबंधुः

८ मध्यमपदलोपी यथा शाकः प्रियो यस्य पार्थिवस्य
सशाकः प्रियः शाकप्रियश्चासौ पार्थिवः
शाकपार्थिवः अत्र मध्यगतप्रियपदलोपा
संज्ञा इति कर्मधारयः

अथ द्विगुः

संख्या पूर्वपदानां च समासो द्विगुरुच्यते द्विगुः स्यादेक
वद्भावो नेकवद्भावसंज्ञकः विषयसद्वितार्थस्य वा
च्योपितद्वितार्थके समाहारोपितेष्वेवोत्तरपदपरस्त
था द्वैकशेष द्विगवः प्रायः स्मृतिप्रधानकाः

उदाहरणानियथा

एकवद्भावो यथा त्रीणि शृंगानि समाहृतानि इति
त्रिशृंगं पंचमूलानि समाहृतानि इति पंचमूली
दशमूली शतमूली

अनेकवद्भावो यथा चतस्रो दिशाः चतुर्दिशः त्रयो लो
काः त्रिलोकी

समाहारो यथा त्रयाणां सखीनां समाहारः त्रिसखं
अदंतानां स्त्रीमन्ययांतत्वं पंचानां वटानां समाहा
रः पंचवटी । त्रयाणां लोकानां समाहारः त्रिलोकी

त्रिकला इतिरूढिः

उत्तरपदो यथा पंचगवः धनं यस्य स पंचगवधनः

तद्विनार्थविषयो यथा द्वयोर्मन्त्रोरपत्यं हैमातुरः यस्मा

म् मातृणामपत्यं पाणमातुरः पंचनापितानामप
त्यं पंचनापितिः

तद्विनार्थवचो यथा पंचभिः गोभिः क्रीतः पंचगुः

इति द्विगुः

अथ द्वंद्वः

द्वंद्वः पञ्चविधश्चार्थे द्वेकशेषसमन्वितः समासे द्वंद्व

केतुस्यात्प्राधान्ये हि पदद्वये समुच्चयसमाहारौ तथै

वान्वाचयो मतः इतरेतरयोगाश्चाप्येकशेषोस्ति पंच

चमः लिङ्गचान्तस्य शब्दस्य द्विर्वचनादिपंचमे।

१ समुच्चयो यथा चैत्रः पचति मैत्रश्च अत्रविभ

क्तिलोपाभावेपि चकारादेकवाक्यतारूपः

समासता वाक्यार्थबोधः फलम्

२ समाहारो यथा शंखश्च घटहश्चत योः समाहा

रः शंखघटहं वाक्च त्वक्च द्वयोः समा

हारः वाक्त्वचम् पाणिपादम्

अत्रांतिमशब्दे एकत्वचनान्ततानित्यनपुंस

कताचसदैव

३ अन्वाचयो यथा भिक्षामटगंचानय अत्रैक

कार्यमहजस्य सामान्येन द्वितीयकार्यक

रणं भवति

४ इतरेतरयोगो यथा रामश्च कृष्णश्च रामकृष्णो

रामश्च कृष्णश्च गोविन्दश्च रामकृष्णगोविन्दाः
अत्रप्रत्येक पदमाधान्यात् अन्तेद्वयोः द्विवचनेन
हूनांसमासेवद्विवचनेनभवति

अन्त्यशब्दलिंगताच्च यथा गंगाचप्रयागश्च गंगा
प्रयागो प्रयागश्च गंगान्च प्रयागगंगे
५ एकशेषो यथा माताचपिताच पितरौ उदिताच
पुत्रश्च पुत्रौ ब्राह्मणीच ब्राह्मणश्च ब्राह्म
णौ इतिद्वन्द्वः

समुच्चयेनवाक्येवद्वहूनांवाहयोश्चवा अंगतमाश्रिता
संख्यावाचकानां विकल्पतः

अशाब्दयोगीभारः

नामादिश्चाव्ययादिश्चाव्ययीभावोद्दिधाभवेत् तृती
योपिभवत्येकः पुनरव्ययसंज्ञया सर्वोत्तरान्यसंज्ञे
चमाधान्यं तत्रविद्यते सर्वस्मिन्चोपकृष्णान्तगच्छा
मिविपिनेनिशि माधान्यं चोत्तरस्मिन्लनगरदेहिसु
खं प्रति उत्तमगङ्गातिष्ठद्भुचेत्यत्रान्यप्रधानकः

नामपूर्वपदो यथा रूपस्यलेशः रूपमिति हृतस्य
लेशः हृतमिति शाकस्यमात्रं शाकमिति फल
स्यमात्रं फलमिति

अव्ययपूर्वपदो यथा कुम्भस्यउपसमीपेवर्तते उप
कुम्भं कृष्णस्य उपसमीपेवर्तते उपकृष्णं कम
मनतिकम्पवर्तते यथाक्रमम्।

पुनरव्ययादिर्यथा ब्राह्मणान् आमंत्रयस्व ब्राह्म
णमामंत्रयस्व यावन्त्य मन्त्राणीसन्ति तावन्तो

ब्राह्मणनामंत्रयस्वेति या वदमत्रम्

अथ संकीर्णाः समासाः

नित्योनिगोलुगब्योलुक् केवलोलुगनञस्तिच मध्यमपदलोपीचोपपदोद्येकशेषकः

१ नित्यसमासो यथा कंठेकालः अधिहरि इत्यादि
वङ्गव्रीहादौ दर्शितः

प्रायेणाविग्रहो नित्यसमासः

अस्थितावकः कुंभकारश्च

२ अनित्यसमासो यथा राजपुरुषः राजः पुरुषः पते
वाक्यमपि दृश्यते

३ अलुक् समासो यथा त्वचिसारः पुथिहिरः स्रस्त्रेभः
अत्र इवेन समासो विभक्त्यलोपश्च जीमूतस्य
इव जीमूतस्येव

४ केवलसमासो यथा भूतपूर्वः पूर्वभूतः इतिविग्रहः
केवलः अलुगेव वागर्थो इव वागर्थो वि
व

५ नञ् समासः तत्पुरुषांते दर्शितः

६ मध्यमपदलोपी कर्मधारयांते दर्शितः

७ उपपदसमासो यथा स्रवंतस्य तिङ्तेन सह योन्व
यः स उपपदसमासः कर्मवाचके पूर्वपदे
सति एव तद्विधानम्

कुंभकरोतीति कुंभकारः ग्रंथकारः मालाकारः

कुंभादि स्रवंतपदैः सह करोतीति तिङ्ग्रहमिति नि

धि कारपदसमासः

पक्षशेषः अयं दं दाने दर्शितः

लौकिको यथा सर्वभूतः भूतसर्वः

अलौकिको यथा सर्वं अमृ. भूत. सु राजन् उ.सु पुरु
ष. सु इत्यादिरूपः

इति समासाः समासाः

अथास्मिन्सहितप्रकरणे विशेषघोतनात्मन्व दशदिभागआक
रे प्रदर्शितास्तेष्वान्वक्तियोगैः नेकभेदसंवलितः यथाऽपत्या
धिकारनाम्नि प्रथमविभागे गोत्रापत्ययुवापत्येत्यावान्तरभेदा
भ्यान्विधा सामान्यापत्य. गोत्रापत्य. युवापत्येति नामभिः प्रत्यय
अभिधीयन्ते ते च प्रधानादि विभाग अकारादि वर्णक्रमेण प्रदर्श
यिष्यमाणशब्देषु स्वादिगतैकस्यादिवर्णैः सूचिता उच्येया प्रथित
भागश्चाधोदध्याक्रममुल्लिखितः विलोक्यताम् ॥

यदापौत्रादीनपत्यत्वेन वक्तुमिच्छेन्नर्दिपितामहादीनान्ते गोत्रा
पत्यानिकथ्यन्तेऽथ यदापित्रादयो ज्येष्ठोभातावाजीवन्ति तदा प्र
पितामहादिमपेत्य पौत्रप्रभृतेरपत्यन्वतृथ्यादिकं युवापत्यमि
ति व्यवहियन्त इति बोध्यम्

प्रकरणनाम	संकेतात्तराणी	१ वनधिकारः	वन
१ अपत्याधिकारः	अप.	१० नम्रस्त्रनधिकारः	नम्र
२ चातुर्थिकाः	चातु.	११ मन्थरीयाः	मन्थ.
३ शौधिकाः	शौधि.	१२ प्रादिशीयाः	प्रादि
४ प्राग्दी वा तीयाः	प्राग्दी.	१३ प्राग्वीयाः	प्राग्वी
५ वगाधिकारः	वग.	१४ तद्वाजाः	तद्वा.
६ प्राग्वितीयाः	प्राग्वि	१५ द्विरुक्तमक्रिया	द्विरु.
७ यदिधिः	यदि.		
८ आर्हीयप्रकरणम्	आर्ही		

अंगना । नः । मः । अंगानि अस्याः सेतीति । कल्याणान्यंगान्यस्याः
अंगिरसः । अण् । अयः । अंगिरसः अयत्यानि । वङ्गते । अंगिर
सा अयि ।

अंगुलीयम् । छः । शौ । अंगुल्यां भवं । शोभते वा ।

अंगुलीयकम् । कः । शौ । स्वार्थे अंगुलीयमेवेति विशदः

अग्नेयम् । छक् । अयः । अग्नेरयत्यादि

अग्रभोजनिकः । ठक् । ठः । अग्रभोजनं नियतं दीयते यस्य सः

अग्रिमम् । डिमच् । शौ । अग्रभवम् साधु वा

अग्रः यत् । प्राग्धि । अग्रे साधुः ।

अजय्या । थ्यन् । छः । अजाभ्यो हिता अजय्या । अजय्या अजा
समूहः ।

अणोष्ठः । इहन् । प्राणि । सर्वेषामतिशयेन अणुः इति ।

अणीमा । इमनिच् । नन्स्व । अणोभ्यो व इति ।

अणुकः । कन् । तद्वा । अणु इव प्रकृतिः

अणुकम् । तद्वाजः । अणुरेव

अतः । तस् । तसिल् । अयः प्राग्दी । अस्मादिति ।

अततः । तसिल् । तद्वा । अन्ते इति ।

अतितराम् । तरप् । प्राणि । अतिशयेन अतिअव्ययम्

अतीसारकी । इनिः । मः । अतीसारमस्यास्तीति ।

अत्यंतीनः । त्वः । मः । अत्यंतंगामी अत्यंतीनः ।

अत्र । त्रल् । प्राग्धि । अव्ययः । अस्मिन्निति

अयः । यः । प्राग्धि । अव्ययः । अस्मिन्नदिति इति ।

अयतनम् । ट्यु । ट्युल् । शौ । अयजानमित्यादि ।

अधः । असिः । प्राग्वी । अव्ययः । अधरस्यांदिशि । अधरस्याः

दिशः । अधराबादिकः ।

अधरेण । पत्रप् । प्राणि । अधरस्मिन्निति ।

अधरेयुः । पद्युस् । प्राणि । अधरस्मिन्नहनि ।
 अधस्तात् । अस्तातिः । प्राणिबी । अधरस्यांवा इति ।
 अधार्मिकः । ठक् । ठ । अधर्ममाचरतीति ।
 अधित्यका । त्यक्त्वा । म । पर्वतस्य आरूढं स्थलमिति ।
 अधीती । इनिः । म । अधीतमने नेति ।
 अधुना । अधुना । प्राग्दी । अव्य । अस्मिन् काले इति ।
 अध्वनीनः । खः । म । अध्वानम् । अलंगच्छतीति ।
 अध्वन्यः । यत् । म । अध्वानम् । अलंगच्छतीति ।
 अनेकधा । धा । अनेकप्रकारः ।
 अन्यतरेयुः । पद्युस् । प्राणि । अव्य । अन्यतरस्मिन् अहनि इति ।
 अन्यथा । याल् । प्राणि । अव्य । अन्यप्रकारेणेति ।
 अन्यदा । दा । प्राणि । अव्य । अन्यस्मिन् काले इति ।
 अन्येयुः । पद्युस् । प्राणि । अव्य । अन्यस्मिन्नहनि इति ।
 अन्योन्यस्य । अन्यस्य द्वित्वम् । सर्वपदस्य पस्तरादेशः द्विरु-
 क्तमतिद्वारेणान्यः अन्यस्य
 अन्योन्येनमनं ।
 अन्योन्येनकृतम् ।
 अन्योन्यस्मैदत्तम् । द्विरुक्तम्
 अन्योन्याश्रयः ।
 अपराह्लकः । वुत् । शै । अपराह्ले जातः ।
 अपराह्लेनम् । द्यु । द्युत् । शै । अपराह्ले काले जातं ।
 अपरेयुः । पद्युस् । अपरस्मिन्नहनि इति ।
 अभितः । तस् । प्राणि । अव्य । चतुर्दिग्भ्य इति ।
 अभिरूपतमा । तमप् । सर्वेषामतिशयेन अभिरूपेति ।
 अमात्यः । त्यप् । शै । अमांतिकसहाययोः रव्यं । निकटे सदा

ये वा वर्जते इति ।

अमुतः । तसिल् । प्राग्दि । अव्य । अमुष्मादिति

अमुत्र । त्रल् । प्राग्दी । अव्य । अमुष्मिन् इति

अप्राथातथ्यम् । त्वन् । नस्तन् । अयथा तथाभाव इति ।

अर्थः । यत् । आर्ही । अर्थमर्हेतीति ।

अर्थम् । यत् । तद्वा । अर्थार्थमुदकमित्यादि ।

अर्थी । इति । म । अर्थी स्यात्तीति ।

अर्थ्य । यत् । प्राग्चि । अर्थ्यदनयेतम् ।

अर्हिकः । टिकन् । आर्ही । अर्हेनकीतः । इति

अर्हिकी । टिकन् । आर्ही । अर्हेनीतायासा ।

अर्णवः । वः । मत्व । अर्णासि विशन्ते अस्य इति

अल्पशः । शस् । तद्वा । अल्पानि इति ।

अल्पीयान् । ईयस्वन् । तद्वा । अयमेषामनिशयेन अल्पिर्इति

अवः । असिः । प्रागिवी । अव्य । अवरस्यादिशि । अवर

स्यादिशः । अवरवादिक्

अवरतः । तसिल् । प्रागिवी । अव्य । अवरस्यादितम्

अवरस्तात् । अस्तातिः । प्रागिवी । अव्य । अवरस्यादिशि ।

अवरस्यादिशः । अवरवादिक् इति

अवस्तात् । अस्तातिः । प्रागिवी । अव्य । अवरस्यादिशि । अ

वरस्यादिशः । अवरवादिक् इति

अवंती । लोपः अप । अवंतीदेशस्यनगर्याः वारन्ती

अवाच्यम् । यत् । शै । अवाच्यादिशि भवं । अपशब्दवाचक

स्तु कृतं तत्प्रयोगः ।

अवारपारीणः । त्वः शै । अवारपारे नातादिः । त्वः । मः । अ

वारपारेगामी इति ।

अवारणावारीणः । त्वः शैः । अवारणावारेजातादिः ।
 अवारीणः । त्वः । शैः । अवारेजातादिः । त्वः । मः । अवारेणामीरति
 अविष्टा । श्यन् । छः । प३ कायैदिता ।
 अशममयम् । मयट् । प्राः । अशमनः अवयवरूपविकाररूपेवा
 अश्रीयम् । छः । चाः । अश्वानांसमूहः ।
 अष्टमः । इट् । मडागमः । मः । अष्टानाशूरकः ।
 असलः । लच् । मः । असोस्यास्तीति ।
 असदीयः । छः । शैः । आवयोः अस्माकं वा । अयम् ।

आकरिकः । ठक् । ठः । आकरेनियुक्तः ।
 आकर्षकः । वुन् । मः । आकर्षेकुशलः । रेफाभावे । आकषकोपि
 आगस्त्यः । यञ् । अप । अगस्त्य गोत्रापत्यं आगस्त्यः । तस्य
 बद्धत्वेयजोत्तुकि आगस्त्य देशेच अगस्त्यः ।
 आंगः । अण् । अप । अंगस्यगोत्रापत्यं । ततः पित्र्युवापत्येन
 स्मृतम् । आंगः पितापुत्रश्च ।
 आंगी । अण् । अप । अंगदेशानां गती ।
 आग्निमारुतम् । अण् । चाः । अग्नि मरुतौ देवते अस्य ।
 आग्नेयाः । ढक् । चाः । अग्निर्देवतास्येति । तस्येदमिति वा ।
 आग्रहायणीकः । ठक् । चाः । आग्रहायणी पौर्णमास्यस्य
 स्मिन्मासे इत्यादि ।
 आग्रहायणीकम् । ठञ् । शैः । आग्रहाणीण्यां देयम्णम् ।
 आग्रहायणी । अण् । चाः । अग्रहायनमस्यांसा ।
 आचमनीयम् । यः । प्राः । आचमनार्थमुदकादि ।
 आचमनीयकम् । यः । प्राः । आचमनार्थमुदकम् ।
 आचार्यकम् । वुञ् । आचार्यस्यभावइति ।

आळकुलीनः । त्वः । अयः । आळकुलेजातः अथवा आळ
कुलस्यापत्यम् पुमान् ।

आळचरः । चरट् । प्राणिनी । आळोभूतपूर्वइति ।

आतिथेयम् । ङञ् । प्राणि । अतिथयेसाधुइति ।

आतिथ्यम् । न्यः । तडा । अतिथयेहितं दीयतेवा

आत्मनीनम् । त्वः । छ । आत्मनेहितमिति ।

आत्रेयः । ङक् । अयः । अत्रेयपत्यमिति

अथर्वणः । न्यः । शैः । अथर्वणधर्मआज्ञायावा ।

आथर्वणीकः । ठक् । चा । अथर्वणमधीतेवेत्तिवा

आदितः । तसिल् । तडा । आदौइति । अयः

आदित्यः । एषः । अयः । अदितेरपत्यादि ।

आदिमम् । डिमच् । मः । आदौभवः इति

आधिदैविकम् । ठञ् । शैः । अधिदेवेभवम् इत्यादि

आधिभौतिकम् । ठञ् । शैः । अधिभूतं वर्तते अधिभूते

भवम् इत्यादि ।

आध्यात्मिकम् । ठञ् । शैः । अध्यात्मनिभवमित्यादि ।

आध्वर्यवम् । अञ् । शैः । अध्वर्योः इदम् ।

आनुकूलिकः । ठक् । ठ । अनुकूलं वर्तते ।

आनुलोमिकः । ^{ठक् ठ} अनुलोमं वर्तते ।

आपणीकः । ठक् । ठ । आपणस्य धर्मः ।

आपत्कालिकः । ङिट् । शैः । आपत्कालेजातादिः ।

आपत्कालिकी । ठञ् । शैः । आपत्कालेजातादि ।

आपराह्णिकम् । ठञ् । शैः । अपराह्णेभवम् ।

आर्षिकः । ठक् । शैः । अर्ष्याः भक्तिः भागो यस्य सः ।

अभिकः । ठक् । ठ । अभियावनतीतिकहीइति ।

आमलकम् । मयट् प्रा० तस्यलकम् । आमलकारूपम् ।
 आसमयम् । मयट् प्रा० आस्राणां अवयवरूपविकाररूपम् ।

आमितीयम् । छ । प्रा० । आमितायेदितम् ।

आयुधिकः । ठन् । ठ० । आयुधेन आयुधेर्वाजीवति ।

आयुधीयः । छः । ठ० । आयुधे जीवति आयुधीयः ।

आरण्यकः । वुज् । शै० । अरण्ये भवः । पन्थाः । अध्यायः । न्या
 यः । विहारः । मनुष्यः । हस्तीचेते । गोमये आरण्यका
 पते अणि अरण्याः वा ।

आर्चः । एः । म० । अर्चा अस्यास्तीति ।

आर्ची । एः । म० । अर्चा अस्याः अस्ति इति ।

आर्द्धद्वौणीकः । ठज् । आर्दी । अर्द्धद्वौणेन कीतः ।

आर्द्धद्वौणीकम् । ठज् । आर्दी । अर्द्धद्वौणेन कीतम् ।

आर्यकल्पः । कल्पप् । इषहून आर्य इति ।

आवंत्यः । ज्यङ् । अवंत्याः राजा । अवंते अपत्यं वा ।

आशिषिकः । ठज् । आशिषा जीवति ।

आशौचम् । अण् । शै० । अशुचेरप्यगतं । पते । अशौचं । नशौ
 चं अशौचं वा ।

आस्यः । अज् । वा । अस्यस्य भावः इति अस्यैरुह्यते इति वा ।

आण् । शै० । रथः ।

आस्यम् । अण् । चा० । अस्थानां समूहः । अस्थस्य भाव इति वा ।

आस्यपतः । अण् । अप् । अस्थपतेरपत्य इति ।

आस्यपतम् । अस्थपतेरपत्यादि अप् । अण् ।

आस्यः । अण् । शै० । अस्यैरुह्यते । रथः ।

आस्थिकः । ठक् । ठ० । अस्थेन गच्छति चरति वा कर्त्त० तदा । अस्थ
 इव मति कृतिः आस्थिकः ।

आश्विकम् । अश्वेनगमनम् । ठक् । ठम् ।
 आशमः । अण । प्रा । दीय । अशमनः विकारः ।
 आशमनम् । अञ् । प्रा । अशमनः विकारमयम् ।
 आशमरः । रः । चा । अशमना । अशमभिर्वा निर्द्विजः ।
 आषाढः । अण । चा । आषाढी पौर्णमास्यस्य स्मिन् मासैति ।
 आष्टमः । नः । प्राग्वी । अष्टमो भागः इति ।
 आष्टकपालः । अण । चा । अष्टस्रकपालेषु संस्कृतः पुञ्जशः ।
 आसिकः । ठक् । ठ । असिः प्रहरणमस्येति ।
 आस्माकः । अण । शै । आवयोः । अस्माकं वा ।
 आसिकः । ठक् । अस्तिपरलोकं मतौ यस्येति ।
 आस्माकीनः । लञ् । शै । आवयोः । अस्माकं वा ।
 आस्यमात्रम् । मात्रच् । आस्यं प्रमाणमस्येति जलम् ।
 आद्रिकम् । ठन् । ठन् । अद्रानिहतमाद्रिकम् ।
 आतिकः । ठक् । ठ । अतैर्दीव्यतिजयति वा ।
 आतिकम् । ठक् । ठ । अतैर्जितम् इत्यादि ।
 आतश्चतिकम् । ठक् । ठ । अतश्च तेन निर्द्विजं वैरं पांडवानां
 यथा ।

इतः । तसित् । प्राग्दि । अव्य । अस्मादिति ।
 इत्थम् । यस् । प्राग्दि । अव्य । अनेन प्रकारेणेति ।
 इतरेषुः । युस् । इतरस्मिन्नदिति ।
 इदानीम् । दानीम् । प्राग्दि । अव्य । अस्मिन्काले इति ।
 इन्द्रकल्पः । कल्पप् । इषदिद्वौ न समाप्यते इषदनः इ
 दः इति वा ।

इयान् । मतप् । म । इयस्यमाणमस्येति ।
 इष्टी । इति । म । इष्टमनेनेति ।

इह । ह । प्राग्दि । अव्यः । अस्मिन् देशे । लोके । काले वेति वर्जते
इह त्वः । त्वप् । शौ । इह भवः । जातादिः ।

उत्थम् । यत् । चा । उवाचात्र विशेषः तस्यां संस्कृतम् ।

उच्चकैः । अकच् । प्रागिवी । उच्चैः एव इति ।

उउलोमाः । अः । उउलोमः अपत्यानि

उक्तः । कन् । म । उक्तं ठितोयं । उक्तः

उक्तम् । कटच् । नन् । उत ऊर्द्ध्वं प्राप्नोतीति ।

उक्तं ठितः । इतच् । म । उक्ताणामंजाता अस्या

उक्ता । कन् । म । उक्तं ठितास्त्री । नायिका ।

उत्तरतः । तसिल् । प्रागिवी । अव्य । उत्तरस्मादिति ।

उत्तरपदिकः । ठन् । उत्तरपदे वर्जते इति ।

उत्तरतो वसति । अतस्वच् । प्राग्दि । अव्य । उत्तरस्यां दिशि

उत्तरस्मिन् देशे वा इति ।

उत्तरगतः । आतिः । प्राग्दी । अव्य । उत्तरस्माद्देशा दगतः

उत्तरादी । इतिः । म । उत्तराहास्यास्तीति ।

उदीचम् । यत् । उदीचां भवम् ।

उद्धं धिः । इत् । उरुगंधो यस्येति ।

उपत्यका । इतच् । म । पर्वतस्य समीपे आरूढं स्थलम् इति

उपरिष्ठाद्वसति । रिष्ठातिः । प्राग्दी । अव्य । ऊर्द्ध्वं वसति ।

उभयेषुः । यद्युस् । उभयस्मिन् । उभययोर्वा दिनयोः इति

उभययुः । यद्युस् । प्राग्दि । अव्ययं । उभयोर्हो ।

उरसिलः । इलच् । म । उरः अस्यास्तीति ।

उरस्यः । यत् । शौ । उरसि भवः । उरसा पदिकः । हारादयः

उरसान् । मत्वप् । म । उरो यस्तीति उरसान् ।

उषस्यम् । यत् । चा । उषः प्रातः कालो देवतास्येति । तस्येदमि

तिवा ।

उषणलः। आलुच। म०। उषांन सहतेइति।
 ऊरुदन्नम्। दन्नच। म०। ऊरुप्रमाणमस्येति। जलम्।
 ऊरुद्वयसम्। द्वयसच। म०। ऊरुप्रमाणमस्येति।
 ऊरुमात्रम्। मात्रच। म०। ऊरुप्रमाणमस्येति।
 ऊर्णायुः। युस। ऊर्णयस्यास्तीति।
 ऊर्ध्ववसति। रिल। प्राग्दी अव्यय० उच्चैर्वसति।
 ऋतव्यम्। यत्। स्वसंवंधीयत् ऋतवेदितम्।
 ऋष्यकम्। कः। चा०। ऋष्येण निर्धृतम्।
 एकः। आकिन्। प्रागिवी। आकिनोल्क। नसहायोस्येति।
 एककः। कन्। शै०। असहायः एकाकी
 एकदा। दा। प्राग्दि०। अव्य०। एकस्मिन् कालेइति।
 एकधा। धा। प्रागिवी। अव्य०। एकवारमिति।
 एकधम्। धम्। प्रागिवी०। एकधावाभुं ज्ञेइति।
 एकधुरीणः। त्वः। प्राग्चि०। एकधुरंवहतीति।
 एकविंशः। उट्। म०। एकविंशतेः श्रकः एकविंशः।
 एकविंशतितमः। तमट्। म०। एकविंशतेः श्रणःइति।
 एकशततमः। तमट्। म०। एकाधिकशतस्य श्रणःइति।
 एकषष्टः। उट्। म०। एकषष्टेः श्रकःइति।
 एकषष्टितमः। तमट्। म०। एकषष्टेः श्रणःइति।
 एकाकी। आकिन्। प्रागिवी। नसहायोस्येति।
 एतर्हि। र्हिल्। प्राग्दि०। अव्य०। एतस्मिन् काले।
 एतावान्। मत्वप्। म०। एतावत्प्रमाणमस्येति।
 ऐकधम्। धम्। प्रागिवि०। एकस्यभावःइति एकधावागशिकुरु।
 ऐणम्। अण०। प्रा०। एणस्य हरिणस्य विकाररूपम्।
 ऐणेयम्। छज्। प्रा०। एण्याः विकाररूपं छज् एण्या अपत्यम्वा

पेतिशम् । ज्यः । तद्वा । इति ह इति ।

पेतिहासिकः । ठक् । चा । इतिहासमधीते । वेद वा ।

पेन्द्रम् । अण् । चा । इन्द्रो देवता अस्य । इति ।

पेषमल्लनम् । ट्पुल्ल । ट्पुश्च । शैषि कौ । पेषमः इत्यव्ययं तत्र जा
लादि ।

पेषमः । समणस्स । माणिः । अव्ययं अस्मिन् संवत्सरे जातादि

पेषीत्यम् । त्यप् । शै । पेषमः इत्यव्ययं तत्र जातादि ।

पेदिलौकिकम् । ठक् । शै । इह लोके भवम् ।

पौडुपिकः । ठक् । ठ । उडुपेन तरति

पौडुलोमिः । इज् । अय । उडुलोमोपत्यम् । वडुष्कारः उडुलो
मा ।

पौत्तरहः । आहज् । शै । उत्तरस्यां भवः जातादिर्वा ।

पौत्तः । अज् । अय । उत्तस्यापत्यादि ।

पौदधिकः । ठक् । चा । उदकं नश्यति वर्द्धते इति उदश्चित् । उद
श्चितः सः ।

पौडुंवरः । अण् । चा । उडुं वराः संत्यस्मिन् ।

पौयमवः । अण् । अय । उपगोरपत्यम् । उपगोः गोत्रापत्यं वा
उपगोरयं वा ।

पौयगवी । अण् । अय । उपगोरपत्यं स्त्री ।

पौयनिषदः । अण् । शै । उपनिषद्भिः गम्यते इति ।

पौरसः । अण् । प्राप्ति । उरसानिर्मितः इति ।

पौरस्यः । यत् । प्राप्ति । उरसानिर्मितः पुत्रः पौरस्यः । उरसः
सकाशाद्भवतीति वा ।

पौर्णम् । अज् । माग्दी । ऊर्णायाः विकाररूपम् ।

पौर्णकम् । वज्ज । प्रा । ऊर्णायाः विकाररूपम् । सूत्रम् ।

पौलपयः । छः । तद्वा । पौलपीयो । वडुले । पौलपयः ।

पौलखलः । अण् । शै । उल्लखलेत्तन्नाः ।

आषिकः। ठक्। चा। उषाचरति।

उषम्। अन्। उषस्यभावइति।

उषासम्। अण्। चा। उषासादृष्टम्। साम्।

उषाम्। अण्। चा। उषासादृष्टमसाम्। दिलोपोत्र।

कठाः। णीनिः। शै। तस्यलुक्। कंठेनप्रोक्तमधीयते।

कंठुः। यत्। कंठेभवः इति।

कंठुम्। यत्। छ। कंठेदितम्। इति।

कच्छुरः। रः। मः। कच्छुरस्यास्तीति विग्रहः कच्छू इत्यस्य इत्सत्त्वम्

कतरः। उतरच्। प्राणिः। अनयोः कः।

कतमः।

कति। उति। मः। कियत्प्रमाणंयस्येति। कति

कतिथः। उट्। मः। कति संख्यकानां श्रृण इति अत्रशुणागमः।

कतिधा। धा। प्रादी। कतिप्रकारः इति।

कतिथयथः। उट्। मः। कतिथयसंख्यकानां श्रृण इति।

कथम्। यमु। प्राप्तिः। अव्यः। केनप्रकारेणेति।

कदा। दा। प्राप्तिः। अव्यः। कस्मिन्कालेइति।

कनिष्ठः। इष्टन्। प्राणिः। सर्वेषामतिशयेन अल्पः इति

कनीयन्। ईयस्वन्। प्राणिः। अयमनयोरतिशयेन कनिष्ठइति

कर्णिका। कन्। शै। कर्णेभवा। भ्रूषणम्।

कर्णम्। यत्। यदिः। कर्मणेदितम्।

कर्मण्यः। यत्। प्राप्तिः। कर्मणासाधुः।

कवर्गीयम्। छः। शै। कवर्गे भवम्।

कर्हि। हिन्। प्राप्तिः। अव्यः। कस्मिन्काले। कदाइति।

काकम्। अण्। चा। काकानां समूहः।

काछः । अण् । शै । कछदेशे भवः । काछः ।

काठिन्यम् । घञ् । नन् स्तु । काठिनस्य भावः ।

काणेयः । ङक् । अय । काणस्यापत्यम् ।

काणेरः । ङक् । अय । काणस्यापत्यम् ।

काणवः । अण् । शै । काणस्य छात्राः ।

कातीयाः । छः । अय । कात्यायनस्य छात्राः अवफकः लुक् ।

कात्यायनीयाः । छः । अय । कात्यायनस्य छात्राः अवनेफकः लुक् ।

कात्रेयकः । ङक् । शै । कुन्तिताः त्रयः कत्रेयः । तत्रजातादिः ।

काथिकः । ठक् । प्राप्ति । कथायां साधुः । इति ।

काद्रवेयाः । ङक् । अय । कद्रुः अपत्यानि ।

कानीनः । अण् । अय । कन्यायाः अपत्यं । कर्णे । व्यासश्च ।

कापेयम् । ङक् । कपेः भावः । इति ।

कापोतम् । अञ् । वा । कपोतानां समूहः ।

कापित्यम् । अण् । प्रा । कपित्यस्य विकाररूपमिति ।

कायम् । अण् । वा । कोवसादेवतास्येति ।

कायीरम् । अञ् । प्रादी । कयीरस्यावयवः विकाररूपं वा ।

कारूषी । अण् । अय । करूषाणां देशा । नाराजी । दंतवक्रमहिषी ।

कार्तिकः । अण् । वा । कार्तिकी पौर्णमासी यस्मिन्मासे सः ।

कार्यासम् । अण् । प्रादी । कार्यास्य विकारः तत्प्राच्छादनम् ।

कार्तिकी । अण् । वा । कृतिकायुक्ता पौर्णमासी ।

कार्तिकिकः । ठक् । वा । कार्तिकी पौर्णमासी यस्मिन्मासे सः ।

कार्दमिकः । ठक् । वा । कर्दमेन रक्तः पटः ।

कार्मार्थीयनिः । फिज् । अय । कार्मार्थस्य अपत्यम् । कर्मकारस्याप

त्यं कार्मार्थः

कार्मुकम् । उक् । ठन् । कर्मणि प्रभवतीति ।

कार्षीः । इज् । अय । कृषास्यापत्यमिति ।

कालशेयम् । ङञ् । शै । कलशिर्वटः । तत्रभवं । पयः ।
 कालायाः । अण् । शै । कलादिनामो सक्तमधीयंते ।
 कालिंगः । अण् । कलिंगदेशस्यराजा । कलिंगस्यापत्यं वा ।
 कालेयम् । ङक् । अय । कलेरपत्यादि ।
 कावचिकम् । ठञ् । चा । कवचिनां समूहः ।
 काव्यम् । व्यञ् । नञ् । कवेर्भावः कर्म वा काव्यम् ।
 काशिका । जिठ् । शै । काशिः देशविशेषः तत्रजातादि ।
 काशिकी । ठञ् । शै । काशिः देशविशेषः तत्रजातादि ।
 काशिलः । इल् । चा । काशेननिर्द्दिष्टम् ।
 काषायम् । अण् । चा । कषायेणारक्तं वस्त्रम् ।
 कंस्पम् । कंसापहितं । कंसीयंछः तस्यविकारः यञ् । छस्ये
 कियंतः । मत्वप् । म । कियत्प्रमाणंयस्येति ।
 कियान् । मत्वप् । म । कियत्प्रमाणमस्येति कियान् ।
 किरातार्जनीयम् । छः । शै । किरातार्जुनमधिकृत्यकृतम् ।
 कुंचकीयम् । छः । चा । कुंचकाभ्यो अहर भवम् ।
 कुंजरः । रः । म । कुंजः ह्रस्व देशः दंतावा । तदस्यास्तीति ।
 कुटीरः । रक् । प्राग्वी । अस्याकुटी ।
 कुतः । तस् । प्राग्वि । अय । कस्मादिति ।
 कुत्र । वल् । प्राग्वि । अय । कस्मिन्निति ।
 कुत्तः । अण् । अय । कुत्तस्यापत्यानि । अणः लोपान्नकौत्तः ।
 कुमारतः । तरप् । अयमनयो रतिशयेनकुमारः इति ।
 कुमुदान् । मत्वप् । चा । कुमुदानिसंतस्मिन् ।
 कुलीनः । लः । अय । कुलस्यापत्यं ।
 कुल्पः । यत् । अय । कुलेभवः । कुलस्याप्यं वा ।

कुसीदिकः । कुसीदायप्रयच्छतीति वृद्धिजीवी । व्याजजीया इतिभाषा
कुसुमितः । इतञ् । कुसुमानिसंजातानि अस्मेति ।

कूर्चिका । ठन् । म० । कूर्चमस्त्यस्याः साकूर्चिका । कूर्चश्मश्रुत्
ए गुञ्जेवा दाढी इति ।

कुह । ह । प्राणि० । अवय कस्मिन्काले इति किमः कुआदेशः
कृत्रिमं । मम् । ठ० । उत्पन्नैर्ये कर्णेन निर्हन्तम् ।

कृशतमः । तमप् । प्राणि० । अयमेषामतिशयेन कृशः

कृशतरः । तरप् । अयमनयोरतिशयेन कृश इति ।

कृषिवलः । वलच् । म० । कृषिः क्षेत्रादिकर्मा स्यात्स्तीति ।

कृषाः । मत्वप् । म० । कृष्योऽणोऽस्यास्ति इति ।

कृषणीकृतः । च्विः । नञ् । अकृषणः कृषणः संपद्यते इति ।

कृषणीयान् । ईयस्त्वन् । अयमेषामतिशयेन कृषण इति ।

केकयी । अण् । अप० । केकयस्परान्तः अपत्यं यास्तीसाकेकयी ।

केशचणः । चणप् । केशेनविन इति ।

केशवः । वः । म० । केशोऽस्यास्तीति ।

केशवान् । मत्वप् । म० । प्रशस्ताः केशाः अस्यसन्तीति ।

केशिकः । ठन् । म० । केश केशोभग इतीर्यते । केशवती स्त्री ।

कैकेयी । अण् । अप० । केकयदेशविशेषाणां राज्ञी ।

कैदारकम् । बुज् । चा० । केदाराणां समूहः ।

कैदारम् । अण् । चा० । केदाराणां समूहः ।

कैदारिकम् । ठज् । चा० । केदाराणां समूहः ।

कैदार्यम् । यज् । चा० । केदाराणां समूहः ।

कैशिकम् । ठक् । चा० । केशानां समूहः ।

कैशीयम् । छः । चा० । केशानां समूहः ।

कैश्यम्। बः। चा। केशानां समूहः।

कौंजायनः। च्फञ्। अप। कुंजस्य गोत्रापत्यम्।

कौंजायिन्यः। ज्यः। अप। कौंजायनपत्न्य कौंजायिन्यः।

कौनिकः। ठक्। ठ। कुंतः प्रहरणमस्येति।

कौंभकारिः। इञ्। अप। कुंभकारस्यापत्यम्।

कौंभकार्यः। एयः। अप। कुंभकारस्यापत्यम्।

कौमारः। अञ्। चा। अपूर्वपतिंकुमारीं पतिरूपपन्नः इति

कौमारः पतिः विवाहितः यद्वा अपूर्वपतिः कुमा
रीपतिमुपपन्ना कौमारीभार्या।

कौमारम्। अञ्। कुमारस्य भावः।

कौमुदिकः। ठक्। चा। कुमुदीनि संत्यस्मिन्।

कौरवः। अण्। अप। बद्धते लुकि कुर्वः।

कौरवकः। वुञ्। शै। कुरुषु देशविशेषेषु। जातादिः।

कौरव्यः। एयः। अप। कुरोरपत्यं। कुरूणां राजावा।

कौलः। शै। कुले जातादिः। अण्।

कौलदिनेयः। छक्। अप। कुलदाया अपत्यम् भित्तुकीसती कुलदा

कौलदेयः। छक्। अप। कुलदाया अपत्यम् भित्तुकीसती कुलदा

कौलदेरः। छक्। अप। व्यभिचारिण्याः कुलदाया अपत्यम्

कौलत्यम्। अण्। ठ। कुलथेन संस्कृतम्।

कौलेयः। छक्। कुलेभवः।

कौलेयकः। छक्ञ्। शै। कुले जातादिः। शैव। अन्यः कौलः

कौशलायनिः। फिञ्। अप। कुशलस्यापत्यम्।

कौशांवी। अण्। चा। कुशांवेन निर्हृताः

कौशेयम्। छञ्। कौशेभवं। शै। जातम्।

कौसल्यः। अङ्। अप्। कौसलदेशानां राजा। कौसलस्यायतं वा
कौसंभः। अण्। कुसंभपव।

कौसंभम्। अण्। चो०। कुसंभेन रक्तम्।

कौतेयकः। ङकञ्। शौ०। कुतेजातादिः। असिरेव। अन्यः कौतेः। ^{अण्}

कौतेयम्। ङञ्। कुत्तो भवम्।

कौतेयकः। बुन्।

कमकः। बुन्। चा०। कममधीते०। वेदवा।

कयविक्रयिकः। ठन्। ठ०। कयविक्रयेन जीवति।

क्रयिकः। ठन्। ठ०। क्रयेन जीवति।

कशिमा। इमनिच्। कृशस्य भाव इति।

कसिष्ठः। इष्टन्। प्राणि०। सर्वेषामतिशयेन कृश इति।

कुंचकीयः। ऊ०। शौ०। कुंचकस्यायम्।

कौशशतिकः। ङन्। कन्। ठन्। कौशशतं गच्छतीति।

क्व०। अल्। प्राणि०। अव्ययः। कस्मिन् काले इति कस्मिन् देशे। स्या ^{नेच}

कृत्यः। त्यप्। शौ०। कृभवः। जातादिर्वा।

खरः। रः। म०। खरमिद्विधं राति०। अभिभवतीति।

खल्यम्। यत्। ख०। खलायहितं। खलः। खलवाडा अत्र कीधत्।

खल्या। यः। चा०। खलानां समूहः। ^(इति भाषा)

खादिरम्। अञ्। प्रा०। खादिरस्य विकाररूपमवयवस्यैव।

खानिषिकः। ठक्। खनित्रेण खनति।

गजता। तल्। चा०। गजानां समूहः।

गणपः। यत्। प्राञ्चितीयः। गणलब्धः।

गरिमा। इमनिच्। गुरोर्भाव इति।

गरिष्ठः। इष्टन्। प्राणि०। सर्वेषामतिशयेन गुरुरिति।

गरीयान्। ईयस्वन्। प्राणिः। अयमेषामतिशयनगुरुरिति।

गव्यम्। यत्। अपः। गोर्विकारादि। गोददंगोर्विकारोवेति।

गव्यं। यत्। प्राः। गोर्विकारः। यत्। छः। गोभ्योहितंगव्यं।

गोगः। अणः। अपः। गंगाया अपत्यम्।

गंगायनिः। फिञ्। अपः। गंगाया अपत्यम्।

गंगेयः। छक्। अपः। गंगाया अपत्यम्।

गणपतम्। गणपतेरपत्यादि। अपः। अणः।

गणपत्यः। गणपतेरपत्यादि। मंत्रविशेषः। ल्यञ्। अपः।

गाणीक्यम्। ल्यञ्। वाः। गाणीकानां समूहः।

गागेः। एः। अपः। गाग्याः अपत्याः यस्येति ईलोपः।

गार्गिकः। ठक्। गार्ग्याः अपत्यम्।

गार्ग्यः। एयः। अपः। गार्ग्यस्य गोत्रायत्यं। यञ्वा। गार्ग्यस्य गोत्रायत्यं।

गार्भणम्। अणः। वाः। गर्भिणीनां समूहः।

गार्ग्ययणः। फक्। अपः। गार्ग्यस्य पुत्रायत्यं। फञ्वा।

गार्ह्यः। छक्। अपः। संहृत्य सूतायागेरपत्यः। गृहेः।

गार्गीयाः। छः। अपः। गर्गाणां छात्राः।

गार्ह्यत्यः। यत्। प्राञ्चिः। गृह्यतिर्यजमानः तेन संपुक्तो गार्ह

पत्योऽग्निः।

गुणवान्। मतश्च। गुणो यस्य यस्मिन्वा भवंतीति स्त्रीचेत्। गुण

गुणी। इतिः। गुणं यस्यास्तीति।

गुरुतमः। तमश्च। अयं सर्वेष्वतिशयेन गुरुरिति।

गोतमाः। अणः। अपः। गोतमस्यापत्यानि। वज्रते। पत्ने।

गौतमः। गौतमौ। गौतमाः।

गोता। तल्। तञ्जन्। गोर्भावः इति तलंतं विकं।

गोतम्। त तञ्जन्। गोर्भावः गोतम्।

गोनर्दीयः । छः । शैः । गोनर्ददेशोभवः ।
 गोमयम् । मयट् । मा । गोः पुरीषम् ।
 गोरूप्यम् । रूप्यः प्र । गोभ्योद्देशेभ्य आगतमिति ।
 गौधारः । आरक् । अयः । गोधाया अयत्यम् ।
 गौधेयः । छक् । अय । गोधाया अयत्यम् ।
 गौधेरः । परक् । अय । गोधाया अयत्यम् ।
 गोनर्दः । अण् । शैषि । गोनर्दभवः ।
 गौपुल्लिकः । ठञ् । ठ । गोपुल्लेनतरति ।
 गौरवम् । अण् । गुरोर्भावः इति । नञ् । नञ् ।
 गौरुतल्पिकः । ठक् । ठ । गुरुतल्पे गच्छतीति ।
 ग्रामता । तल् । वा । ग्रामाणाम् । समूहः ।
 ग्रामेयकः । छक् । शैः । ग्रामेजातादिः ।
 ग्राम्यः । यः । शैः । ग्रामेजातादिः ।
 ग्रामीणः । खञ् । शैः । ग्रामेजातादिः ।
 ग्रीवः । अण् । शैः । ग्रीवायां जातादिः । विस्फोटकाद्याः ।
 ग्रीवेयम् । छञ् । शैः । ग्रीवायां भवम् ।
 ग्रीवेयकः । छक् । शैः । ग्रीवायां शोभते भवे ।
 ग्रीवेयकम् । छक् । शैः । ग्रीवायां शोभन्वा ।
 ग्रीष्मम् । अण् । शैः । ग्रीष्मे भवम् ।
 ग्रीष्मिकम् । वुञ् । शैः । ग्रीष्मे जातम् ।
 ग्लुञ्चकायनिः । फिञ् । अप् । ग्लुञ्चकस्य गोत्रायत्यं सामान्या
 ग्लोञ्चकायनः । अण् । अप् । ग्लुञ्चकायनेः पुत्रायत्यं । तच्छात्रेपि
 चटिकः । ठन् । ठ । चटेनतरति ।
 चतुर्थः । अन् । प्राग्वी । चतुर्थो भाग इति ।
 चतुर्धा । धा । प्राणि । नी । चतुः प्रकारः इतिः ।

पत्येपि

चपूतमा । तमप् । प्राणि । सर्वेषामतिशयेन चपला इति ।
 चपलतरः । तरप् । प्राणि । अपमनयोरतिशयेन चपलः ।
 चरकः । णिनिः । शौ । चरकेण प्रोक्तमधीयते प्रत्ययस्य लृक्
 चर्म एवती । मत्तप् । मं । चर्मो रूपस्या मस्या वा ।
 चाक्रिणः । अण् । अप् । चक्रिणः अपत्यम् ।
 चाटकैः । परक् । अप् । चटकाया अपत्यम् ।
 चांजलकिः । इज् । अप् । चांजलस्यापत्यम् ।
 चाणकीनम् । खज् । मं । चाणकानां भवने द्वे ।
 चातुरम् । अण् । शौ । चतुर्भिरुच्यते ।
 चातुर्मासी । अण् । ठक् । चतुर्धृमासेषु भवती या ।
 चातुर्वर्ण्यम् । ख्यज् । नञ् । चतारो वर्णाः इति ।
 चातुर्दीयनम् । अण् । चतुर्दीयनस्य भावः इति ।
 चारकीणम् । खज् । छ् । चरकाय हितमिति ।
 चारायणः । फक् । चरस्य गोत्रापत्यम् ।
 चातुषम् । अण् । शौ । चतुषा रस्यते इति रूपम् ।
 चिरत्नम् । लः । शौ । चिरकाले भवं । चिरकालाद्भूतम् ।
 चिरंतनम् । द्यु । द्युत् । शौ । चिरकालाद्भूतम् ।
 चिरंतराम् । आम् । प्राणिनी । चिरंतरमेव चिरंतराम् । अव्य-
 चूडालः । लच् । चूडायस्यास्तीति ।
 चैत्रः । अण् । चा । चैत्री पौर्णमासी यस्मिन्मासे सः ।
 चैत्रवत् । वतिः । नञ् । चैत्रस्येवेति ।
 चैत्रिकः । ठक् । चा । चैत्री पौर्णमासी यस्मिन्मासे सः ।
 छात्रः । णः । ठक् । गुरोर्दोषाणामाद्यादनंशीलमस्येति ।
 छांदोग्यम् । ज्यः । शौ । छांदोगनां धर्म आन्वायो वा ।
 जघन्यः । यत् । नडा । जघन्यमिवेति ।

जनकीयम्। छः। शैः। जनेभवं। जनस्येदंवा।

जनता। तल। चा। जनानां समूहः।

जंबु। अज। मा। सस्यलोपावृद्धिः। जंबाः विकाररूपं। फलं जंबु

जाज्यम्। व्यज। नस्तत्र। जडस्यभावइति।

जातवम्। अण। मा। जन्मोविकाररूपं। अवयवरूपंवा।

जानकी। अण। अण। जनकस्यापत्यस्त्री।

जानपदः। अण। जनपदो यस्यसः।

जाउदघ्नम्। दघ्नच्। जाउप्रमाणस्य जलस्येति।

जिह्वा मूलीयम्। छः। शैः। जिह्वा मूले भव।

ज्यायान्। ईयस्वच्। प्राणि। अयमेवामतिशयेन ज्येष्ठइति।

ज्येष्ठः। इष्ठच्। प्राणि। सर्वेषामतिशयेन बृहत्प्रशास्योवा इति।

ततः। तत्। तसिन्। प्राणि। अयः। तस्मादिति।

ततरः। उतर। प्राणिवी। तत्संख्याकः।

ततस्यः। त्यप्। शैः। ततो भवः। ततो जातादिर्वा।

तत्कः। कच्। मनः तस्यायं तत्कः।

तत्र। त्रल्। प्राणि। अयः। तस्मिन्निति।

तथा। थाल्। प्राणि। अयः। तेन प्रकारेणेति।

तत्रेत्यः। त्यप्। शैः। तत्र भवः। तत्र जातादिर्वा।

तदा। दा। प्राणि। अयः। तस्मिन् काले इति।

तदानीम्। दानीम्। प्राणि। अयः। तस्मिन् काले इति।

तदीयः। छः। शैः। तस्मिन् भवः। तस्यायं वा।

तद्वर्गः। शैः। तत्संजातीय समूहः।

तद्वर्गीयः। छः। शैः। तद्वर्गस्यायम्।

तद्वर्गीणः। लः। शैः। तद्वर्गे भवः।

तन्निमा। इमनिच्। नज्जन्। ततो भवः इति।

तनिष्ठः। इहृत्। प्राणिः। सर्वेषामतिशयेनतनुमिति।

तपस्वी। विनिः। म०। तपोस्यास्तीति।

तव मयः। छः। शैः। तव मयः।

तदि। हिल। प्राणिद। अय०। तस्मिन्काले। तदाइति।

तवकः। अकच्। प्राणिवी। तवअयमिति।

तांतवापिः। इज्। अय०। तांतवायस्यायत्यम्।

तांतवाय्यः। एयः। अय०। तांतवायस्यायत्यम्।

तावकः। अण०। शै०। तवअयम्।

तावकीनः। खज्। शै०। तवअयम्।

तावतिकः। कन्। इडागम। आर्ही। तावताकीतः।

तावक्तः। कन्। आर्ही। तावताकीतः।

तावान्। मत्वप्। म०। तावत्प्रमाणमस्येति।

तारकिकम्। इतच्। म०। तारकाःसजाताअस्येति। नभः।

तालम्। अण०। प्रा०। तालस्यविकाररूपम्। तालंधनुः। अन्य
तालमयम्।

तालव्यः। यत्। तालनिभवइति।

तालणः। अण०। अय०। ततणः। अयत्यम्।

तालण्यः। एयः। अय०। ततणः। अयत्यम्।

तिलतैलम्। तैलच्। म०। तिलानांस्त्रेहःइति।

तिलमयम्। मयट्। प्रा०। तिलानांविकाररूपम्। संज्ञायं
तैलम्। अण०। प्रा०।

तिल्यम्। यत्। छः। तिलेषुहितम्। तिल्यं। यत्। म०। तिला
नांभवनंक्षेत्रंतिल्यम्।

तुंदिकः। ठः। म०। तुंदमस्यास्तीति।

तुंदिवान्। मत्वप्। म०। इलच्। च। तुंदोस्यास्तीति।

तुंदी। इनिः। म०। तुंदमस्यास्तीति।

तृतीयः॥ छः॥ म॥ चतुर्णोऽष्टाः॥ तृतीयः॥

तृयः॥ यत्॥ म॥ चतुर्णोऽष्टाः॥

तृत्थम्॥ यत्॥ प्राप्ति॥ तृत्थया समितम्॥

तृणसम्॥ सः॥ चा॥ तृणैः निर्हृतं॥ कुट्टादि॥

तृणा॥ यः॥ चा॥ तृणानां समूहः॥ माजनी॥ रज्जुर्वा॥

तृतीयः॥ तीयः॥ म॥ तृयाणां अष्टकः॥ इति॥

तृतीयकम्॥ कन्॥ म॥ तृतीयपदतृतीयकः॥ कन्॥ प्राणिदीयः॥

तृतीयकः॥ तार्तीयकः॥

तृतीयाकरोति॥ उच्॥ तृतीयं कर्षणं करोतीति॥

तेजस्वी॥ विनिः॥ म॥ तेजोऽस्यास्तीति॥

तेकायनिः॥ फिन्॥ अय॥ तिकस्यापत्यम्॥

तेजरीयाः॥ छः॥ शै॥ तिनरिणा प्रोक्तमधीयंते॥

तैतिजीकम्॥ अण॥ प्रा॥ तित्तिजीकस्यावयवरूपं॥ विकाररू

पंवा॥ अण॥ ठ॥ तित्तिजीकेन संस्कृतम्॥

तैर्थाः॥ अण॥ शै॥ तीर्थादागतः॥

तैलम्॥ अण॥ शै॥ तिलस्ये दम्॥ तिलानां दम्॥

तैलं याता॥ जः॥ चा॥ तिलानां पातोऽस्यां स्वाधायां हवने सा॥

तैलीनम्॥ खन्॥ म॥ तिलानां भवनं तैरिति॥

तैडः॥ अण॥ शै॥ तिजं व्याख्या नोऽग्रंथः॥ तिज॥ सुभवं तैडम्॥

तौल्ललायनः॥ फक्॥ अप॥ तौल्ललेः॥ युवापत्यम्॥

तौल्ललिः॥ इन्॥ अप॥ तृल्ललस्य गोत्रापत्यम्॥

तौ विंकः॥ ठक्॥ ठ॥ त्वं व्यातरीति॥

त्रयम्॥ टयप्॥ म॥ त्रयः अवयवाः यस्येति॥

त्रयात्तः॥ आत्तच्॥ म॥ त्रयात्तज्ञाय स्यास्तीति॥

त्रयिष्ठः॥ इष्टन्॥ प्राणि॥ सर्वेषामतिशयेन तृप्तः इति॥

त्रयस्यम्। अण्। प्रा०। त्रयस्यः विकाररूपं त्रयस्यम्। अवयवरूपं वा।
 वि०। सञ्। तदा०। विवारमिति।
 विकम्। कन्। म०। त्रयमेवेति।
 त्रितयम्। तयप्। म०। त्रयः अवयवाः यस्येति।
 त्रिधा। धा०। प्राणिनी। अथ। त्रिप्रकारः इति।
 त्रिंशकः। उवन्। आदी०। त्रिंशत्याजीतः।
 त्रेधा। पधाच्। प्राणिनी। त्रिप्रकार इति।
 त्रैगर्तः। अञ्। अय०। त्रैगर्तस्येति।
 त्रैगर्तकः। वुञ्। शै०। त्रैगर्तज्ञातादिः।
 त्रैगुणिकः। ठक्। ठ०। त्रिगुणं प्रयच्छतीति।
 त्रैगुण्यम्। घ्यञ्। चा०। त्रयाणां गुणानां समूहः।
 त्रैधम्। धमुञ्। प्राणिनी। अथ। त्रिप्रकारमिति।
 त्रैलुभम्। अण्। चा०। त्रैलुब्ध इव।
 त्रैरायनम्। अण्। नञ्त्तञ्। त्रैरायनस्य भावः। इति।
 तत्कः। कन्। म०। त्वदीयोयं तत्कः।
 त्वदीयः। छः। शै०। त्ववश्रयम्।
 त्वद्वर्गीणः। खः। शै०। त्वद्वर्गे भवः।
 त्वद्वर्गीयः। छः। शै०। त्वद्वर्गे भवः।
 त्वद्वर्ग्यः। यत्। शै०। त्वद्वर्गे भवः।
 त्वङ्। मयम्। मयट्। प्रा०। त्वचो विकाररूपम्। अवयवरूपं वा।
 दंजी। इनिः। म०। दंजोऽस्मास्तीति।
 दंज्रः। यत्। आदी०। दंजमर्हतीति।
 दंत्वरः। उरच्। म०। दंत्ता उन्नता यस्य।
 दंत्यः। यत्। शै०। दंते भवः दंत्यः।
 दंत्यम्। यत्। छः। दंतेऽप्युद्दिते दंत्यम्।

दविष्टः॥ इष्टुन्। नञ्प्रज्ञ। सर्वेषामन्तिशयेनहरइति।

दयालुः॥ आलुच्। म॥ दयायस्यास्तीति।

दर्पचणः॥ चणप्। म॥ दर्पेणविज्जइति।

दक्षिणतः॥ तसित्। प्राणिवी। अव्य०। दक्षिणस्मादिति।

दक्षिणतश्चागतः॥ अतस्तुच्। प्रादि०। अव्य०। दक्षिणस्यांदि
शिवा दक्षिणस्मिन्देशेवसति इति।

दक्षिणतोवसति। अतस्तुच्। प्रादि०। अव्यय०। दक्षिणस्मिन्
देशेदक्षिणस्यांदिशिवावसति। इति।

दक्षिणागतः॥ आति॥ प्राग्दी०। अव्य०। दक्षिणस्माद्देशादागतः

दक्षिणादेशोरमणीयः॥ अत्। अव्य०। दक्षिणोदेशोरमणीयइ
त्यर्थः पंचम्याः भ्रमः॥

दक्षिणाद्वसति। आति। प्रादि०। अव्य०। दक्षिणस्मिन्देशेवस
तीति

दक्षिणादिग्रामाद्वसति। आदि०। प्राग्दी०। दक्षिणस्यांदि
शिग्रामस्य अहरेवसतीत्यर्थः॥

दक्षिणेनदेशोरमणीयः॥ एनप०। दक्षिणतः अयंदेशो
रमणीयः इत्यर्थः दक्षिणेनेत्यत्रतृतीयाभ्रमः॥

दाएज। हा॥ चा॥ दंडः॥ प्रहरणोस्याः क्रीडायांसा।

दाधिकम्। ठक्। ठ। दध्मसंस्कृतं। ठक्। ठ। च। दध्म
संस्कृतम्।

दाधिकः॥ ठक्। ठ। दध्मभक्ततीति।

दामनीयः॥ ऊ॥ तडा॥ दामनीयः दामनीयौ। वड्ढने०।
दामनीयः॥

दारिद्र्यम्। ष्यञ्। नञ्प्रज्ञ०। दारिद्र्यस्यभावः॥

दाह्यम्। ष्यञ्। नञ्प्रज्ञ०। दाह्यस्यभावः॥ इति दाह्यम्।

दार्जेयम्। छन्। शौ०। दृत्तौभवम्। दृतिः॥ सूकाना॥ पिचकारी॥

द्रुकाना॥ दस्तूर॥ वलिकर्म॥

दार्घदाः॥ अण० शौ०। दृषदियिष्टाः॥ सक्तायाः॥

दाशरथिः॥ इज्। अय०। दशरथस्यापत्यमिति॥

दासेयः॥ छक्। अय०। दास्याः अपत्यम्।

दासेरः॥ छक्। अय०। दास्याः अपत्यम्।

दातिः॥ इज्। अय०। दत्तस्यापत्यम्।

दातिणात्याः॥ त्यक्। शौ०। दतिणाव्ययम्। तत्रजातादिः॥

दातिणायनः॥ फक्। अय०। दातेरपत्यम्।

दिवातनम्। द्यु। द्युल्। दिनेभवम्।

दिव्यम्। यत्। शौ०। दिविस्वर्गे आकाशे च भवम्।

दिश्यम्। यत्। शौ०। दिशि भवम्।

दीर्घसत्रम्। अज्। शौ०। दीर्घसत्रे भवम्।

उःकुलीनः॥ ख०। अय०। उःकुलस्यापत्यम्।

उःखी। इनिः॥ म०। उःखमस्यास्तीति॥

हरेत्यः॥ एत्यः॥ शौ०। हरे भवः॥ जातादिर्वा॥

देवकीयम्। छः॥ शौ०। देवेषु जातादि। देवानामिदं वा॥

देवपथः॥ कन्। तडा। कनेल्लक्। देवमार्गे

देवदत्तमयम्। मपट्। शौ०। देवदत्तादागतम्। देवदत्त

स्य विकारो वा॥

देवदत्तरूप्यम्। रूप्यः॥ शौ०। देवदत्तादागतम्।

देवागारिकः॥ ठन्। ठ०। देवागारे नियुक्तः॥

दैत्यः॥ एणः॥ अय०। दितेरपत्यम्।

दैवम्। अज्। अय०। देवस्यापत्यादि। दिवि भवं वा॥

दैव्यम्। यज्। अय०। देवस्यापत्यादि। दिवि भवं वेति॥

दृष्टिकः॥ ठक्। ठ। दिष्टभायंमनिर्यस्येति। आरब्धानिच्यु
 दोषातनम्। दु। दुल्। शै। राजौभवम्।

दौत्यम्। एणः। नञ्त्तञ्। इतस्यभावइति।

दौवारिकः॥ ठक्। हारेनियुक्तइति।

दौकुलेय। छक्। अप्। उःकुलस्यापत्यम्।

दौष्कः॥ ठक्। चा। दोर्भ्यांचरतीति।

दौहित्रः॥ अणः। अप्। उहित्वरपत्यम्।

द्रुहिमा। इम निच्। नञ्त्तञ्। दृढस्यभावः।

द्रुहीयान्। ईयस्वन्। प्राणिः। अयमेषामतिशयेनदृढइति।

द्रव्यम्। यत्। प्रा। दुर्दृष्टस्यभावयवोविकारोवा।

द्राक्षिमा। इम निच्। दीर्घस्यभावइति।

द्राक्षिष्ठः। इष्ठन्। प्राणिः। सर्वेषामतिशयेनदीर्घः।

द्राक्षीयान्। ईयस्वन्। प्राणिः। अयमेषामतिशयेनदीर्घइति।

द्रोणोधी। अनक्। द्रोणप्रमाणमूधोयस्याइति।

द्रोणायनः॥ फक्। अप्। द्रोणस्यगोत्रापत्यम्।

द्रोणीः॥ इज्। द्रोणस्यगोत्रापत्यम्।

द्रव्यम्। अयच्। म्। द्रौअवयवौयस्येति।

हारिकः॥ ठक्। हारेनियुक्तइति।

द्विः॥ सूच्। तद्रा। द्विवारमिति।

द्विका। कन्। म्। द्वौविद्येतेयस्याम्।

द्वियुणाकरोति। डाच्। तद्रा। द्विवारं करोति।

द्वितयम्। तमप्। म्। द्वौअवयवौयस्येति।

द्वितीयकः॥ कन्। म्। द्वितीय एव द्वितीयकः॥ कन्। प्राणिः॥

द्वितीयः॥ तीयः। म्। द्वयोःश्रकोद्वितीयः।

द्वितीयाकरोति। डाच्। तद्रा। द्वितीयं कर्षणं करोतीति।

द्विधा। धा। प्राग्वी। अव्य। द्विप्रकारइति।

हिरात्रिकः। ठः। शैः। द्वयोरात्रोर्भवः।

हिरात्रीणः। त्वः। ठञ्। द्वयोरात्रोर्भवःइति।

द्विवार्षिकः। ठन्। ठञ्। द्वयोर्वर्षयोर्भवतीति।

द्विवर्षीणः। त्वः। ठञ्। द्वयोर्वर्षयोर्भवइति।

द्विशूर्पिकम्। ठन्। आर्ही। द्वाभ्यांशूर्पाभ्यांकीतम्।

द्वेधा। एधाच्। प्राग्वी। द्विप्रकारइति।

द्वैगुणिकः। ठक्। ठः। द्विगुणंप्रयच्छतीति।

द्वैगुण्यम्। ध्यञ्। नञ्त्वः। द्विगुणस्यभावः।

द्वैधम्। धमुञ्। प्राग्वी। अव्य। द्विप्रकारमिति।

द्वैपः। अन्। चाः। द्वीपिनोविकारः। द्वीपीयाकु तच्चर्म

एपरिवृतः द्वैपः रथः।

द्वैप्यः। यञ्। शैः। द्वीपेभवः। जातादिर्वा।

द्वैप्यम्। यञ्। शैः। द्वीपे जातादि।

द्वैमात्रः। अण्। अपः। द्वयोः मात्रोरपत्यम्।

द्वैवार्षिकः। ठञ्। ठन्। द्वयोर्वर्षयोरयमिति।

द्वैरात्रिकः। ठञ्। ठन्। द्वयोः रात्रोर्भवःइति।

द्वैहायनम्। अण्। द्विहायनस्यभावः।

द्वैहायनः। अण्। द्विहायनस्यभावइति।

धनवत्। मत्वप्। मः। धनं विद्यते यस्य तत्। अथवा। वतिः

धनेन त्वत्पम्। अव्ययान्।

धनिकः। ठन्। मः। धनमस्यास्तीति।

धनी। इतिः। धनं यस्यास्तीति।

धन्यः। यत्। प्राग्वि। धनं लब्धाइति। यत्। आर्ही। धनेन यु

क्तः। धनस्य योग्यः।

धन्यार्थी। इति। म०। धन्यार्थीः स्यात्सीति।
 धर्म्यम्। यत्। प्राप्ति०। धर्मेण प्राप्यम्। इति। धर्मादनयेत।
 धार्मिकः। ठक्। ठ०। धर्ममाचरतीति।
 धुर्यः। यत्। प्राप्ति०। धुरेवदति यः।
 धुर्या। यत्। प्राप्ति०। धुरेवदतीति।
 धूम्यः। यत्। यद्धि। धूमायदितः।
 धेनुकम्। ठक्। चा०। धेनूनां समूहः।
 धोरेयः। छक्। प्राप्ति०। धुरेवदति इति।
 नउकीयम्। ज्ञः। चा०। नडादिभ्यो हरभवः।
 नड्डलः। ढलच्। चा०। नडानामहरभवइत्यादि।
 नड्डान्। उमत्वप्। चा०। नडानि संत्यस्मिन्।
 नवीनम्। खः। तद्वा०। नवमेव।
 नस्यम्। यत्। ज्ञ०। नासिकायां दितमिति।
 नाकुलः। अण०। अप०। नकुलस्यापत्यम्।
 नागरः। अण०। शै०। नगरेजातः।
 नागरेयकः। छक्। शै०। नगरेजाताद्यर्थे।
 नाटेरः। छक्। शै०। नट्टांजातादिः। नटीसुतः।
 नाद्यम्। ज्यः। शै०। नटानां धर्मश्चास्त्रायोवा।
 नाटायनः। फक्। अप०। नउस्यगोत्रायत्यम्। पौत्रवर्धि^{फक्}
 नाडिः। इज्। अप०। नउस्यापत्यम्। पुत्रपर्यंतमिज्पव।
 नादेयम्। छक्। शै०। नटांजातादि।
 नापितायनिः। फिज्। नापितस्यापत्यम्।
 नापित्यः। एप्। अप०। नापितस्यापत्यम्।
 नाभ्यम्। यत्। ज्ञ०। नाभौ दितमिति।
 नारायणः। फक्। नरस्यगोत्रायत्यमिति।

नामेदः। अण्। अप्। नर्मदाया अपत्यम्।
 नाविकः। ठञ्। ठ। नावातरति। इति।
 नाव्यम्। यत्। प्राञ्चि। नावातार्य्यम्।
 नासिकम्। यत्। यद्वि। नासिकायैहितम्।
 नासिकः। ठक्। ठ। नासिपरलोकंयस्यमतीसः।
 नित्यः। ल्यप्। शौ। ध्रुवम्।
 निद्रालः। आलृच्। म। निद्रायस्यास्तीति।
 नीलनीलम्। रूपम्। द्विरुक्तम्।
 नीलम्। अन- चा। नील्यारक्तं नीलम्।
 नीचकैः। अकच्। नीचैरेवइति।
 नूतनम्। तनप्। तद्वा। नवमिति।
 नूत्नम्। त्वप्। तद्वा। नवमिति।
 नेदिष्टः। इष्टृन्। प्राञ्चि। सर्वेषामतिशयेन श्रुतिकइति।
 नैकटिकः। ठक्। ठ। निकटेवसतीति।
 नैधेयः। ङक्। अप्। निधेरपत्यम्।
 नैपथ्यः। अण्। शौ। नैपथ्येजातादिः।
 नैययोधम्। अण्। प्राण्। न्ययोधस्याविकारः। ऐचागमोत्र।
 नैयायिकः। ङक्। चा। न्यायमधीतेवेदका।
 नैत्यम्। ष्यञ्। चा। नीलस्यभादइति।
 नैशम्। अण्। शौ। निशिभवम्। जातादिवा।
 नैशः। अण्। शौ। निशायां व्याहरति।
 नैशिकः। ठञ्। शौ। निशायां व्याहरति मृगः।
 नैशिकम्। ठञ्। शौ। निशिभवं। जातादिवा।
 नैषध्यः। ण्यः। अप्। निषधस्यापत्यं। निषधानां राजावा।
 नैषादकिः। इञ्। अप्। निषादस्यापत्यम्।

नैष्ठिकः। वज्र। आ। निष्कस्यविकारः नैष्ठिकः।

नैष्ठिकम्। अण्। प्राग्। निष्केन क्रीतम्।
 न्याय्यम्। यत्। प्राग्निः। न्यायादनपेतम्।
 पंचकः। कन्। आर्ही। पंचभिः क्रीतः। इति।
 पंचकृतः। कृतस्त्वच्। तद्वा। पंचवारं कृतमिति।
 पंचजनीनम्। खः। ऊ। पंचजनेभ्योदितमिति।
 पंचजनीयम्। ऊ। यद्धि। शश्च। जनायदितम्।
 पंचतितराम्। तरप्। अतिशयेन पंचतीति तिङं तात्तरच्।
 पंचधा। धा। प्राग्वी। पंचप्रकारः इति।
 पंचमः। अन्। प्राग्वी। पंचमो भागः।
 पंचवारम्। वृत्तान्तः। पंचधा प्रवृत्तः।
 पंचदशः। डः। म। पंचदशानां पूरण इति।
 पंचविंशः। उट्। म। पंचविंशतेः पूरक इति।
 पचिष्ठः। इष्टन्। प्राग्निः। अतिशयेन पक्ता।
 पटीयान्। इष्टन्। प्राग्निः। अयमेषामतिशयेन पटुरिति।
 पटुजातीयः। जातीय्। पटुप्रकार इति।
 पटुत्वम्। त्। चा। पटोर्भावः।
 पटुतरः। तरप्। प्राग्निः। अयमनयोरतिशये पटुरिति।
 पटुता। तल्। नञ्त्तञ्। पटोर्भावः इति।
 पटुतमः। तमप्। प्राग्निः। अयमेषामतिशयेन पटुः।
 पटुपटुः। द्विरुक्तः।
 पटुपट्वी। द्विरुक्तः।
 पटुरूपः। रूपम्। प्राग्वी। पटुप्रकारः इति।
 पटुकृतः। च्विः। तद्वा। अपटुः पटुर्भवतीति।

पटिष्ठः इष्टन् प्राग्निः अति
 शयेन पटुरिति।

पंडितकल्पः। कल्पप्। प्राणिः। ईषट्ठनः पंडितः पंडितकल्पः।
 पंडितपाशः। पाशप्। कुत्सितः पंडितः इति।
 पथकः। वुन्। शैः। पथिजातः। वुम्। मः। पथिकुशलः।
 पथिकः। ठन्। पंथानं गच्छतीति।
 पथिकी। स्त्रियां। पथिकी। पंथानं गच्छतीति।
 पथ्यम्। यत्। प्राग्निः। पथः अनयेतम्।
 पदकः। वुन्। चाः। पदमधीते वेतिवा।
 पद्याः। यत्। प्राग्निः। पादौ विध्यंतीति। शर्कराः कंटकावा।
 पयः पाशम्। पाशम्। कुत्सितं पयः इति।
 पयस्यम्। यत्। प्राः। पयसो विकाररूपं। द्रव्यम्।
 परकीयम्। छः। शैः। परस्मिन् जातादि। परस्येदंवा।
 परतः। तसित्। प्रागिवी। अव्यः। परस्मादिति।
 परस्तात्। अस्तातिः। प्रागिवी। परस्यां। परस्याः दिशः। परावा
 दिक इति।

परारिः। आरित्। प्राग्निः। अव्ययः। पूर्वतरे वत्सरे इति।
 परारिः। आरित्। शैः। पूर्वस्मात् पूर्वस्मिन् वत्सरे इति।
 परारित्वम्। त्वः। शैः। पूर्वस्मात् पूर्वस्मिन् वर्षे जातम्।
 परार्द्धः। यत्। शैः। परार्द्धसंख्याके काले जातादिः।
 परावरीणः। त्वः। मः। पराश्च अवराश्च अनुभवतीति।
 परितः। तत्। प्राग्निः। अव्यः। अष्टदिग्भ्य इति।
 परीणः। त्वः। मः। परस्यायम्।
 परुत्। परुत्। पूर्वस्मिन् वत्सरे इति।
 परुत्त्वम्। त्वः। शैः। पूर्ववर्षे भवम्।
 परेद्यवि। पद्यवि। प्राग्निः। अव्यः। परस्मिन् नृनि इति।
 पर्णीयम्। छः। शैः। पर्णदेशे जातादि पत्रसंबन्धिनित्वा
 ली। अण।

पर्वतीयम्। छः। शैः। पर्वतेभवः। मनुष्यः। अन्यः पर्वतीयः
पार्वतोपि।

पवर्गीयम्। छः। चाः। शैः। पवर्गेभवम्।
पश्चिमम्। डिमच्। शैः। चाः। वाः। पश्चिमेभवम्।
पत्नी। इनि। मः। पत्नोयस्यास्तीति।

पांचजन्यः। न्यः। शैः। पांचजन्येभवः पांचजन्यः पांचज
न्यः। शांतासुरः।

पांचालः। अण। अयः। पांचालानां राजा। पांचालस्यापत्य
मिति वा। अच्।

पांचाली। अण। अयः। पांचाल देशानां राज्ञी। पांचाली।

पांडुरः। ड्रण। अयः। पांडुरपत्यः। पांडूनां राजा वा।

पाणीनिः। इज्। अंघः। शैः। पाणीनां पुत्रापत्यम्।

पाणीनीयम्। छः। शैः। पाणीनिनामोक्तं। पाणिनः वैद्याक
रणाः भक्तिः भागः यस्य स पाणिना उपज्ञाते

पांथः। एः। ठन्। पांथानं गच्छतीति। सिपां पांथा।

पाथेयम्। ळन्। माच्चि। पथिसाधु। इति।

पाटलिपुत्रकः। ड्रज्। शैः। पाटलिपुत्रे जातादि। पटनाख्ये।

पात्रगारिः। इज्। अयः। पात्रगारस्य गोत्रापत्यं। ततः पुत्राय
त्येकक तस्य लृक् पिता पुत्रश्च।

पामनः। नः। मः। पामा अस्यास्तीति।

पायसिकः। ठक्। शैः। पायसं भक्तिः भागः। अस्या।

पारदारिकः। ठक्। ठः। पदारान् गच्छति। यः।

पारलौकिकम्। ठन्। शैः। परलोके भवम्।

पारायणीकः। ठन्। कन्। पारायणं वर्जयतीति। पाराणी
कः। छात्रश्च।

पारावारीणः। खः। शैः। पारावारेजातादिः। खः। मः। पारावा
रेगामी पारावारीणः।

पारिपार्श्वकः। ठक्। ठः। पारिपार्श्ववर्त्तने इति। भृत्यः शिष्यो
पारियात्रिकः। ठक्। ठः। पर्याप्तमिति यत्राह अलंभोजनेन
पारिषदः। अञ्। शैः। पारिषदः। अयं। अण्। प्राप्तिः। पारिष
दिसाधुः। पारिषदम्।

पारिषयः। एयः। प्राप्तिः। पारिषदिसभायां साधुः। पारिषयः
पारीणः। खः। शैः। पारेजातादिः। खः। मः। पारेगामी। पारीणः
पार्थः। अण्। अप्। एथाया अयं पार्थः एथाया अपत्ये र्थे पा
र्थेय इति रूपसम्पादकः। षच इत्यनेन षक
पार्थिवम्। अण्। नञ्। एथोर्भाव इति।

पार्थिवः। अ० वा। अञ्। शैः। एथिव्या अयम्।

पार्थिवा। जः। अप्। एथिव्या अपत्यादि।

पार्थिवी। अञ्। अप्। एथिव्या अपत्यादि।

पार्यात्रिकः। ठक्। ठण्। पर्याप्तमित्याह। पूर्णभोक्ता।

पार्वतायनः। फक्। अप्। पर्वतस्य गोत्रापत्यम्।

पार्वतिः। इञ्। अप्। पर्वतऋषेः गोत्रापत्यम्।

पार्वती। इञ्। अप्। पर्वतस्य अपत्यं स्त्री पार्वती।

पार्श्वः। अण्। तद्। पार्श्वराशुधृती वी संशयः पवा।

पार्श्वतः। अण्। तद्। पार्श्वौ। वहुते। पार्श्वः।

पार्श्वतः। तसिन्। तद्। पार्श्व इति।

पार्श्वतीयम्। ज्ञः। शैः। पार्श्वतो भवम्।

पार्श्वधिकः। ठञ्। ठः। पार्श्वधः प्रहरणमस्येति।

पलाशः। अञ्। प्राग्दी। पलाशस्यावयवः।

पलाशम्। अण्। प्रा०। पलाशानां विकाररूपमवयवरूपं वा।

पांशुः॥ १॥ म॥ पांशुः धूली अस्यास्तीति।
पाशुपतम्। अण॥ चा॥ पशुपतिः शिवो देवतास्येति उद्देश्य
विशेषे पाशुपतः॥

पाश्वम्। एस्। चा॥ पशूनां समूहः॥
पाश्चात्यः। त्यक्। शै॥ पश्चाज्जातदिः॥
पाशपः। यः। चा॥ पाशानां समूहः॥

पिच्छिलः। इलच्। म॥ पिच्छमस्यास्तीति।
पिंजिष्ठः। इष्ठन्। प्राणि॥ सर्वेषामतिशयेन पिंजिरः इति
पिंजीयान्। ईयस्वन्। प्राणि॥ अयमेषामतिशयेन पिंजार इति
पितामहः॥ डामहच्। चा॥ पितुः पिता॥

पितामही। डामहष्। चा॥ पितृर्माता॥
पितृभोगीणः॥ त्वः। छः॥ पितृभोगार्थं हितः॥
पितृव्यः। व्यत्। चा॥ पितुः भ्राता॥

पितृव्यस्त्रीयः॥ छः॥ अय॥ पितृव्यसुरपत्यं पुमान्।
पित्रम्। यत्। चा॥ पितरः देवतास्येति। पितुरिदं वा शै॥
के। पितुरागतं धनम्॥

पिष्टकः॥ कन्। प्रा॥ पिष्टस्य विकारविशेषः पिष्टकोष्ठम्॥
पिष्टमयम्। मयट्। प्रा॥ पिष्टस्य विकाररूपम्। भस्म।
रामचक्रे वडे वडीयाम्॥

पीतः॥ मत्तृष्। मं॥ पीत्येगुणोऽस्यास्तीति।
पीतकम्। कन्। चा॥ पीतेन रक्तं वस्त्रं पीतकम्॥
पुत्रपौत्रीणः॥ त्वः। म॥ पुत्रपौत्रमनुभवतीति।
पुत्रवलः॥ वलच्। म॥ पुत्राः अस्य संतीति।
पुत्रीयः॥ छः॥ यद्विधिं। पुत्राय हितः॥ छः॥ आर्ही। पुत्रनिमित्तः॥
पुत्रीयम्। छः॥ यद्वि॥ पुत्रेभ्यो हितम्॥

पुत्रम्। यत्। आर्ही। पुत्रनिमित्तमिति।

पुत्रः। अग्निः। प्राग्वी। अयम्। सर्वस्यादिशि। सर्वस्यावादिशः। श
र्वावादिक्। इति।

पुत्रस्तात्। अस्तातिः। प्राग्वी। सर्वस्यादिशि। सर्वस्यादिशः।
शर्वावादिक्। इति।

पुत्रस्तादागतः। अस्तातिः। सर्वस्यादिशिवसति। सर्वस्यादि
शआगतइतिवा पुत्रस्तादसति।

पुत्रस्तादमणीयः। अस्तातिः। पूर्वो देशोरमणीयः। पुत्रस्तादम
णीयः।

पुंस्त्वम्। त्। नञ्त्वं। पुंसोभावः। इति।

पुंस्त्वा। त्त्वं। नञ्त्वं। पुंसोभावः। इति।

पूर्वतः। तसित्। प्राग्वी। पूर्वस्मादिशि।

सर्वपदिकः। ठन्। ठगन्। सर्वपदेन चरति। इति वस्तुतस्तुपौ
र्वपदिकः। ठन्। ठगन्। सर्वपदेष्टुत्वाति।

सर्वाह्लाकः। बुन्। शौ। सर्वाह्लेजातः।

सर्वाह्लाकम्। बुन्। शौ। सर्वाह्लेभवं।

सर्वाह्लातनम्। यु। युल। शौ। सर्वाह्लेजातम्।

सर्वाह्लेतनम्। यु। युल। शौ। सर्वाह्लेजातम्।

पूर्वधुः। पधुत्। प्राग्। अयम्। पूर्वस्मिन्वहनि। इति।

पूर्वणदेशोरमणीयः। पन्। प्राग्। पूर्वतः। रमणीयइ
त्यर्थः। अत्रतृतीयाभ्रमः।

एष्टतः। तसित्। तद्। एष्टे। इति।

पैत्तकम्। बुन्। शौ। पितृगगतम्।

पैत्तषसेयः। छक्। अप्। पितृषसुरपत्यम्।

पैत्तषस्वीयः। छण्। अप्। पितृषसुः। अपत्यम्।

पैतिकम्। ठक्। आर्ही। पिन्नस्यशमनंकोपनंवा।

पैप्पलम्। अण्। चा०। पिप्पलस्यविकारः।

पैलेयः। ङक्। अय०। पीलाया अपत्यम्। पीलाया अपत्यं पै
पैलः। अण्। अय०। पीलाया गोत्रापत्यं लोपि।

ततः फिन्। फिजोलुक। अत्रपैलः पिता। पुत्रश्च।

पौनः। पुन्यमाषत्रम० पुनः। पुनरित्यस्यभावः।

पौनः। पुनिकः। ठक्। शौ०। पुनः। पुनर्भवः। जातादिर्वा।

पौरुष्याः। त्यक्। शौ०। पुरः। अग्रेजातादिः।

पौराणीकः। ठक्। चा०। पुराणमधीतेवेदवा। ठक्। शौ०।
पुराणवर्जयति।

पौरोहित्यम्। एयः। नञ्त्वन्। पुरोहितस्यभावइति यक्
वा पुरोहितस्यभावइति। रम्।

पौरुषम्। अण्। म०। पुरुषः। प्रमाणमस्य। शौ०। पुरुषस्य

पौरुषेयाः। ङक्। छ०। वध० विकारः। समूह० तेन कृतेषु।

पौर्णमासी। अण्। ठक्। पूर्णमासे स्यांभवतिइति।

पौर्वः। अण्। अय०। पूरुणां राजा। पूरोरपत्यमपि।

पौर्वशालः। ज०। शौ०। पूर्वस्यांशालायांभवः।

पौर्वमद्रः। अण्। शौ०। पूर्वमद्रेभवः।

पौषः। अण्। चा०। पुष्येण युक्ता पौर्णमासी पौषी पौषी पौर्ण
मासी यस्मिन्मासे स।

पौषम्। अण्। चा०। पुष्येण युक्तमद्रः पौषमद्रः।

पौषीरात्रिः। स्त्रीचेत्। पौषी।

पौंसः। स्त्रिज्। अय०। पुंसिभवः। पुंसः अयं। पुंसः अधीनः।

पौंसम्। स्त्रिज्। नञ्त्वन्। पुंसोभावःइति।

प्रकटम्। कटच्। नञ्त्वन्। प्रकर्षेण ज्ञायतेइति।

प्रतनम्। तन्। तदाजा०। पुरातनमिति।
 प्रतीच्यम्। यत्। शै०। प्रतीच्यांभवम्।
 प्रत्नम्। तन्। तदा०। पुरातनमिति।
 प्रथिमा। इमनिच्। नञ्त्वन्। श्योर्भावइति।
 प्रथिष्ठः। इहन्। प्राणि०। सर्वेषामतिशयेन श्रुतिः।
 प्रदोषकः। वुन्। शै०। प्रदोषेजातः॥
 प्रस्थमात्रम्। मात्रच्। म०। प्रस्थप्रमाणमस्या।
 प्राकट्यम्। घञ्। नञ्त्वन्। प्रकटस्यभावः॥
 प्राच्यम्। यत्। शै०। प्राच्यांभवं प्राच्यम्।
 प्राचीयाः॥ छः॥ शै०। प्राच्येषुभवाः।
 प्राजापत्यः॥ एषः॥ अप०। प्रजापतेर्यत्यादि।
 प्राजापत्यम्। यक्। प्रजापतेःभावः।
 प्रातिजनीनः॥ खञ्। प्राञ्चि। प्रतिजनंसाधुः॥
 प्रातिकूलिकः॥ ठञ्। ठ०। प्रतिकूलं वर्जतेइति।
 प्रातिलोमिकः॥ ठक्। ठ०। प्रतिलोमं वर्जतेइति।
 प्रातीयिकः॥ ठक्। ठ०। प्रतीयं वर्जतेइति।
 प्रादोषिकम्। ठक्। ठ०। प्रदोषेजातादि।
 प्रादृषिकः॥ ठक्। चा०। प्रादृषः॥ इदं। सादेवतास्येति॥
 प्रादृषेण्यः। ण्यः॥ शै०। प्रादृषिभवः॥ जातादिवा।
 प्रास्थिकम्। ठञ्। आर्ही। प्रस्थस्यभावइति।
 प्रास्थिकी। ठञ्। आर्ही। प्रस्थस्यभावः स्त्रीत्वेचेत्।
 प्राहितनश्रु। दुल्। माहूकालेभवम्।
 प्रातः॥ एः॥ म०। प्रज्ञाअस्यास्तीति।
 प्राप्ती। प्रत्त पच प्रातः॥ स्त्रीत्वेत्याप्ती।
 प्रियजतमः॥ तमच्। प्राणि०। अयं सर्वेष्वतिशयेन प्रियःइति।
 स्त्रीत्वेत्प्रियतमा।

प्रियतरः॥ तरश्च॥ प्राणि० अयमनयोरातशयेनप्रियः॥

प्रीणम्॥ त्वः॥ तद्वा० पुरातनमिति॥

प्रेमा॥ इमनिच्॥ भा० प्रियस्यभावइति॥

प्रेयान्॥ ईयस्त्वं॥ प्राणि० अयमेवामतिशयेनप्रियइति॥

प्रेष्ठः॥ इष्टन्॥ प्राणि० सर्वेषामतिशयेनप्रियइति॥

प्रेयंगवीनम्॥ त्वन्॥ प्रा० प्रियंगूनांभवनेतेत्रमिति॥

प्रौष्टपदिकम्॥ ठञ्॥ चा० प्रौष्टपददेवताअस्य॥

प्रौष्टपादा॥ अण० शौ० प्रौष्टपादास्त्वजातः प्रौष्टपादाभवाद्ये

तप्रौष्टपदः॥ पूर्वपदेदृहिर्जातार्थेउत्तरपदेदृ

स्वात्तम्॥ अण॥ प्रा० सतस्यावयवरूपंविकाररूपंवा॥ द्विः

फाल्गुनिकः॥ ढक्॥ चा० फाल्गुनीनतत्रेणयुक्तापौर्णमासी

यस्मिन्मासेसः॥

फलिनः॥ इनच्॥ फलानिअस्यसंतीति॥

फाल्गुनः॥ अण॥ चा० फाल्गुनीनतत्रेणयुक्तापौर्णमासी

यस्मिन्मासेसः॥

फेनिलः॥ इलच्॥ म० फेनोस्यास्तीति॥

बंधुता॥ तल्॥ चात्वं॥ बंधूनांसमूहः॥

वन्धः॥ यत्॥ शौ० वनेभवः॥

बली॥ इनि॥ म० बलमस्यास्तीति॥

बलीयान्॥ ईयस्त्वं॥ प्राणि० अयमेवामतिशयेनबलीइति॥

बल्यम्॥ यः॥ चा० बलमस्यास्तीति॥

बहिमा॥ इमनिच्॥ भा० बहलस्यभावइति॥

बहुकः॥ कन्॥ आर्ही० बहुभिः क्रीतः इति॥

बहुतः॥ तल्॥ प्राग्दी० अयम्॥ बहुभ्यइति॥

बहुत्र॥ तल्॥ प्राग्दि० अयम्॥ बहुष्विति॥

बद्धधा। धा० प्राप्दी० बद्धप्रकारः इति। बद्धशः॥ शासनदा० बद्धति॥ इति॥
 बाकम्। अण० चा० बकानांसमूहः॥
 बांगः। अण० अय० बंगदेशस्य राजा। बंगस्यापत्यं वा।
 बांगी। अण० अय० बंगदेशानां राज्ञी।
 बाज्यम्। यत्। चा० वज्रानांसमूहः॥
 बांधकिनेयः। ङक० अय० बंधक्या अयत्यं बांध०।
 बालकवत्। वत्। नञ्प्रत्ययः। बाणलकेन बल्यम्।
 बाभयः। यञ्। अय० बभौः गोत्रापत्यं कौशिकऋषिः॥
 बार्हस्यत्यम्। ष्यञ्। नञ्प्रत्ययः। बृहस्पतेर्भाव इति।
 बाहुकः। ठन्। ठा० बाहुभ्यां तरति।
 बाह्विः। इन्। अय० बाहोरपत्यम्।
 बाहुयम्। न्यः। शै० बहूनां धनमाम्नायो वा।
 हृंदारकः। आरकन्। हृंदमस्यास्तीति।
 हृंदिष्टः। इष्टन्। प्राणि० सर्वेषामतिशयेन हृन्दारकः॥
 हृंदीयान्। ईगसुनु। प्राणि० अयमेषामतिशयेन हृंदिष्टः॥
 वैणकीयम्। ऋण० शै० वैणोरिदम्।
 वैजवापीयः। छः। शै० वीजवापिनां धर्मः रीतिर्वा।
 ब्रह्मण्यम्। यत्। छः। ब्रह्मणीहितम्।
 ब्रह्मता। तल्। नञ्प्रत्ययः। ब्रह्मणो भावः इति।
 ब्रह्मत्वम्। त्व। नञ्प्रत्ययः। ब्रह्मणो भावः इति।
 ब्राह्मम्। अण० शै० ब्रह्मणः इदं। चा० ब्रह्मदेवताः स्य
 ब्राह्मद्विः।
 ब्राह्मणः। अण० अय० ब्रह्मणः अपत्यम्।
 ब्राह्मणकल्पः। कल्पप्। इष्यते नो ब्राह्मणं। ब्राह्मणग्रंथो
 न समाप्यते इति वा।

ब्राह्मणकीयम्। छः। शैः। ब्राह्मणस्येदं। ब्राह्मणेजातादि
 ब्राह्मणवत्। वति। नन्त्रः। ब्राह्मणेनतृप्त्यमिति। वा।
 ब्राह्मणपम्। यत्। चा। ब्राह्मणानांसमूहइति। ध्यान्।
 नन्त्रन्। ब्राह्मणस्यभावः॥

ब्राह्मी। अप्। शैः। ब्राह्मणः। इयं वृत्तिः। चा। ब्राह्मादेवता
 स्यात्तच्चः सा॥

ब्राधायनः। चुफन्। अप्। ब्राधस्यगोत्रापत्यम्।
 ब्राधायिन्यः॥ न्यः॥ अप्। ब्राधायनयवब्राधायनः॥ उ
 स्येव न्यः॥

ब्रीहिमयः॥ मयट् प्रा। ब्रीहीणां विकारः। पुरोडाषाः अ
 न्यन्त्रैर्दं। अण। प्रा॥

ब्रीहेयम्। छक्। मः। ब्रीहीनां भवनं ते त्रिमिति।

भवदीयः। छः। शैः। भवतः अयम्।

भक्तिकः। ठक्। ठः। भक्तमसौ नियुक्तं दीयते सः॥

भागवित्तिकः॥ ठक्। अप्। भागवित्तेरपत्यम्।

भागीरथः॥ अज्। अप्। भागीरथस्यापत्यम्।

भागीरथी। अण्। शैः। भागीरथेन प्राप्ता आनीतानेत्यादि।

भाद्रमात्रः॥ अण्। अप्। भाद्रमात्रपत्यम्।

भारतः॥ अण्। चा। भरताः योद्धारोस्य संशमस्यइति।

भार्गवः॥ अण्। अप्। भर्गोरपत्यम्।

भावकः॥ ठन्। शैः। भवतः अयम्।

भास्मः॥ अण्। प्रा। भास्मनो विकारः॥

भास्मनः॥ अण्। प्रा। भास्मनो विकारः॥

भूमा। इमनिच्। नन्त्रन्। तदोः भावइति। अत्रविशेषः॥

भूयिष्ठः। इह्। प्राणिः। सर्वेषामतिशयेन बडइति।

भृगवः॥ अण॥ अप॥ भृगोरपत्यानि॥ अणस्तुकिभृगवः॥
 भैषज्यम्॥ ज्यः॥ तद्भैषजस्येति॥
 भैक्षम्॥ अण॥ चा॥ भिक्षाणां समूहः॥
 भोजकटीयः॥ छः॥ शौ॥ भोजकटेभवः॥
 भोजकटः॥ अण॥ शौ॥ भोजकटेभवः॥
 भ्रातृवलः॥ वलच्॥ म॥ भ्रातरः अस्य संतीति भ्रातृवलः॥
 भ्रातृव्यः॥ व्यत्॥ अप॥ भ्रातुरपत्यम्॥ व्यन्शत्रुतायां॥
 भ्रातृव्यः॥ आत्मनः शत्रुः॥
 भ्रात्रीयः॥ छः॥ अप॥ भ्रातुरपत्यम्॥
 भ्रामरम्॥ अण॥ शौ॥ भ्रमरेण मलिकया कृतं भ्रामरं मधु
 भ्राष्ट्राः॥ अण॥ चा॥ भ्राष्ट्रे संस्कृताधानाः॥
 मणीवः॥ वः॥ म॥ मणीः यस्यास्तीति॥
 मत्कः॥ कन्॥ म॥ मदीयोयं मत्कः॥
 मंत्री॥ इति॥ म॥ मंत्रं यस्यास्तीति॥
 मथुरावत्॥ वति॥ नञ्॥ मथुरायामिवेति॥
 मदीयः॥ छः॥ शौ॥ मम अयम्॥
 मद्रकः॥ कन्॥ शौ॥ मद्देशु जातादिः॥
 मद्दुर्गीणः॥ खः॥ शौ॥ मद्दुर्गे भवः॥
 मद्दुर्गीयः॥ छः॥ शौ॥ मद्दुर्गे भवः॥
 मद्दुर्ग्यः॥ खः॥ शौ॥ मद्दुर्गे जातादि॥
 मधुमान्॥ मत्प्र॥ चा॥ मधु अस्त्वस्मिन्॥
 मधुरः॥ रः॥ म॥ मधु अस्यास्तीति॥ मधोः भावः इति वा॥
 मध्यतः॥ तसिल्॥ तदा॥ मध्ये इति॥
 मध्यमः॥ मः॥ शौ॥ मध्ये भवः॥ मध्ये जातादिर्वा॥
 मनस्वी॥ विनिः॥ म॥ मनोः स्यास्तीति॥

ममकः॥ अकच्। प्रागिवी। ममअयमिति।
 महिमा। इमनिच्। नन्तन्। मदोभावइति।
 महीयान्। ईयसन्। प्रागि। अयमेवामतिशयेनमहा
 मागधः॥ अण्। अय॥ मगधदेशस्यराजा। २३ति।

मगधस्यापत्यंवा।

मागधी। अण्। अय॥ मागधस्यापत्यं कन्या। शौ॥ म
 गधस्येयं मगधेभवावा।

माची। अण्। चा॥ मचयायुक्तापौर्णमासी।
 मांजिष्ठम्। अण्। चा॥ मांजिष्ठयारक्तवस्त्रं मांजिष्ठम्।
 मांजुकैयः॥ ङक्। अय॥ मंजुकस्यापत्यम्।

मांजुकिः॥ इन्। अय॥ मंजुकस्यापत्यम्।

मांजुकः॥ अण्। अय॥ मंजुकस्यापत्यम्।

मातामहः॥ उमहच्। चा॥ मातुःपिता।

मातामही। उमहष्। चा॥ मातुर्माता।

मान्दिकः॥ ठक्। ठ॥ मत्स्यान् हंतीति।

मातुलः॥ उलच्। चा॥ मातुःभ्राता।

मातृभोगीणः॥ खः॥ छ॥ मातृभोगेभ्योहितः॥

मातृषसेयः॥ ङक्। अय॥ मातृषसुरपत्यम्।

मातृषसीयः॥ छण्। अय॥ मातृषसुरपत्यम्।

माधवः॥ यन्। अय॥ मधोःगोत्रापत्यं ब्राह्मणश्चेत्।

माधुर्यम्। यत्। म॥ मधुरस्यभावः॥

मानवीनम्। खन्। छ॥ मानवा पद्विनमिति।

मानुषः॥ अन्। अय॥ पुकागमः मनोः जात्यपत्यं। अत्र
 जातिः समुदायार्थः।

मानुष्यः॥ यत्। अय॥ पुक्। मनोः जात्यपत्यम्।

मानुष्यकम्। तुञ्। चा०। मनुष्याणां समूहः।

मामकः। अण०। शै०। ममायम्।

मामकीनः। खन्। शै०। ममायम्।

मायावी। विनिः। म०। मायास्यास्तीति।

मासूरम्। अञ्। चा०। मसूराणां समूहः। मसूरस्य अवयवः विक्रोवा मासूरः।

मार्केडेयः। ङक्। अय०। मरकटोरपत्यम्।

मासूरिकः। ठक्। ठ०। मसूरान्दंतिइति।

मारिचकम्। ठक्। ठ०। मरिचेन संस्कृतम्। मरिचकं वा

मार्गिकः। ठक्। शै०। मार्गेदर्शयति। ठक्। ठग०। मगान्दंतीति वा।

मार्तिकः। अण०। मार्गदी०। मृत्तिकायाविकारः।

मादृंगिकः। ठक्। ठ०। मृदंगस्य वादनं शिल्पमस्येति।

मार्द्विवम्। अण०। नन्त्रञ्। मृदोर्भावइति।

माली। इनिः। म०। मालास्यास्तीति।

मालीनः। खः। शै०। मालयाशोभते।

मालीयः। ऊः। शै०। मालायां भवादि।

माशब्दिकः। ठक्। ठ०। माशब्दः कारिइतिय आह। स०। अटः। लोपः।

माषीनम्। खन्। म०। माषानां भवनं देवम्।

माष्यम्। यत्। ऊ०। माषेषु हितं। यत्। म०। माषानां भवनं देवमाष्यम्।

मासिकः। ठन्। ठन्। मासं भूतो मासिकः कर्मकारः। मासं भूतो मासिका व्याधिः मासं भवतीति मासिक उत्सवः।

मासिकम्। ठक्। चा०। मासस्येदम्। ठक्। शै०। मासेदेयं। अण०।
 माहाराजनिकम्। ठञ्। चा०। माहाराजस्येदम्। सदेवतास्येति वा
 माहिषिकः। अण०। शै०। माहिषिकेदेशेजातादिः। नगरेवा।
 माहेन्द्रम्। अण०। चा०। माहेन्द्रोदेवतास्य
 माहेन्द्रियम्। उ। चा०। माहेन्द्रोदेवतास्य।
 माहेयम्। ङक्। शै०। महेयाजातादिः
 सुखतीयम्। छः। शै०। सुखतोभवं। संसुखेवाजातम्।
 मूर्धन्यः। यत्। मूर्द्धिभवइति।
 सुखरः। रः। म०। सुखस्यभावइति।
 सुख्यः। यत्। तडा०। सुख्यइवसुख्यः॥
 मूलेमूलेस्थलः। द्विरुक्तः॥
 मृत्ता। सः। तडा०। प्रशस्तामृत्इति।
 मृत्त्वा। स्तः। तडा०। प्रशस्तामृत्इति।
 मृदुजातीयः। जातीयरः। मृदुप्रकारःइति।
 मृदुतमा। तमप्। सर्वेषामतिशयेमृद्वीति।
 मृदुतरः। तरप्। सर्वेषामतिशयेनमृदुरिति।
 मृदुत्वम्। त्व। मृदोर्भावइति।
 मेधावी। विनिः। मेधाःस्यास्तीति।
 मैत्रेयः। ङञ्। अय०। मित्रयोः। अयत्। मित्रं गच्छतीति मित्र
 युः। ङकिमित्राया अयत्। मैत्रेयः। बद्धत्वेमित्रयवः॥
 मैत्रिकः। ठक्। ठ०। मीनान्दहतीति।
 मौङ्गीनम्। खञ्। म०। मुङ्गानंभवन्तेत्रम्।
 मौल्यम्। खञ्। नञ्त्वञ्। मूलस्यभावःइति।
 मौनम्। अण०। नञ्त्वञ्। मुनेर्भावःइति।
 मौर्वम्। अण०। प्रा०। मूर्वाःविकारः॥

मोष्टाः॥ ए॥ चा॥ मुष्टिः प्रहरणमस्याः कीडाया॥ सा॥
 मोष्टिकः॥ ठक्ठु॥ मुष्टिना जयतीति॥
 म्रदिमा॥ इमनिच्॥ नन्त्रज्ज॥ म्रदोभावः इति॥
 म्रदिष्टः॥ इष्टुन्॥ प्राणि॥ सर्वेषामतिशयेन म्रडुरिति॥
 म्रदीयान्॥ ईयसुन्॥ प्राणि॥ अयमेवामतिशयेन म्रडुरिति॥
 यतः॥ तसिल्॥ प्रादि॥ अय॥ यस्मादिति॥
 यत्र॥ वल्॥ प्रादि॥ अय॥ यस्मिन्निति॥
 यथा॥ थाल्॥ प्रादि॥ अय॥ येन प्रकारेणेति॥
 यदा॥ दा॥ प्रादि॥ अय॥ यस्मिन्काले इति॥
 यवकम्॥ यत्॥ म॥ यवकानां भवनं तेजमिति॥
 यवमयम्॥ मयट्॥ प्रा॥ यवानां विकाररूपम्॥
 यव्यम्॥ यत्॥ छ॥ यवेषु हितं यव्यम्॥ यत्॥ म॥ यवा
 नां भवनं तेजं यव्यम्॥
 यर्हि॥ हिंल्॥ प्रादि॥ अय॥ यस्मिन्काले॥ यदा इति॥
 यविष्टः॥ इष्टुन्॥ प्राणि॥ सर्वेषामतिशयेन युवा इति॥
 यवीयान्॥ ईयसुन्॥ प्राणि॥ द्वाविमौ युवानौ अयमन
 योरतिशयेन युवा इति॥ ईयसुन्॥
 यशस्यः॥ यत्॥ अर्ही॥ यशसो योग्यो यशस्यः॥
 यशस्वी॥ इति॥ प्रा॥ यशोऽस्यास्तीति॥
 यामुनः॥ अण॥ अय॥ यमुनाया अयत्पम्॥
 याम्यः॥ एयः॥ अय॥ यमस्यायत्पादि॥
 यावकः॥ वुज्ज्॥ प्रा॥ यवभक्षणकर्मको व्रतम्॥
 यावत्॥ वत्तृप्॥ अ॥ यत्प्रमाणमस्य तत्॥
 यावान्॥ वत्तृप्॥ म॥ यत्प्रमाणमस्य॥
 यावीनम्॥ खज्ज्॥ यवानां भवनं तेजमिति॥

यावीयान् । ईयस्वन् । अयमेषामतिशयेनयुवाइति ।
 याष्टीकः । ईकक । ठ । युष्टीप्रहरणमस्येति ।
 यास्तः । अण । अप । यास्तस्यगोत्रापत्यमिति ।
 यास्तामनिः । फिज् । अप । यास्तस्ययुवापत्यम् ।
 यास्तायनीयाः । छः । अप । यास्तायनेः छात्राः ।
 यास्तीयाः । छः । अप । यास्तायनेः छात्राः ।
 यास्तिकम् । न्यः । शै । यास्तिकानांधर्मश्राम्नायोवा ।
 युधिष्ठिरः । उणादिः युधिनिष्ठुतीति । इज् । अप । युधिष्ठि

रस्यगोत्रापत्यानि

युष्मदीयः । छः । शै । युवयोर्युष्माकंवा ।
 योग्यः । यत् । ठन् । योगायप्रभवतीति ।
 योगंधरः । अण । शै । युगंधरतीति युगंधरः । जत्रजातादिः ।
 योगंधरकः । बुज् । शै । युगंधरतीति युगंधरः । तत्रजातादिः ।
 योगिकः । ठक् । ठन् । योगायप्रभवतीति ।
 योजनिकः । ठन् । कन् । ठन् । योजनंगच्छतीति ।
 यौधिष्ठिरः । यौधिष्ठिरा । वङ्गत्वेयुधिष्ठिराः । इज् । लृक् ।
 यौधेयः । अज् । तद्रा । योधाइवेति । यौधेयौ । वङ्गत्वेयुधेयः ।
 यौवनम् । अण । शै । युवतीनांसमूहः ।
 यौवनम् । अण । शै । धूनीभावइति ।
 यौष्माकः । अण । शै । युवयोर्युष्माकंवा । अयम् ।
 यौष्माकीनः । खज् । शै । युवयोर्युष्माकंवा । अयम् ।
 रजस्रलः । वलच् । रजो यस्यस्तीति रजस्रलास्त्री ।
 रजस्रला । वलच् । रजोस्यास्तीति ।
 रथिकः । ठक् । ठ । रथेनगच्छतिचरतिवा ।
 रथम् । यत् । शै । रथस्येदम् ।

रथ्यः॥ यत्। शै॥ रथवदतीति।
 रथ्या। यः। चा॥ रथानां समूहः॥ यत्। प्राणि॥ रथवदति।
 राजकीयम्। छः॥ शै॥ राजः इदं। राजिजातादिवा।
 राजतम्। अन्। प्रा॥ राजतस्य विकाररूपम्।
 राजन्यः॥ यत्। अप॥ राजः जात्यपत्यम्।
 राजन्यकः। बुन्। चा॥ राजन्यानां विषयो देशः॥
 राजन्यकम्। बुन्। चा॥ राजन्यानां समूहः॥
 राजपथः। कन् तद्रा॥ कनोत्पक्। रासभकः॥ अकच्। प्रा
 गिवी। रासभप्वेति।
 राजभोगिणः॥ खः। छ॥ राजभोगार्थे दितः इति।
 राजसात्करोति। सातिः॥ तद्रा॥ राजो धीने करोतीति।
 राज्यम्। यत्। नन्त्वन्। राजः कर्मभावोवा।
 रामणीयकम्। बुन्। रामणीयस्य भावः॥
 रासभकः। कन् स्वार्थे। प्रागिवी। रासभप्वेति।
 रेवतिकः। ठक्। अय॥ रेवत्याः अपत्यम्।
 रोचनिकः। ठक्। चा॥ रोचनेन रक्तः॥
 रोमशः। शः। म॥ रोमाणीयस्य संतीति।
 लक्षिष्ठः। इष्टन्। प्राणि॥ सर्वेषामतिशयेन लज्जुरिति।
 लघीयान्। ईयस्वन्। प्राणि॥ अनयोर्वायमेषामतिशयेन
 लज्जुरिति।
 लज्जुतरः। तरप्। अनयोतिशयेन लज्जुः इति।
 लत्मणः। नः। म॥ लत्मचिद्रूपस्यास्तीति।
 लालाटिका। कन्। शै॥ ललाटे भवा। वेंटी। बैला।
 लालिमा। इमनिच्। नन्त्वरक्तस्य भाव इति।
 लावणीकः। ठक्। ठग॥ लवणः पण्यमस्येति।

लातिकाः॥ ठक्। चा। लातयारक्तः॥
 लोमशः॥ शः। म० लोमानियस्थसंस्तीति।
 लोहमयम्। मयट्। प्राग्दी० लोहस्यविकारः॥
 लौकिकः॥ ठञ्। आर्दी० लोकेविदितःइति।
 लोहितम्। ष्यञ्। नञ्त्तञ्। लोहितस्यभावःष्यञ्वा।
 वाणीज्यः॥ यत्। नञ्त्तञ्। वाणीजोभावःकर्मवा।
 वत्सलः॥ लच्। म० वत्संकामयते।
 वयस्यः॥ यत्। प्राग्नि० वयसात्तल्योवयस्यः॥
 वरिष्ठः॥ इष्टन्। प्राणि० सर्वेषामतिशयेनवर इति।
 वरीयान्। ईयस्वन्। प्राणि० अयमेवामतिशयेनवरःइति।
 वर्गम्। यत्। षौ० वर्गेभवम्।
 वर्णतः॥ तसिल्। तदा० वर्णेति।
 वर्दिणः॥ लच्। म० वर्हाणीयेषांसंतीतिवर्दिणः॥
 वश्यः॥ यत्। प्राग्नि० येषांवशगतःवश्यः॥ पराधीनः॥
 वसिष्ठाः॥ अण्। अय० वसिष्ठस्यापत्यानि। अत्राणोलोपोव
 वहिष्ठः॥ इष्टन्। सर्वेषामतिशयेनवहुलश्चिह्नत्वे।
 वाग्मी। गिन्निट्। म० वाक्यस्यास्तीति।
 वाङ्मयम्। मयट्। प्रा० वाचोविकाररूपमयंयवरूपंवा
 वाचाटः॥ आटच्। म० वाचानिपुणःइति। असंवद्वयःव
 द्भभाषतेइतिवा।
 वाचालः॥ आलच्। म० वाचानिपुणः। असंवद्वंवद्भभाष
 तेइतिवा।
 वाणीजः॥ अण्। षौ० वाणीगिराभिरातोदेशः
 वाणीज्यम्। रयञ्। नञ्त्तञ्। वाणीजोभावःकर्मवा।
 वातकी। इनिः। प्रा० वातोऽस्यास्तीति।

वातिकम्। ठक्। आर्ही। वातस्य शमनं कोपनं वा।
 वातूलः। ऊलः। वातानां समूहः। वातं न सहते इति वा।
 वात्यम्। यः। चा। वातानाम्। समूहः।
 वात्यः। यः। चा। वातानां समूहः। आंधी इति।
 वात्स्यः। यज्। अयः। वत्सस्य गोत्राय त्वम्। वद्धते यजो लु
 किगर्गः। वत्साः इत्यादि।
 वामदेवम्। उ० चा० वामदेवेन दृष्टं वामदेवम्।
 वायव्यम्। यत्। चा० वायोरिदं। वायुर्देवतास्येति वा।
 वाररुचः। अण० शै०। वाररुचिना प्रोक्तम्।
 वाराणसेयम्। छक्। शै०। वाराणस्यां जातादिः।
 वारुडकिः। इज्। अयः। वरुडस्याय त्वम्।
 वारुणम्। अण० चा० वरुणो देवताः स्य हविषः।
 वार्त्तेः। ए०। वृत्तिर्यस्यास्तीति स्त्रीचेत् वार्त्ती
 वार्द्धकम्। बुज्। चा० वृद्धानां समूहः।
 वार्द्धिकः। ठक्। ठ०। वृद्धौ प्रयच्छतीति। व्याजडीया^{भाषा}।
 वार्षिकम्। ठक्। शै०। वर्षासु साधुः वर्षे भवं वा।
 वार्हस्पत्यम्। अण०। वृहस्पतिर्देवतास्येति। उद्देश्य
 विशेषे वार्हस्पतः।
 वासंतिकः। ठक्। चा० वसंतमधीजे।
 वासंत्यः। अण० शै०। वसंते पुष्यं ति कुंदादिः।
 वासनीयकम्। बुज्। वसनीयस्य भावः।
 वासिष्ठः। अण० अयः। वासिष्ठस्याय त्वम्। वासिष्ठेन दृष्टो
 वासिष्ठो मंत्रो वा।
 वासिष्ठम्। अण० चा० वासिष्ठेन दृष्टं साम वासिष्ठम्।
 वास्यारथः। अण० चा० वस्यैः परिवृतोरथः।

वादविः॥ इत्त॥ अय॥ ताहोरपममिति॥
 वाहीक॥ ईकक॥ अय॥ वहिषःअयन्यादि॥
 वासः॥ यन्॥ अय॥ वहिभंव॥ वासः॥
 विक्रयिकः॥ उन्॥ ठ॥ विक्रयेण जीवति॥
 विधिवत्॥ वति॥ नन्व॥ विधिमर्हतीति॥
 विद्वत्कल्पः॥ कल्प॥ प्राग्वी॥ ईषहर्नो विद्वानिति॥
 विद्याचणः॥ चण॥ म॥ विद्यायावित्र॥ इति॥
 विद्याचंबुः॥ चंबु॥ म॥ विद्यायावित्रः॥ इति॥
 विप्रसातकरोति॥ साति॥ तदाज॥ विप्राधीनांकरोति॥
 विंशः॥ उट॥ म॥ विंशतेः याकः विंशः॥
 विंशकः॥ उवन्॥ आदी॥ विंशत्याक्रीतः॥
 विष्णालम्॥ णालच्॥ नन्व॥ विषोषेण शोभते भवति वा॥
 विस्मजनीनम्॥ इ॥ छ॥ विस्मजनेभ्यो हितमिति॥
 विस्मजनीयम्॥ छ॥ छ॥ विस्मजनेभ्यो हितम्॥
 विंशतितम्॥ तमट॥ विंशतेः प्राणः॥
 विषममयम्॥ मयट्॥ षो॥ विषमादागतम्॥ विकारो वा॥
 विषमरूपम्॥ रूपः॥ षो॥ विषमादागतम्॥
 विषमीयम्॥ छ॥ षो॥ विषमादागतम्॥
 वृंदारकः॥ आरकन्॥ अय॥ वृंद॥ मस्यालीति वृंदारकः॥
 वृन्दीयात्॥ ईयत्तु॥ प्राग्वी॥ अयमेवामतिशयेन वृन्दार
 कहति॥
 वृत्तकः॥ अक॥ प्राग्वी॥ वृत्तयवेति॥
 वैदारिकम्॥ ठन्॥ वा॥ विदारणं समूहः॥
 वैदिशम्॥ अण॥ वा॥ विदिशयाः अहरभवम्॥
 वैदिका॥ निट्॥ षो॥ वेद्यानां तादि॥

वेदिकी। ठञ्। शै०। वेयां जानादि।
 वेन सान्। इमत्तु। वा०। वेन सानि संत्यस्मिन्।
 वेत्र कीयम्। अण०। शै०। वेत्रस्येदं। जानादिवा।
 वेदम्। अण०। शै०। विदेभ्य आगतं। अञ्। शै०। वेदः संहोत्रं
 को योषो वा। इति वेदं। विद्मः।
 वेदमौ। अण०। अय०। विदमौ एणं देशानाम्। रासी।
 वेदेहः। अञ्। अय०। विदेहस्यायत्यमिति।
 वेह्यः। न्य०। शै०। विहरात् भवति।
 वेन ते यः। ङक्। अय०। विनताया अयत्यम्।
 वेमात्रेयः। ङक्। अय०। विमात्रयत्यमिति।
 वेल्वः। अण०। प्रा०। विल्वस्य विकारः अवयवो वा।
 वेया करणः। अण०। चा०। व्याकरण मधीते वेदवा।
 वेय्या करणयाशः। याशप्। कुत्सितो वेया करणः।
 वेयासकिः। इञ्। अय०। व्यासस्यायत्यम्।
 वेय्याञ्चः। अञ्। वा०। आणी व्याञ्चस्य विकारः वेयाञ्चं तेन
 परिहृतः वेयाञ्चः।
 वैरम्। अण०। नञ्। वीरस्य भावः कर्म वा।
 वैबकिः। इञ्। विंवाया अयत्यम्।
 वैशतिकः। ठक्। ठग०। विंशतिं प्रयच्छति।
 वैशतिकम्। ठञ्। विंशत्या कीर्तयामिति।
 वेष्मामित्रः। अण०। अय०। विष्मामित्रस्यायत्यम्।
 व्यावहारिकः। ठक्। ठ। व्यवहारेण चरति। आचरति।
 शक्यम्। यत्। छ। शक्येति मिति। दारुकाष्टम्।
 शतकम्। बुन्। वा०। शतस्य सप्तहः।
 शततमः। तमट्। म। शतस्य प्ररणः इति।

शतधा। धा। प्राणि। शतप्रकारम् ।
 शतरुद्रियम्। च। चा। शतरुद्राः देवतास्येति।
 शतरुद्रीयम्। ऊ। वा। शतरुद्राः देवतास्येति।
 शतिकम्। कन्। आर्दी। शतेनक्रीतं। इति।
 शतिकः। ठन्। प्रा। शतेनक्रीतः।
 शत्यः। यत्। प्रा। शतेनक्रीतः।
 शत्यम्। यत्। प्रा। शतेनक्रीतम्।
 शब्दचंचुः। चंचुश्। शब्देनविजइति।
 शमीरः। रक्। प्रागिवी। अल्पाशमी।
 शरण्यः। यत्। प्राञ्चि। शरणोसाधुः। इति।
 शरभकः। अकच्। शरभयव।
 शरमयम्। मयट्। प्रा। शराणां विकारमयमवयवमयं द
 शर्करा। मवशत्पि। म। शर्करा अल्पस्मिन्।
 शाकटः। अण्। प्राञ्चि। शाकटं वहतीति। वृषः महिषो वा
 शाकटिकः। ठन्। ठ। शाकटेनगच्छतीति।
 शाकलः। ठक्। चा। शाकलेनरक्तः। शाकलिकोपि भवति
 शाक्रीकः। ईकक्। ठ। शक्तिः प्रहरणमस्येति।
 शाख्यः। यत्। तद्राजा। शाखेवेति।
 शाडुलः। डुलच्। म। हरितशादविशिष्टः। शादोः स्यस्मिन्।
 शातमानम्। अण्। आर्दी। शातमानेचक्रीतमिति।
 शाब्दिकः। ठक्। ठ। शब्दं करोतीति। गर्दभः।
 शामीलम्। झन्। शम्पाः विकाररूपं भस्म। शम्पा अवयव
 रूपं शामीली स्तुक्।
 शारदम्। अण्। शौ। शारदिभवम्।
 शारीरिकम्। ठक्। ठ। शरीरेभवम्।

शारदाः॥ अण॥ शै॥ शारदिपचनेसूर्येणकालेनवा॥

शारदवतायनः॥ ङक॥ अप॥ शारद्वतो गोत्रापत्यं शारदवता

यनः भार्गवश्चे अन्यः शारदवतः॥

शारीरकीयः॥ छः॥ शै॥ शारीरकमधिकृत्य कृतोऽयं॥

शार्कराम॥ अण॥ चा॥ शार्करा अस्यस्मिन्॥

शार्करिकम्॥ टक्॥ चा॥ शार्कराः संत्यस्मिन्॥

शार्करीयम्॥ छः॥ शै॥ शार्कराः संत्यस्मिन् इति॥

शालम्॥ अण॥ चा॥ शालायाः इदम्॥

शालीयः॥ छः॥ शै॥ शालायां भवः॥

शालेयम्॥ ङक॥ म॥ शालीनां भवने संसेवः इति॥

शाल्वेयः॥ ङक॥ अप॥ शाल्वस्यापत्यम्॥

शांशयः॥ अन्॥ शै॥ शिंशिपायाः विकारः॥

शिखावलम्॥ वलच्॥ चा॥ शिखा रूपस्मिन्॥

शिखावलः॥ वलच्॥ म॥ शिखा अस्यास्तीति॥

शिल्पी॥ इतिः॥ म॥ शिल्प मस्यास्तीति॥

शीतालः॥ आलच्॥ म॥ शीतं न सहने इति॥

शीर्षण्यः॥ यत्॥ छ॥ शीर्षादित इति॥

शीर्षम्॥ यत्॥ म॥ शीर्षं भवम्॥

शुक्रियम्॥ चन्॥ चा॥ शुक्रो देवतास्येति॥

शुक्लशुक्लः॥ द्विरुक्तः पटः॥

शुक्लशुक्लम्॥ द्विरुक्तम् रूपम्॥

शुक्लिमा॥ इमनिच्॥ नञ्चन्॥ शुक्लस्य भावः इति॥

शुक्लीकृतः॥ द्विः॥ तदा॥ अशुक्लः शुक्लः संपद्यते इति॥

अत्रदीर्घोऽपि॥

शुचीकृतः॥ द्विः॥ तदा॥ अशुचिः शुचिर्भवतीति॥

श्रुदकः॥ कचसार्थे। प्रागिवी- श्रुदपवेति। कश्च

श्रुसेनिः॥ इत्। श्रुसेनस्यायम्।

श्रुत्पम्। यत्। चा। श्रुलेसंस्कृतं मांसादिकम्।

श्रुगाकः॥ आरकन्। श्रुगं यस्यास्तीति।

श्रुगाटी। आ टच्। श्रुगं यस्याः सा। गौः। मदिष्यादि।

शौवः॥ अण्। अय्। शिवस्यायत्यम्। अण्-चा। शिवीनांनि
वासे। विषयोदेशोवा।

शौवश्रुम्। अन्। शौः। शिवोभवं। जातादिवा।

शौलेयम्। कन्। तद्राजादि। कनोल्लूक। शिलेव शौलेयम्।
शौल्यम्। यन्। शुक्लस्यभावः॥ शिलेयम्।

शौचम्। आश्। नन्त्रन्। शुचेर्भावः कर्मवा।

शौकल्यम्। त्वन्। नन्त्रन्। शुक्लस्यभावः इति।

शौडिकः॥ अण्। शौः। शुडिकादागतः।

शौनकायनः॥ फक्। अय्। शौनकस्यगोत्रायत्यम्। वात्स्य
श्रेत्। शौनकोऽयः॥

शौभेयः॥ ऊक्। अय्। शुभस्यायत्यम्।

शौरिः॥ इन्। अय्। शूरस्यायत्यम्।

शौवस्त्रिकम्। ठ स्यः आगामिदिनेजातादि।

श्यामः॥

श्यामिष्ठः॥ इष्टन्। श्याः। सर्वेषामतिशयेन श्याम इति।

श्यामीयान्। ईयस्वन्। श्याः। अयमेवामतिशयेन श्याम इति।

श्येनंयाता। न्। श्येनस्यपातोस्यां क्रीडायां श्येनंयाताया

अहात्। आल्। म्। अहायस्यास्तीति सभाववान्।

आहः॥ एः॥ म्। अहाअस्यास्तीति स्त्रीचेत्। आही।

आहिकः॥ ठन्। म्। आहमनेनभुक्तमिति।

आही। इति। म० आहो स्यात्तीति।

आहीयः। छ०। चा० आहस्ययोग्यः

आयम्। अण०। चा० श्रीदेवतास्येति।

आयसम्। अन्। शै०। श्रेयसिभवम्।

आवणः। आवणी पौर्णमासीयस्मिन्मासेः। अण०। चा०
अण०। शै०। अवणेन गृह्यते इति।

आवणीकः। ठक्। चा० आवणी पौर्णमासीयस्मिन्मासेः

आवणी। अण०। चा०। अवणेन युक्ता पौर्णमासी आवणी।

श्रेयान्। ईयस्त्वं। सर्वेषामतिशेयनश्रेष्ठ इति।

श्रेष्ठः। इष्टन्। श सर्वेषामतिशेयनमशस्य इति।

श्रेष्ठता। तत्त्वं। श्रेष्ठस्यभावः।

श्रेष्ठम्। ष्यन्। श्रेष्ठस्यभावः।

श्लेषिकम्। ठक्। आर्ही। श्लेषणः शमनं कोपनं च।

श्लेष्मनम्। द्यु०। द्युल०। द्वौ। श्लेषिकौ। आगामिदिने जातादि।

श्लेष्मम्। तप्। शै०। आगामिनिदिने जातादि।

श्लेतिमा। इमनिच्। श्लेतस्यभाव इति।

श्लेतिष्ठः। इष्टन्। श सर्वेषामतिशयेन श्लेत इति।

श्लेत्तम्। ष्यन्। श्लेतस्यभावः इति।

षष्ठः। उट्। म०। षष्ठांशुरणः षष्ठ इति। षट्। प्राग्वी०।

षष्ठेभावः इति।

षष्ठिकम्। यत्। म०। षष्ठिकानां भवनं लेत्रमिति।

षष्ठितमः। तमट्। म०। षष्ठेः पूरकः इति।

षाड्गुणम्। ल्यन्। नन्त्स्वन्। षड्गुणस्यभाव इति।

षाण्मातृः। अण०। अय०। षष्ठांमातृणामयत्तम्।

षाण्मासिकः। ठन्। ठन्। षण्मासं भवतीति षाण्मासिक

इति वः॥

षाण्मास्यः। यत्। उन्। यण्मासेभवःइति।

षाष्टः। जः। प्राणिनी। षाष्टोभागः।

सात्वत्। यत्। नन्त्वज्। स्वात्सुःभावःइति। यः। इति।

संकटम्। कटच्। नन्त्वज्। सम्पक्। उः। त्वयतीति।

सतीर्थम्। सतीर्थः। यः। प्राञ्चिती। समानेतीर्थेवसतिइति।
सदाध्यायी। तीर्थेगुरुग्रहम्।

सदा। दा। प्राणि। अयः। सर्वस्मिन्कालेइति।

सद्यः। यस्। प्राणि। अयः। समाने अदनिइतिशीघ्रम्।

सपद्यः। यत्। नन्त्वज्। सपदितत्तणेभवतीति।

सप्ततिकः। ठन्। आर्ही। सप्तत्याकीतः। इति।

संभवीयम्। छः। शै। संभवयोग्यम्।

संमुखीनः। खः। मः। सर्वस्यमुखस्यदर्शनः। इति।

समजातीयः। जातीयः। समप्रकारइति।

सममयम्। मयट्। शै। समस्यविकारः। समादागतं च।

समरूपम्। रूप्यः। शै। समादागतं समरूपम्।

समानोदर्यः। यः। प्राञ्चि। समानेउदरेशयिता। सहोदरः।

सर्वजनीनः। खः। छः। सर्वजनेभ्योहितः। ^{सर्वकर्माणि। खः। मः। सर्व}
^{कर्माणिवाप्नोतीति।}

सर्वतः। तस्। प्राणि। अयः। सर्वेभ्यःइति।

सर्वत्र। त्रल्। प्राणि। अयः। सर्वस्मिन्निति।

सर्वथा। थाल्। प्राणि। अयः। सर्वप्रकारेणेति।

सर्वदा। दा। प्राणि। अयः। सर्वस्मिन्कालेइति।

सर्वधुरीणः। खः। प्राञ्चि। सर्वधुरंवहतीति।

सर्वपथीनः। खः। मः। सर्वकर्माणिवाप्नोतीति।

सर्वपात्रीणः। खः। मः। सर्वपात्राणिवाप्नोतीति।

सर्वमुखीनः। खः। मः। सर्वस्यमुखस्यदर्शनः।

सर्वपतैलम्। तैलच्। म०। सर्वपात्रोत्तरइति। सहसी। इति॥ म०। सह
 सांकाश्यम्। एषः। चा०। संकाशादहरभवम्। समस्यास्तीति॥

साङ्गकम्। ठक्। सङ्गनांसमूहः।
 साख्यम्। छञ्। चा०। साख्यानिर्वृतम्।
 साधिष्ठः। इष्टन्मासर्वेषामतिशयेनवाहः इति।
 सांधिवेलम्। अण०। शै०। संधिवेलायांभवम्।
 साधीयान्। इयसन्। प्राणि०। सर्वेषामतिशयेनासाधुः।
 सान्निध्यम्। ख्यञ्। नञ्त्तञ्। सन्निधेःभावइति।
 सान्निपातिकम्। ठक्। ठ०। सन्निपातेवनिर्वृतमिति।
 सामयिकम्। ठञ्। ठन्। समयःप्राप्नोत्येति।
 सामाजिकः। ठक्। ठ०। समाजंरत्नतीति।

सामाज्यः। एषः। अप०। समाजोपगमः।

सामीप्यम्। ख्यञ्। नञ्त्तञ्। समीपस्यभावः।
 सामूहिकः। ठक्। ठ०। समूहेनसमवेतः।
 सायंतनम्। दुल। दु०। शै०। संध्यायांभव
 सांयुगीनः। ख्यञ्। प्राप्ति०। संयुगेसाधुः।
 सार्वजनीनः। ख्यञ्। प्राप्ति०। सर्वजनप्रतिसाधुः।
 सार्वभौमः। अण०। आदीय। सर्वस्याःभूमेःनिमित्तं। संय०
 गः। उत्पातः। राज्यांवा।

सार्वभौमी। स्त्रियां। सर्वस्याःभूमेराप्ती।
 सार्वम्। अण०। छ०। सर्वस्मैदितं।
 सार्वीयम्। ख्यञ्। छ०। सर्वस्मैदितमिति।
 सार्वयम्। अण०। म०। सर्वयस्यइदं। सार्वयतैलम्।

सांवत्सरिकम्। ठञ्। शै०। संवत्सरेभवं। संवत्सरेदेयमृणंवा
 सांवत्सरकम्। उञ्। शै०। संवत्सरेयंकरणम्।

सादृश्यम्। यन्। नन्तु। सदृशस्यभावः॥

साहदेवः। अण्। अयः। सहदेवस्यापत्यम्।

साहसिकः। ठक्। ठः। सहसा अविचारनया वर्जते इति।

साहायकम्। बुन्। नन्तु। सहायकस्यभावः॥

साहाय्यम्। व्यन्। नन्तु। सहायकस्यभावः॥

साती। इतिः। मः। साताडू हेति।

सिंहकः। कः। सार्ये। प्रागिवी। सिंह एव सिंहकः॥

सीत्पम्। यत्। प्राप्ति। सीतया हलेन समितं। इति।

सुखी। इतिः। मः। सुखमस्यास्तीति।

सुगंधिः। इत्। सुभिर्गंधो यस्येति कल्याणो गंधो यस्य

सुधिरः। रः। मः। सुधिरेव सुधिरः सुधिश्चिद्रम्।

सुहृतराम्। आम्। सुहृतरमेवेति। अयः।

सेनापत्यम्। एप्। नन्तु। सेनापतेर्भावः। अत्रयक्वा

सेनापतेःभाव इति। यन्वा।

सेनिकः। ठक्। ठः। सेनया समवेतः॥

सैन्धवः। अण्। शैः। सिन्धुदेशे भवः। अश्वादिः। सिन्धुदेशः अ

भिजनो यस्य।

सौदर्यः। यत्। प्राप्ति। सुमाने उदरे वसति इति।

सौदामनी। अण्। शैः। सुदाम्ना पर्वतेन पकदिकः।

सौधातकिः। इन्। अयः। सुधातुरपत्यम्।

सौयर्ण्यः। ठक्। अयः। सुयर्णया अपत्यमिति।

सौयः। अण्। शैः। सुयं व्याख्यातव्यः॥

सौभाग्यम्। व्यन्। सुभगस्य सुभगार्थाभाव इति।

सौभद्रः। अण्। चाः। सुभद्रता प्रयोजनमस्या

सौभागिनेयः। ठक्। अयः। सुभगाया अपत्यं। सुसुभगित्या

अपत्यं वा।

सोमिद्रिः। इज्। अप०। सुमित्राया अपत्यमिति।
 सोमी। इतिः। म०। सोमो देवता अस्याः सोमी ऋक्।
 सोम्यम्। यण०। चा०। सोमो देवता स्येति।
 सौरभेयः। छक्०। अप०। सूरभेयस्य छक्०।
 सौरभेयी। अण०। सूरभ्याः अपत्यादि।
 सोर्मसः। अण०। अप०। सुर्मसदेशस्य राजा। सुर्मस्यपत्यम्।
 सोवीरः। ए०। अप०। सुवीरदेशोद्भवः।
 सोवीर्यः। ज्यङ्। अप०। सुवीराणां राजा। सुवीरस्यापत्यम् वा।
 सोस्त्रातिकः। ठक्०। ठ०। सुस्त्रातं पृच्छति य
 सोहार्दम्। अण०। नञ्त्वन्। सुहृदोभावः।
 सोहार्दः। अण०। अप०। सुहृदः अपत्यम्।
 स्त्रीता। तल्। नञ्त्वन्। स्त्रियाभावः इति।
 स्त्रीत्वम्। त्। नञ्त्वन्। स्त्रियाभावः इति।
 स्त्रीवत्। वत्। मत्तप्। स्त्रिया इव।
 स्नेयम्। यत्। नञ्त्वन्। स्नेनस्य भावः कर्म वा इति नलोपश्च।
 स्नेणः। नञ्। अप०। स्त्रियां भवः। स्त्रियाः अधीनः स्त्रियाः अयम्।
 स्नेणम्। नञ्। नञ्त्वन्। स्त्रियोभावः इति।
 स्थविमा। इमनिच्। स्थलस्य भाव इति।
 स्थविष्ठः। इष्ठन्। प्राणिः। सर्वेषामतिशयेन स्थूल इति।
 स्थलकः। कन्। तद्वा। स्थल इव प्रतिकृतिः।
 स्फेयान्। ईयस्त्वन्। प्राणिः। अयमेवामतिशयेन स्थिर इति।
 स्फेष्ठः। इष्ठन्। सर्वेषामतिशयेन स्थिरः इति।
 स्ववी। विनिः। स्वगस्यास्तीति।
 स्वर्ग्यः। यत्। आर्दी। स्वर्गस्य योग्यः इति।
 स्वौघः। अण०। शौ०। सुघ्नदेशे भवः जातो वा। सुघ्नादागतो वा। सु

त्रंगच्छति। सौत्रः पंचा। दतोवा। सुत्रा अभिनि
 क्रामनिकान्यकुञ्जद्वारं। सुत्रो निवासोऽस्य सः।
 सुत्रो अभिजनोऽस्य। यत्र स्ववासः स निवासः।
 यत्र पित्रादीनां निवासो भवत्सोऽभिजनः सुत्रः
 भक्तिः भागोऽस्य।

स्थंडिलः। अण० चा०। स्थंडिले भवः।
 स्थविष्ठः। इह न० प्राणि०। सर्वेषामतिशयेन स्थूल इति।
 स्थविरम्। अण०। स्थविरस्य भावः इति।
 स्थूलकः। कन्। तद्राजा। स्थूलपव स्थूलकः।
 स्मृतः। इतस्। सरोजातोऽस्य।
 स्वस्तीयः। छः। अय०। स्वस्तीयत्वं।
 स्वागतिकः। ठक्। ठ०। स्वागतमित्याहयः।
 हरिस्तुः। इह न० प्राणि०। सर्वेषामतिशयेन हरितः इति।
 हरीतक्यः। अयट्। प्रा०। हरीतक्याः कलानि वृत्तञ्च।
 हल्यः। यत्। प्राग्नि०। हलस्य कर्षः इति।
 हल्पा। यत्। प्राग्नि०। कर्षितं योग्यम्।
 हविष्यम्। यत्। छः। हविषे हितमिति। वृत्तम्।

हस्तिद्वयम् । हस्तिद्वयम्। प्रमाणमस्येति।
 हस्ती। इति० म०। हस्तः शृङ्गोऽस्यास्तीति।
 हस्त्यम्। यत्। ठन्। हस्तेन दीयते इति।
 हारितः। अज० अय०। हारितायत्वं।
 हारिदम्। अज० चा०। हारिद्वारकं वस्त्रम्।
 हारिषेणीः। इज०। हारिषेणस्यायत्वं।
 हारिषेण्यः। अय०। हारिषेणस्यायत्वं। इज०। हारिषेणीः।

हालिकः। ठकः। प्राग्निः। हलं वदतीति। वृषः मदिषोवा।

हालिकम्। ठकः। चाः। हस्तिनीनां समूहः।

हिमेलुः। पलुः। हिमं न सहते इति।

हिरण्यवः। वः। हिरण्यं यस्यास्तीति।

हृद्यः। यत्। प्राग्निः। हृदयस्य प्रियः वराकिरणमंत्रादि।

ह्यस्तनम्। युः। युलः। द्वी। शैषिकी। सर्वे नेजातादि।

ह्यल्पम्। त्यप्। शैः। ह्यः सर्वदिने जातादि।

हैमंतः। अणः। शैः। हैमं ते साधुः।

हैमंताः। अणः। शैः। हिमं ते उप्यंते।

हैमवती। अणः। शैः। हिमवतः प्रभदति।

हैयंगवीनम्। खन्। मः। स्यः गोदोहस्य विकारः इति। उह्य

ते इति दोहः।

हस्तिष्ठः। इष्टन्। प्राग्निः। सर्वेषामतिशयेन हस्ति इति।

हस्तीयान्। ईयस्वन्। प्राः। अयमेष्टामतिशयेन हस्ति इति।

क्षत्रियः। चः। अयः। क्षत्रियस्य जात्ययत्नम्।

क्षत्रिः। इन्। अयमे। क्षत्रस्यापत्यम्।

क्षेपिष्ठः। इष्टन्। सर्वेषामतिशयेन क्षिप्रः इति।

क्षेपीयान्। ईयस्वन्। प्राः। अयमेष्टामतिशयेन क्षिप्रः इति।

क्षीरेपी। ङन्। चाः। क्षीरेण संस्कृता।

क्षोदिष्ठः। इष्टन्। प्राग्निः। सर्वेषामतिशयेन क्षोद इति।

क्षोदीयान्। ईयस्वन्। प्राग्निः। अयमेष्टामतिशयेन क्षोद इति।

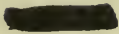
क्षौद्रम्। अणः। शैः। क्षुद्राभिः मलिकाभिः कृतम्।

क्षानेयम्। ङक्। न। क्षानेर्भाव इति।

इति तद्धितः।

रजिष्ट्री किया गया

PK Radhakrishna Gosvami
541 Vyakaranaprabhakara
R3
1873
v.1

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

